

TÜRKİYE İÇİN BİR REKABET ENDEKSİ

TÜRKİYE İÇİN BİR REKABET ENDEKSİ

Pelin Yenigün Dilek

Nazife Al

EDAM Genel Sekreteri

**Konrad
Adenauer
Stiftung**

Bu çalışma Konrad Adenauer Stiftung'tan sağlanan bir hibe ile desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
BÖLÜM I. GİRİŞ	2
BÖLÜM II. METODOLOJİ VE BİR ÖNCEKİ ÇALIŞMADAN FARKLILIKLAR	4
BÖLÜM III. REKABET ENDEKSİ	7
BÖLÜM IV. SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ	38
EK I. İSTATİSTİKİ TABLOLAR	41
EK II. GELİR GRUBU SINIFLAMASINA GÖRE İLLERİN ORTALAMA SIRALAMALARI	50
EK III. İLLERİN ALT ENDEKSLERE GÖRE SIRALAMASI	53
EK IV. KAYNAKÇA	62

ÖNSÖZ

Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM) olarak bölgesel kalkınma ve rekabetçiliğin Türkiye'nin asıl ve kalıcı gündemlerinden biri olduğunu düşünüyoruz. Zira ancak bu sayede hepimizin temennisi olan, daha fazla refah üreten ve bu refahı daha iyi dağıtan bir ülkede yaşayabileceğimize inanıyoruz. Aynı zamanda bu sayede, demokrasi ile ekonomi ilişkisinin daha iyi kurgulandığı bir geleceğe adım atabileceğimizi biliyoruz. Bu nedenle 2009 yılında ilkini hazırladığımız İl Bazındaki Rekabetçilik raporunu, bu konularda çalışmalar yapan Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) işbirliğinde daha gelişmiş bir metodoloji ve veri seti ile güncelleştirme yoluna gittik. Bu çalışma neticesinde Türkiye'de rekabetçiliğin bölgesel dağılımına dair daha tamamlayıcı bir tablo elde edildi. Aynı zamanda 2009 yılı ile karşılaştırmak sureti ile aradan geçen süre zarfındaki değişiklikleri de analiz ettik. Böylelikle yalnızca rekabetçilik değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma politikalarının etkilerini de görebilme imkânına kavuştuk.

Bölgesel kalkınma, EDAM gibi TÜRKONFED'in de kuruluş amacı ve faaliyetleri çerçevesinde üzerinde çalıştığı konuların başında gelmektedir. Bölgelerarası ekonomik ve sosyal farklılıklar Türkiye'nin genelinde derin kalkınma farklılıkları yaratmaktadır. Bu konuda iş dünyasına ve temsil örgütlerine de önemli roller düşmektedir. Bu kapsamda, bölgelerarası farklılıkların azaltılması için yapılan bilimsel çalışmaların desteklenmesi gerektiğine inanıyoruz. EDAM'ın İl Bazında

Rekabetçilik çalışması, bölgesel kalkınmanın bileşenlerine ve iller arası rekabet ve etkileşimin düzeyine dikkat çekmesi açısından önem taşımaktadır. İl Bazında Rekabetçilik çalışmasında TÜRKONFED-EDAM işbirliği, bölgesel kalkınmanın ve rekabet gücünün daha fazla anlaşılması ile kamuoyuna yansıtılması açısından, başarılı bir örnek teşkil edecektir.

Bu çalışmamızın hem merkezi hükümet hem de yerel yönetimlerdeki karar vericilere iki farklı açıdan fayda sağlayacağını ümit ediyoruz. Çalışmanın Türkiye'de daha somut verilere dayalı ve sonuçları ölçülebilir bir rekabetçilik gündeminin yaratılmasına katkıda bulunacağını düşünüyoruz. Ancak daha da önemlisi, bu çalışmanın rekabetçilik gibi kritik bir ekonomik konuyu yerel gündemin bir parçası yapacak olmasıdır. Zira rekabetçiliğin ulusal düzeydeki kamu politikaları tarafından şekillendiği kadar, yerel düzeydeki karar vericiler tarafından hayata geçirilen politikalar tarafından da etkilendiğini ifade etmek gerekir. Dolayısıyla yalnızca ulusal düzeyde yürütülen bir diyalogun eksik kalacağı, bunun mutlak surette yerel düzeydeki tartışma ile zenginleşmesi gerektiği belirtilebilir.

EDAM'ın TÜRKONFED işbirliğiyle gerçekleştirdiği bu çalışmasının yerel düzeydeki rekabet gündemine dair tartışmanın hayatiyet kazanmasına katkıda bulunacağını ümit ediyoruz. Çeşitli alt kategoriler itibarıyla illerin rekabetçilik sıralamalarının en çok bu açıdan faydalı olacağını tahmin ediyoruz.

Sinan ÜLGEN
EDAM Başkanı

Tarkan KADOOĞLU
TÜRKONFED Yönetim Kurulu Başkanı

BÖLÜM I.

GİRİŞ

Bir ülkenin rekabet gücü, verimliliğini etkileyen unsurların bileşiminden oluşmaktadır. Verimliliğinin sınırları ile bir ülkede ulaşılabilecek refah seviyesi de belirlenmiş olur. Bir ekonomi ne kadar rekabetçi olursa, yatırımların geri dönüşü artar ve büyüme hızları yükselir¹.

Bir ekonominin rekabet gücünü etkileyen unsurlar için kesin reçeteler bulunmamakla birlikte, firmalar arası rekabet ve ülkelerarası rekabet koşulları her dönem akademisyenlerin ve politika yapımcıların gündeminde olmuştur². Makroekonomik istikrar, altyapı yatırımları, insan sermayesinin yanı sıra teknolojik gelişmelerin, piyasa etkinliğinin verimlilik ve rekabet gücüne etkisi araştırılmıştır. Son dönemde kurumların ve iyi yönetişimin ülkelerin rekabet gücüne etkisi konusunda ilgili tartışmalar önem kazanırken³, rekabet gücünü ölçen uluslararası endeksler, çevre ve sosyal göstergeleri de uzun vadeli sürdürülebilir büyümenin bir bileşeni olarak kullanmaya başlamışlardır. Global Rekabetçilik Endeksini yayınlayan Dünya Ekonomik Forumu, 2013 yılından beri çevresel ve sosyal verilerinin dahil edildiği rekabetçilik endeksleri yayınlamaya başlamıştır⁴. Avrupa Birliği İstatistik Kurumu Eurostat, rekabetçiliğin sadece ekonomik göstergelerle ölçülemeyeceği; sağlık, insani sermaye gelişimi gibi unsurlarında da ölçülmesi gerektiği düşüncesini öne sürerek, 2013 yılında bölgesel rekabetçilik endeksi yayınlamaya başlamıştır⁵.

İlk olarak 2009 yılında yayınlanan EDAM İl Bazında Rekabet Endeksi çalışması güncellenerek hazırlanan bu raporla, bölgesel rekabetçilik endeksini yaratmak amacıyla il düzeyi devam ettirilmiş; fakat hem veri seti genişletilmiş, hem de yenilenmiş metodoloji ile endeks 2008 ve 2014 olarak tekrardan hesaplanmıştır. İl bazında yapılan bu çalışmayla, rekabetin ülke genelinde nasıl yayıldığı, rekabetin hangi unsurlarının il bazında farklılaştığı tespit edilmektedir. Endeksin 2008 ve 2014 gibi iki farklı zaman dilimi için hesaplanması da, rekabet alt kalemlerinin il bazında nasıl farklı geliştiğinin görülmesi açısından önemlidir.

EDAM'ın 2014 rekabet endeks sonuçları, birkaç önemli olguya işaret etmesi bakımından önemlidir:

- 1) Türkiye genelindeki sonuçlarına göre, 2008 ile 2014 yılları arasında en azından endekste yer verilen rekabetçilik kriterleri açısından sınırlı da olsa bir iyileşme görüldüğü göstermektedir.
- 2) Bölge bazında bakıldığında ise, batı ve doğu illeri arasındaki rekabetçilik farkı net bir şekilde görülmektedir. Bu fark 2008-2014 yılları arasında anlamlı bir şekilde azalmamıştır.
- 3) Rekabet endeksinin alt endekslerinde finans, piyasa büyüklüğü, altyapı gibi verilerde şehirler arasındaki farkın açılmaya devam ettiği görülürken, makroekonomik istikrar, insan sermayesi gibi endekslerde şehirlerin rekabet endeksinin birbirine yaklaştığı sonucu çıkmaktadır.
- 4) Özellikle altyapı endeksinde havayolu taşımacılığı, makroekonomik istikrar endeksinde işsizlik, finansal derinlik endeksinde kredi hacmi ve insan sermayesi endeksinde açılan üniversiteler il bazında bazı şehirlerin 2008-2014 arasında öne çıkmasına sebep olmuştur.
- 5) İstanbul'un hem toplu endekste, hem de diğer bazı alt endekslerde Türkiye genelinden ayrışan ve ortalamaları etkileyen bir ağırlığı bulunmaktadır. 2008-2014 arasında İstanbul'un diğer illere göre ayrışması birçok alt endekste artarak devam etmiştir. İstanbul endeks değerlerinden çıkartıldığında, alt endekslerin daha normal bir dağılımda oldukları ve GSKD (gayri safi katma değer) ile korelasyonun arttığı görülmektedir. Bir başka deyişle, İstanbul'un Türkiye ekonomisindeki ağırlığı ile, diğer illerin performansları önemli ölçüde ayrışmaktadır.

1 WEF, Global Competitiveness Report 2014, Chapter 1

2 Bu konudaki kavramsal çerçeve tartışmaları EDAM 2009 Rekabetçilik Endeksi Raporunda detaylı olarak anlatılmıştır.

3 'Why Nations Fail', D. Acemoglu & J.A. Johnson, Profile Books, 2013

4 WEF, Global rekabet Endeksinde Çevre ve Sosyal Rekabet endeksleri de yayınlamaktadır <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/defining-sustainable-competitiveness/>

5 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Regional_competitiveness_statistics

Raporun ikinci bölümünde endeks hesaplama metodolojisi, alt endeksler altındaki veri setleri ve bir önceki endekse göre farklılıklar anlatılmıştır. Ayrıca, endeksin verimlilik ve büyüme potansiyelini gösterebilme gücünü görebilmek amacıyla, il bazında gayri safi katma değer verisi kontrol gösterge olarak kullanılmış ve yapılan analizin sonucu gösterilmiştir.

Üçüncü kısımda ise rekabet endeksi ve alt bileşen endekslerinin 2008-2014 sonuçları, il ve bölge bazında performansları öne çıkan başlıklar altında özetlenmiştir. Bu bölümde yapılan yorumların altındaki istatistik analizler, Ek III'te verilmiştir.

Raporun son bölümünde ise endekslerin performansları ile birlikte politika önerileri özetlenmiştir.

BÖLÜM II.

METODOLOJİ VE BİR ÖNCEKİ ÇALIŞMADAN FARKLILIKLAR

İllerin rekabet endeksi bir önceki çalışmadan farklı olarak altı endeks ile değil; sekiz alt endeks ile hesaplanmıştır. Bu alt endeksler bir önceki çalışmada olduğu gibi emek piyasası endeksi, insan sermayesi endeksi, yaratıcı sermaye endeksi, sosyal sermaye endeksi ve fiziki altyapı endeksidir. Ekonomik canlılık ve verimlilik endeksi ise makroekonomik istikrar, piyasa büyüklüğü ve finansal derinlik endeksleri olmak üzere üç alt endekse bölünmüştür.

Ekonomik canlılık ve verimlilik endeksinin üçe bölünmesinin sebebi, piyasa büyüklüğünden dolayı, başta İstanbul olmak üzere büyük illerin ağırlığının ötesinde bazı verilere bakabilmektir. İstanbul Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasılasına yaklaşık %40 katkı yapmaktadır ve bu ağırlığı ekonomik verimlilik endeksinde diğer tüm verilere göre İstanbul'u yüksek skor almasına sebep olmaktadır. Piyasa büyüklüğünün ötesinde, bir coğrafyanın ekonomik olarak rekabetçiliğine katkıda bulunan makroekonomik istikrar göstergeleri ve finansal sektör derinlik göstergeleri de bu yeni çalışma için ayrı olarak endekslenmiştir. Ayrıca, sekiz alt endeksin yanı sıra, sosyal sermaye endeksinde verilerin çokluğu ile bilgi kaybını önlemek için sağlık ve beşeri sermaye alt endeksleri de kullanılmıştır.

Rekabet endeksi için kullanılan endeksler, alt endeksler ve il bazında verileri şöyledir:

I) Makroekonomik İstikrar Endeksi

1. Kamu yatırımları içindeki pay
2. Kişi başına kredi miktarı
3. Kişi başına dış ticaret hacmi
4. Kişi başına vergi tahsilatı
5. Kişi başına tarımsal üretim
6. 10 kişiden az çalışanlı işyerlerinin toplama oranı

II) Piyasa Büyüklüğü Endeksi

7. Kredi Hacmi
8. Tasarruf mevduatı
9. Ticari mevduat
10. Vergi gelirleri
11. Dış ticaret hacmi
12. İşyeri sayısı
13. Konut satışları
14. Toplam tarımsal üretim

III) Finansal Derinlik Endeksi

15. Kişi başına kredi
16. Kişi başına tasarruf mevduatı
17. İşyeri başına ticari mevduat
18. Bin kişi başına ATM sayısı
19. Şubeye düşen nüfus
20. Nakdi krediler/mevduat

IV) Emek Piyasası Endeksi

21. 15-24 arası nüfusun toplam nüfusa oranı
22. Okullaşma oranı (beşeri sermaye)
23. İşsizlik oranı
24. İstihdam oranı
25. İşgücüne katılma oranı
26. Sigortalı çalışan sayısının toplam nüfusa oranı
27. Net göç hızı

V) İnsan Sermayesi Endeksi

28. Okul öncesi eğitimde öğretmen başına öğrenci sayısı
29. İlköğretimde öğretmen başına öğrenci sayısı
30. Ortaöğretimde öğretmen başına öğrenci sayısı
31. Meslek okullarında öğretmen başına öğrenci sayısı
32. Üniversite okuyanların toplam nüfusa oranı
33. Akademisyen sayısı
34. Okuma yazma bilen oranı
35. Okullaşma oranı (beşeri sermaye)

VI) Yaratıcı Sermaye Endeksi

36. Milyon kişi başına patent başvurusu
37. Milyon kişi başına patent sicili
38. Bin kişi başına akademisyen sayısı
39. Üniversite mezunlarının nüfusa oranı
40. Bin kişi başına akademik yayın
41. Mobil internet kullanıcılarının nüfusa oranı
42. Tübitak akademik AR-GE

VII) Sosyal Sermaye Endeksi

43. Partiküler madde miktarı
44. Atık hizmeti verilen nüfusun toplama oranı
45. Aktif sigortalı sayısının toplam nüfusa oranı
46. Bin kişi başına işlenen suç oranı
47. Net Göç hızı
48. Bin kişi başına sivil toplum örgütü sayısı
49. Turizm işletmelerinde konaklanan gece sayısı
50. Okuma yazma bilmeyen kadın/erkek oranı

• Beşeri sermaye endeksi

51. Okullaşma oranı
52. Kadın okullaşma oranı
53. Okuma yazma oranı

• Sağlık endeksi

54. Yüzbin kişi başına hastane yatak sayısı
55. Bin kişi başına hekim sayısı
56. Bebek ölüm hızı

VIII) Fiziki Altyapı Endeksi

57. Km² başına asfalt yol uzunluğu
58. Km² başına demiryolu uzunluğu
59. 1000 kişi başına havayolu yolcu sayısı
60. Havayolu ile taşınan yük
61. 1000 kişi başına otomobil sayısı
62. 1000 kişi başına kamyonet sayısı
63. 1000 kişi başına sabit hat sayısı
64. 1000 kişi başına mobil hat sayısı
65. Kişi başına elektrik tüketimi

Neden Bileşenler Analizi Kullanıldı?

Altı alt endeks, bir önceki çalışmada olduğu gibi, iki aşamalı temel bileşenler analizi (primary component analysis) metodu ile hesaplanmıştır. Temel bileşenler analizinde kullanılan verilere herhangi bir ağırlık vermek zorunda kalınmaması önemli bir avantajdır. Öte yandan, bu yöntem ile veriler arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurulamaması, sonuçlar hakkında yorum yapılırken dikkatli olunmasını gerektirmektedir.

Elde Edilen Bilgi Nedir?

Yapılan endeksleme çalışması ile elde edilen önemli bilgi maksimum ve minimum değerler arasındaki dağılımdır. Bu çalışma kapsamında, endeks değeri 100 olan en yüksek il ile diğer illerin dağılımı, rekabet gücünün ülke bazındaki dağılımı açısından bize bilgi sunması açısından önemlidir. Fakat verilerdeki nominal ya da reel büyüme ile ilgili bilgi endeks çalışmasından çıkmamaktadır. Ayrıca, bir ilin ya da bölgenin rekabet alt bileşenleri arasındaki performans farkı da, politika önerileri açısından yol gösterici olabilir.

Bu rapordaki rekabet endeksinin bir önceki çalışmaya göre en önemli farkı, çalışmanın 2008 ve 2014 yıllarını ayrı ayrı kapsayacak şekilde hesaplanmış olmasıdır⁶. Bu şekilde mevcut tablonun yanı sıra illerin 2008-2014 tarihlerin arasındaki Türkiye bazındaki sıralamaları hakkında da bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Rekabet gücünü artıran illerin hangi alt bileşenlerde güçlendiği, alt bileşen endekslerinde illerin toplulaştığı bölgelerin yıllar içinde en iyi performans gösteren bölgeye yaklaşıp yaklaşmadığı ülkenin ekonomik, sosyal, emek, insan sermayesi gibi durumları ile ilgili bir fikir vermektedir.

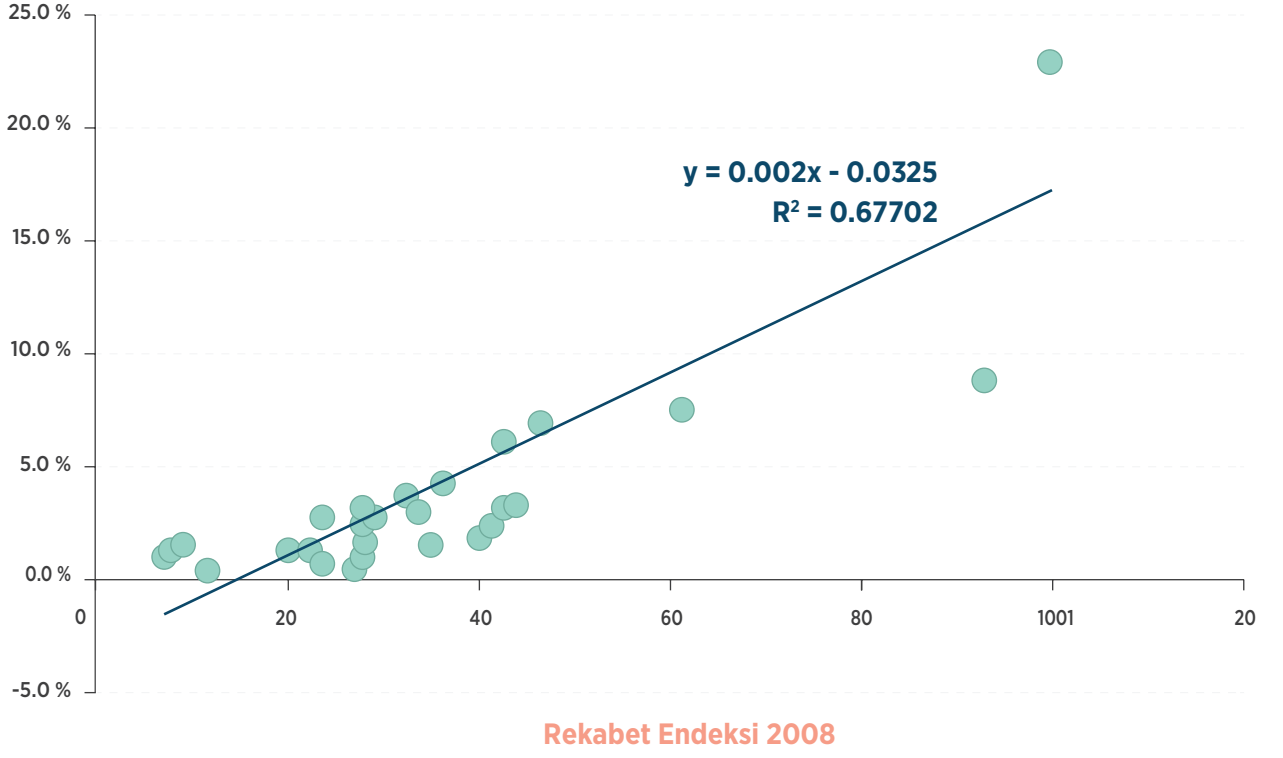
Rekabet Endeksi Ne Kadar Açıklayıcı?

EDAM tarafından hesaplanan il bazında rekabet endeksinin verimlilik seviyesini ne kadar yansıttığı ve buna bağlı olarak uzun vadeli büyüme potansiyelini yansıttığını anlayabilmek amacıyla endeksin büyüme göstergeleri ile olan ilişkisine bakmak gerekmektedir. Fakat buradaki en büyük problem, il bazında büyüme göstergelerinin güncellenmemesidir. TÜİK en son 2011 yılı itibarıyla bölge bazında gayri safi katma değer verisi yayınlamıştır. Eldeki verilerle endeksi, TÜİK'in bölge 2 düzeyinde toplayarak, 2008 gayri safi katma değer ve rekabet endeksi verileri karşılaştırılmıştır.

Elde edilen grafik, iki veri arasında kabul edilebilir bir ilişki olduğunu göstermektedir. İlgi çekici nokta ise, hem gayri safi katma değerde, hem de rekabet endeksinde uç değer olan İstanbul verileri çıkartıldığında, rekabet endeksi ile katma değer verileri arasındaki ilişkinin kuvvetlenmesidir.

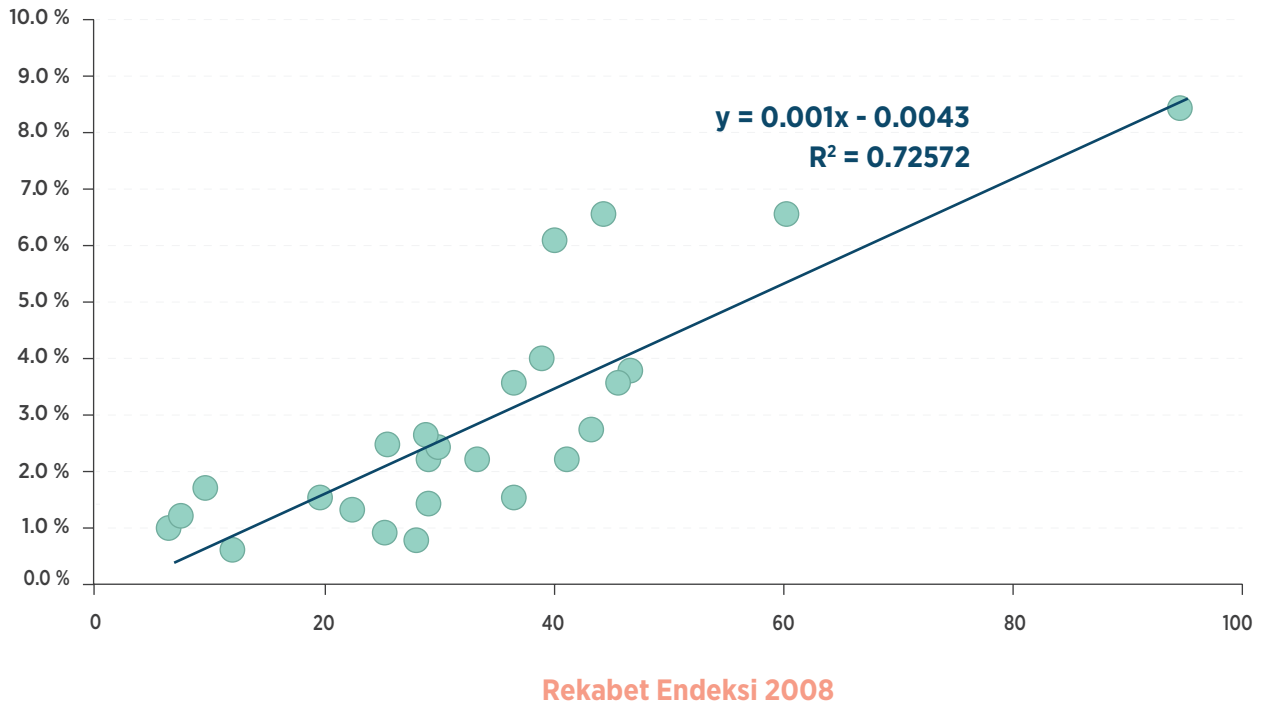
⁶ 2008 endeksi ağırlıklı olarak 2008 yılı verileriyle hesaplanmış olmakla birlikte bazı verilerde 2008-2010 arası da kullanılmıştır. 2014 endeksi de, ağırlıklı olarak 2014 verileri kullanılsa da, bazı verilerde 2012-2014 dönemini kapsamaktadır.

Gayri Safi Katma Değerdeki Pay 2008

İstanbul Hariç

Gayri Safi Katma Değerdeki Pay 2008

BÖLÜM III.

REKABET ENDEKSİ

Türkiye'deki illerin rekabet gücü sekiz alt bileşenden oluşturulmuştur. Ekonomik göstergeler ekonomik büyüklük, finansal derinlik ve makroekonomik istikrar olarak üç grupta toplanırken, diğer endeksler de illerin sosyal, eğitim, sağlık, çevresel, işgücü, teknolojik ve fiziksel altyapı durumunu yansıtacak verilerden oluşturulmuştur.

Sekiz alt endeksin birleşiminden oluşan bileşik rekabetçilik endeks değerlerine göre, 2014 ve 2008 endekslerinde ilk ondaki il sıralamasında anlamlı bir değişiklik olmamıştır. İlk üç sırada İstanbul, Ankara ve İzmir yer almaktadır. İlk on içinde Antalya, Muğla ve Denizli sıralamasını yükselten iller olurken, Kocaeli, Eskişehir ve Bursa'nın sıralamasında birer basamak gerileme görülmektedir.

2014 Bileşik Rekabet Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	İstanbul	100
2	Ankara	78.6
3	İzmir	57.5
4	Antalya	56.1
5	Kocaeli	54.5
6	Muğla	50.8
7	Eskişehir	48.3
8	Bursa	43.3
9	Denizli	42.9
10	Tekirdağ	41.0

Öte yandan, ilk on dışında bazı illerde iyileşmeler olduğu fark edilmektedir. Çanakkale dört sıra ilerleyerek 11. olurken, Trabzon ve Karabük de ilk yirmide ivme kazanan şehirler olarak göze çıkmaktadır.

Sıralamalarda yukarı doğru ivmelenen illerin farklı alt endekslerdeki hareketlenmeleri itici güç olurken; iyileşmenin görüldüğü illerin hemen hepsinin finansal derinlik endeksinde üst sıralara geldiği fark edilmektedir. Bunun dışında Çanakkale, Artvin ve Tunceli

insani sermaye ve sosyal sermaye endekslerinde yüksek skorlar elde etmiş; Trabzon, Karabük ve Konya ise makroekonomik istikrar endeksinde daha başarılı skorlara ulaşmışlardır.

En rekabetçi ilk otuz şehir arasında Trabzon, Rize ve Artvin'deki yükseliş dikkat çekerken; Zonguldak, Mersin, Adana ilk otuz içinde en hızlı rekabet gücü kaybeden şehirler olmuştur.

Rekabet endeks skoru en düşük 15 il sıralamalarında ufak oynamalar olsa da, 2008'e göre değişmemiştir. En düşük rekabet gücüne sahip şehirler; Şırnak, Şanlıurfa ve Muş olmuştur.

Toplu endeksten çıkan sonuçlardan biri İstanbul ve Türkiye geneli arasındaki farkın 2008-2014 yılları arasında açılmasıdır. En yüksek endeks değerini alan İstanbul'un hem ilk ondaki illerle, hem de endekste diğer illerle farkı açılmaktadır. Bu açılan fark, normal dağılımı gösteren istatistiklerde de göze çıkmaktadır⁷.

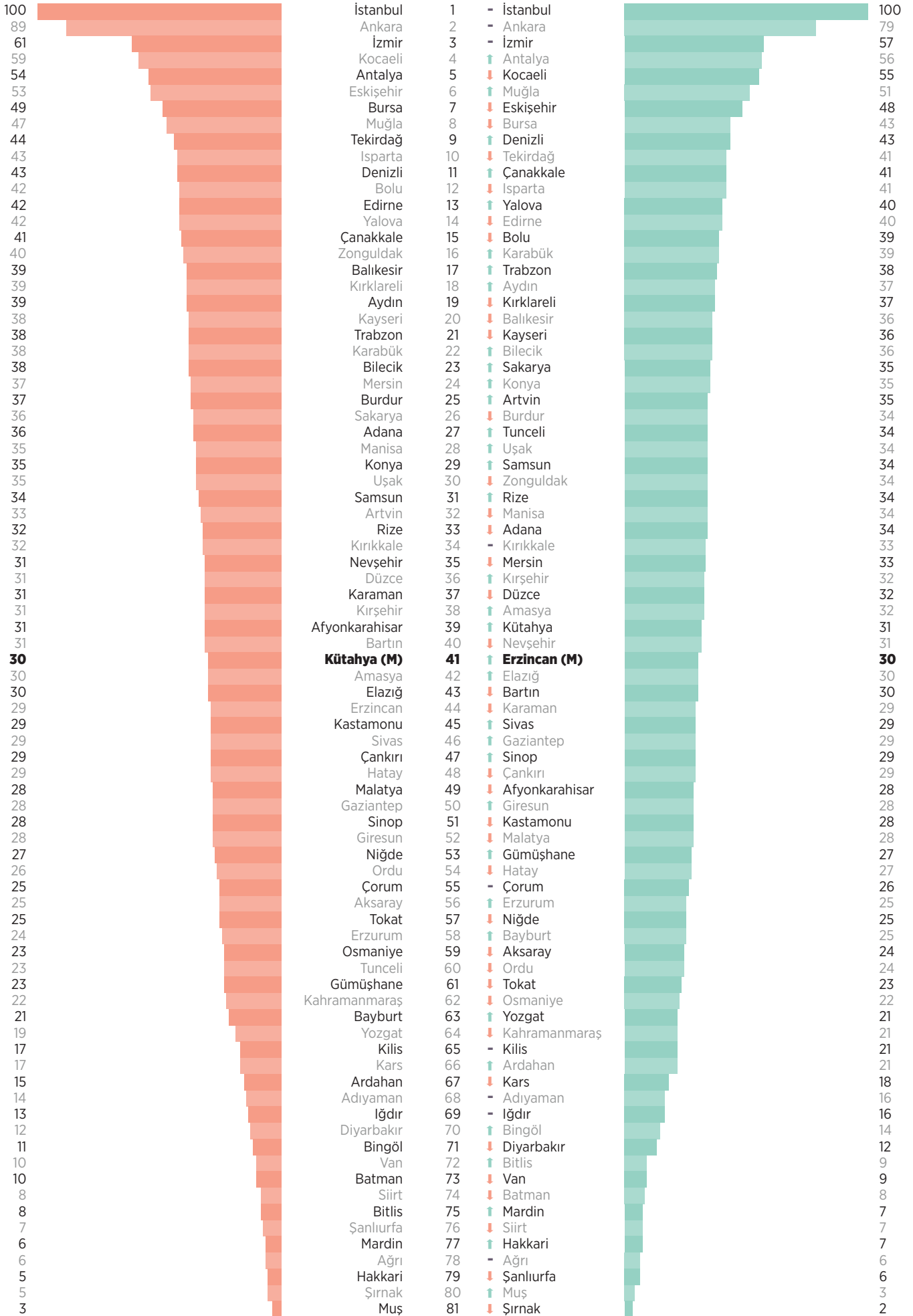
Diğer önemli bir sonuç ise, endeks sıralamasındaki bölgesel farklılıklardır. İstanbul, Doğu ve Batı Marmara'daki iller ortalama sıralamada en üst sıralarda yer alırken, Ankara'nın liderliğinde Batı Anadolu, İzmir'in liderliğinde ise Ege'nin illerinin ortalama sıralaması da en rekabetçi iller arasında kalmaktadır ve 2008'e göre önemli bir değişiklik göze çıkmamaktadır. En az rekabetçi endeksi skorları ve sıralamaları olan bölgeler ise sırasıyla Güney Doğu Anadolu, Orta Doğu Anadolu ve Kuzey Doğu Anadolu'dur.

7 Bakınız Ek II (standart sapma ve Jarque-Bera göstergeleri)

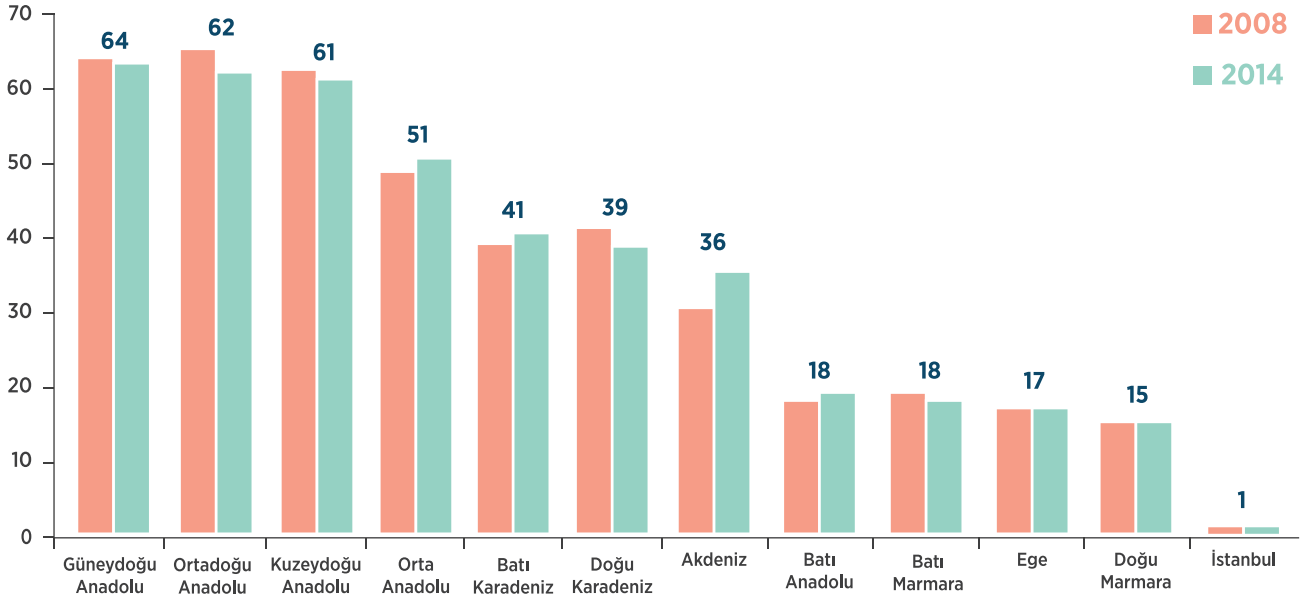
2008

REKABET ENDEKSİ

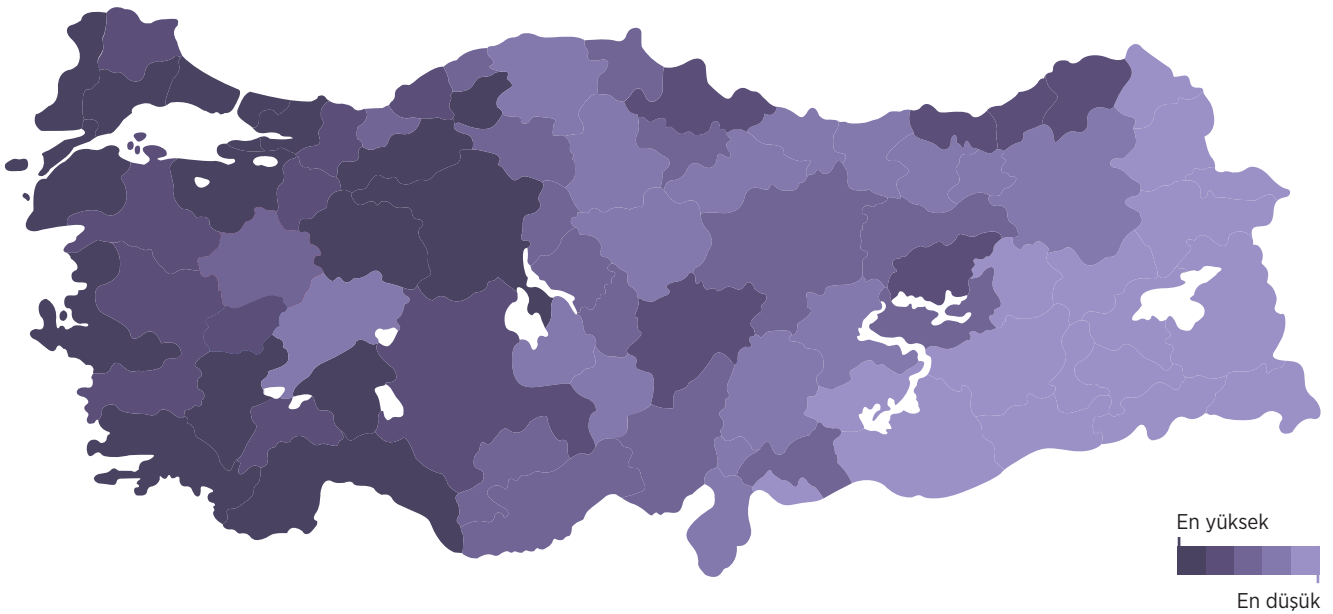
2014

Rekabet Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

Rekabet Endeksi - Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

I) Makroekonomik İstikrar Endeksi

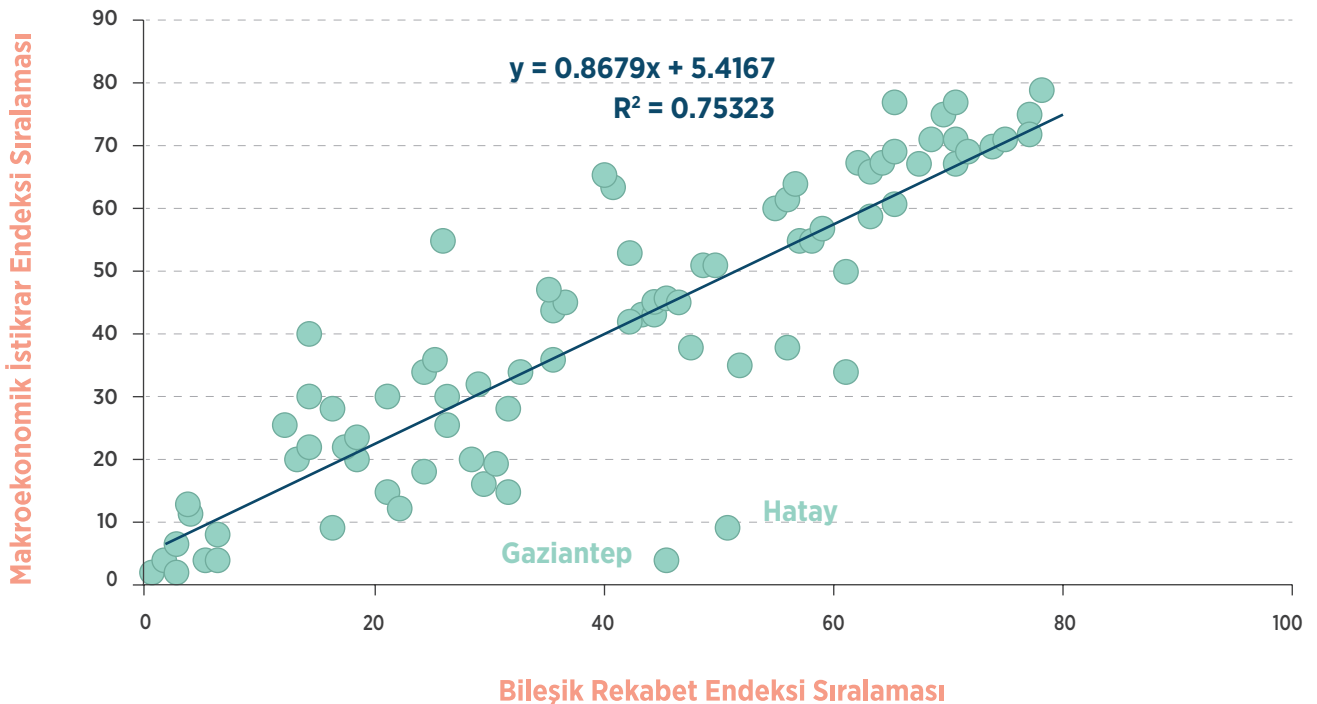
Makroekonomik istikrar göstergelerinde ilin kamu yatırımlarından aldığı pay, kişi başına kredi, dış ticaret ve vergi gelirleri, kişi başına toplam tarımsal üretim ve 10 kişiden az çalışanlı işyerlerinin toplama oranları kullanılmıştır. Bu endekste amaç, ilin yatırım ve gelir kaynaklarında çeşitlilik ve üretim yapısını yansıtmaktır. İl bazındaki veriler, bir bölgenin yatırım ve üretim ortamından ne kadar faydalanabildiğini anlamak ve rekabetçilik seviyelerini görmek açısından önemli olacaktır.

Makroekonomik istikrar endeksi açısından en büyük eksiklik, kamu yatırımlarının yanı sıra özel sektör yatırımlarını da içerebilecek bir veri setinin olmamasıdır. Benzer bir şekilde, işsizlik verilerinin 2014 sonrası güncellemelerinde il bazında veri bulunmaması, makroekonomik istikrar endeksinin açıklama gücünü zayıflatan bir unsur olmuştur. Bazı illerin sıralamasından görülen sıçramanın, işsizlik verisinin kullanılabilirliği durumunda, azalacağı tahmin edilmektedir.

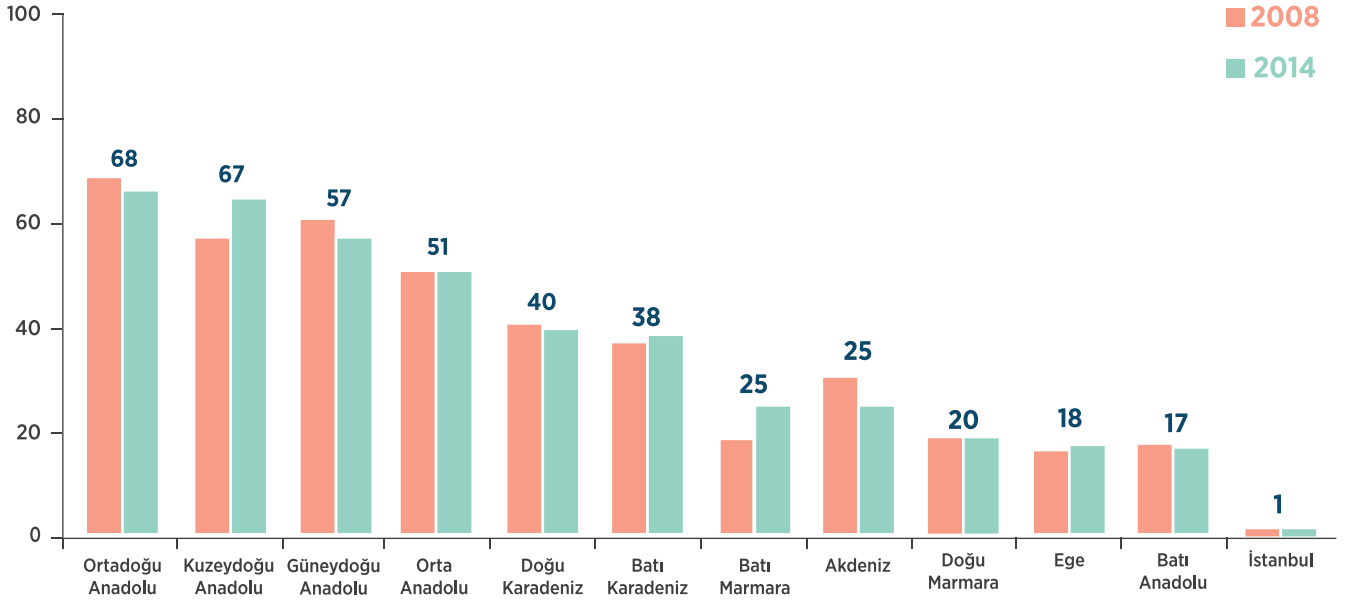
Makroekonomik istikrar endeksinin bileşik rekabet endeksi sıralamasını gösteren aşağıdaki grafik, korelasyonun yüksek olduğunu fakat bileşik rekabet endeksi performansına göre makroekonomik istikrar endeksi yüksek olan iller olduğunu göstermektedir (Gaziantep, Hatay).

2014 makroekonomik istikrar endeksinde ilk beşteki iller İstanbul, Ankara, Kocaeli, İzmir ve Gaziantep'tir. Endekse bakıldığı zaman en çarpıcı noktalardan bir tanesi, kişi başına kredi miktarlarındaki hızlı artışa paralel olarak Gaziantep, Hatay, Karabük ve Konya gibi illerde hızlı bir yükseliş olmasıdır. Bu illerde kredi oranlarının Türkiye'nin geneline göre daha hızlı büyüdüğü göze çarpmaktadır. Muğla, Zonguldak gibi ilk 20 içinde sıralaması gerileyen illerde öne çıkan değişiklik ise, bu illerin kamu yatırımları içindeki paylarında görülen gerilemedir.

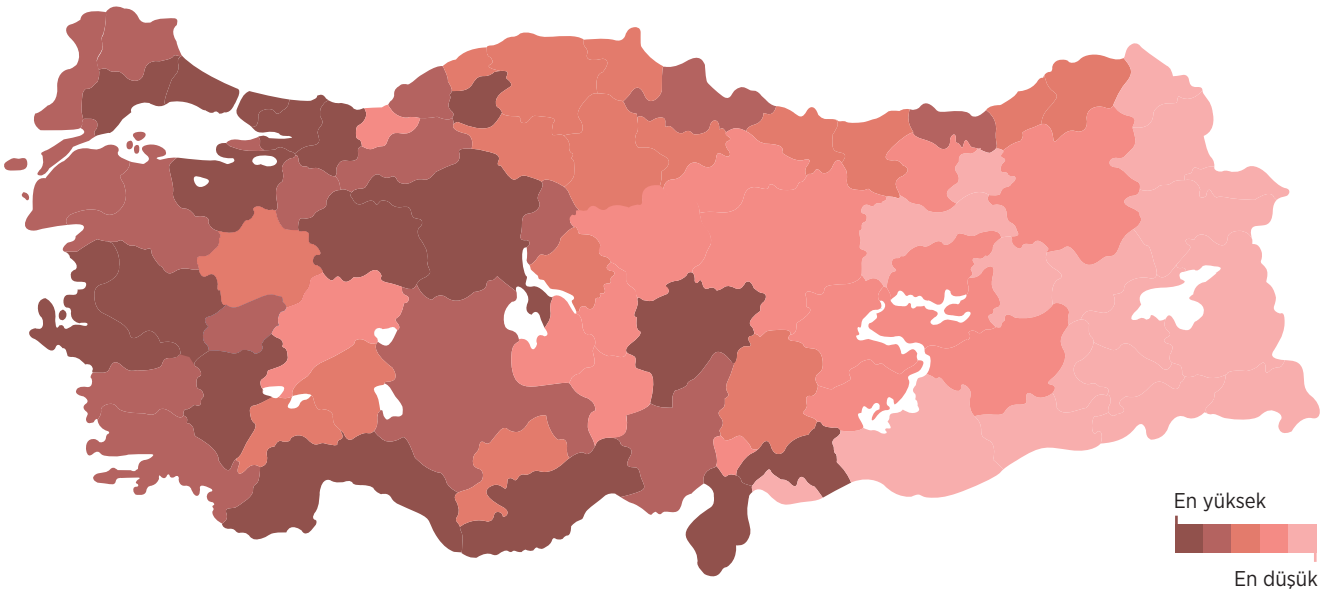
Bölge bazında bakıldığında, birleşik rekabet endeksinde olduğu gibi, makroekonomik istikrar endeksinde de bölgeler arasındaki fark batıdan doğuya artmaktadır. 2008 – 2014 yılları arasında verilerin normal dağılımında bir iyileşme göze çarpmamaktadır; fakat bazı illerin sıralamasında görülen hızlı yükseliş ve gerilemeler bölgesel oynamalara sebep olmuştur.

Makroekonomik İstikrar Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

Makroekonomik İstikrar Endeksi - Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

II) Piyasa Büyüklüğü Endeksi

Bir ekonominin büyüklüğü, ölçek ekonomisinden dolayı verimliliği etkileyebilir ve/veya iç piyasasının büyüklüğü başlı başına firmaların belirli bölgelerde yoğunlaşmalarına sebep olabilir⁸. Bu sebeple, şehirlerin ekonomik büyüklüklerini yansıtabilecek verileri piyasa büyüklüğü altında toplanarak bir alt endeks oluşturulmuştur.

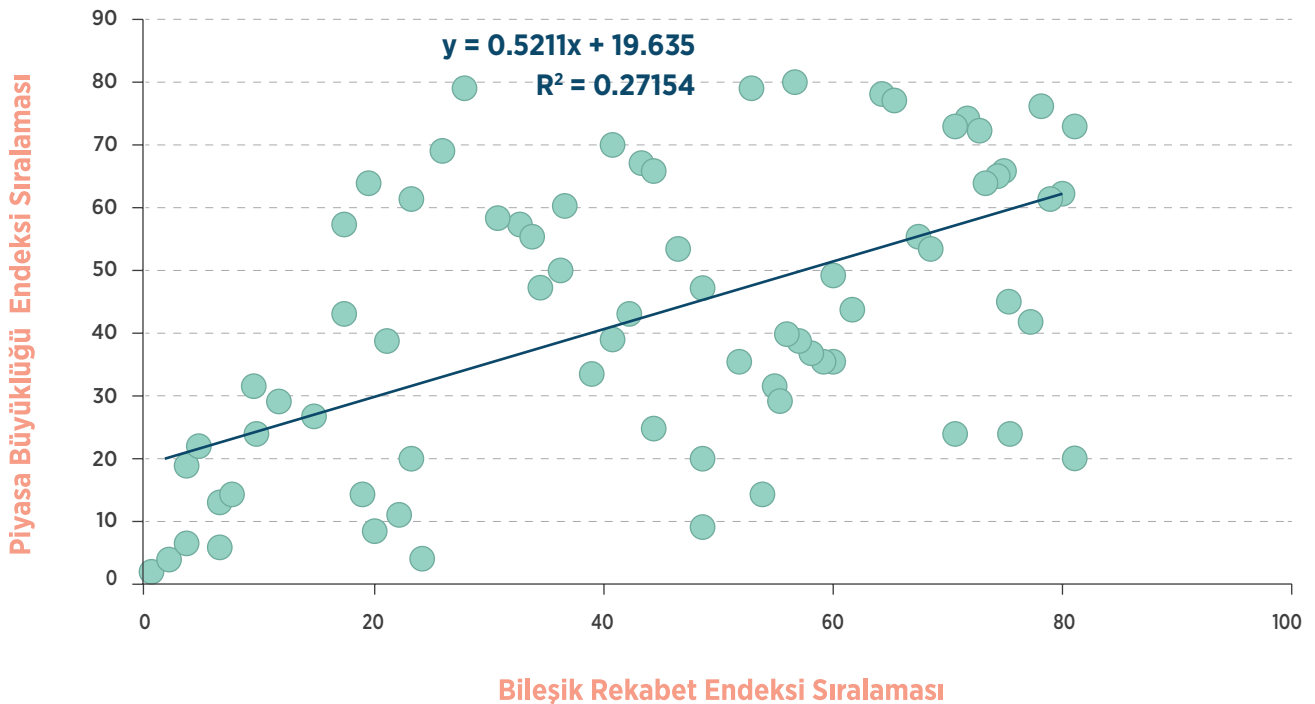
Alt endeks il bazında krediler, tasarruf ve ticari mevduat, vergi gelirleri, dış ticaret, işyeri sayısı, toplam tarımsal üretim ve yıllık konut satışlarından oluşmaktadır.

Tahmin edilebileceği gibi İstanbul, piyasa büyüklüğü endeksinde çok büyük bir farkla birinci sıradadır. İkinci sıradaki Ankara endeks puanı, İstanbul'un üçte biridir. İstanbul'un Türkiye ekonomisindeki büyüklüğü bir orantısızlık yaratmakta ve piyasa büyüklüğü ile rekabet endeksi arasındaki ilişkiyi zayıflatmaktadır. Piyasa büyüklüğü endeksi, bileşik rekabet endeksiyle korelasyonu en düşük alt endekstir.

2014 verilerine göre, piyasa büyüklüğü endeksinde İstanbul ve Ankara'yı sırasıyla İzmir, Antalya, Bursa takip etmektedir. İlk ondaki şehirler 2014 ile 2008 arasında değişmezken, diğer endekslere göre en az hareketliliğin görüldüğü endekstir. Öte yandan, 2008-2014 endekslerinin karşılaştırılması, İstanbul ile diğer iller arasındaki farkın bir parça daha açıldığını göstermektedir. Son 20 ilin 2014 endeksi itibarıyla ağırlığı %1 olup, Batı ile Doğu illeri arasındaki farkın boyutunu yansıtmaması açısından önemlidir.

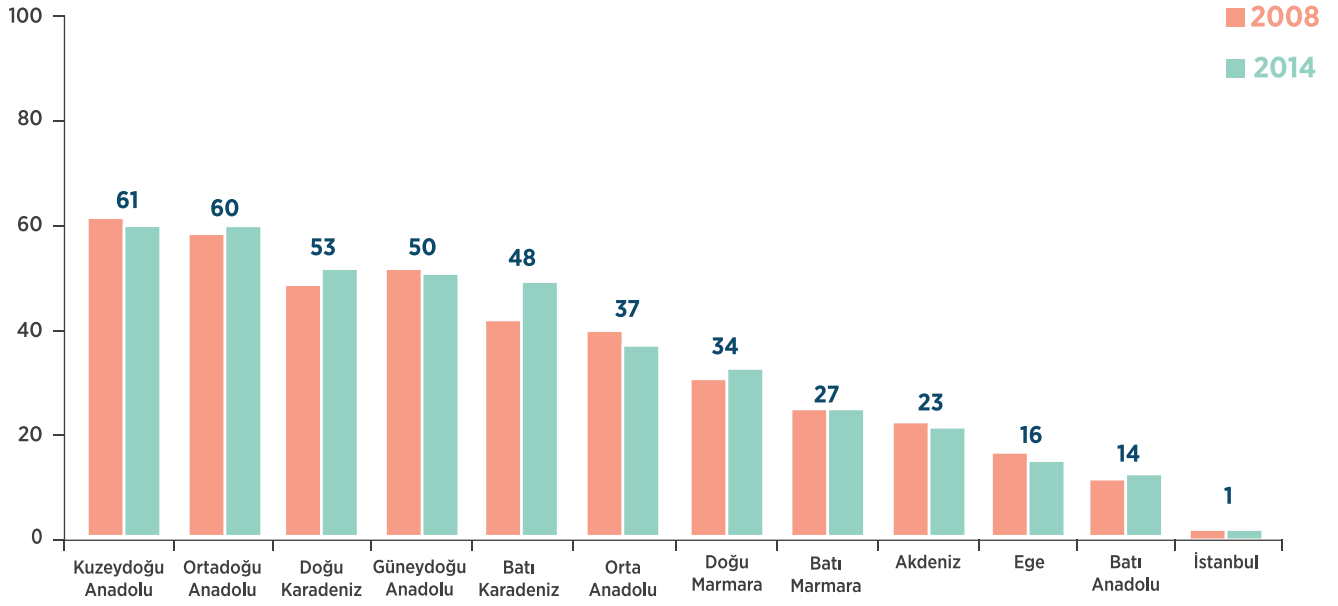
2014 Bileşik Piyasa Büyüklüğü Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	İstanbul	100.0
2	Ankara	30.1
3	İzmir	21.2
4	Antalya	12.6
5	Bursa	10.9
6	Kocaeli	9.7
7	Konya	9.3
8	Mersin	7.3
9	Adana	6.6
10	Balıkesir	5.7

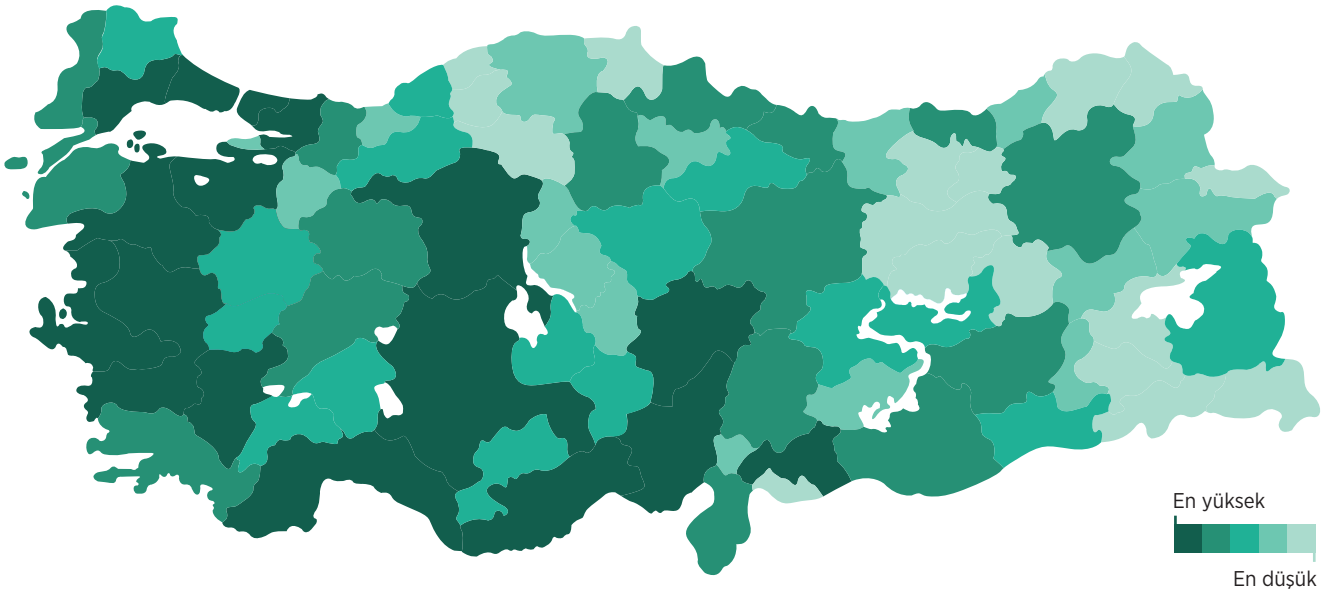

8 Eurostat'ın Bölgesel Rekabetçilik Endeksi'nde ve WEF'in Global Rekabetçilik Endeksi'nde piyasa büyüklüğü verimlilik artırıcı göstergeler başlığı altına eklenmiştir.

Piyasa Büyüklüğü Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

Piyasa Büyüklüğü Endeksi - Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

III) Finansal Derinlik Endeksi

Bir ekonominin iyi işleyen ve sağlam bir finansal sektöre sahip olması, büyüme potansiyelinin kullanılmasında önemli bir role sahiptir. Ülkenin tasarruflarının verimliliği artıracak yatırımlara yönlendirilmesi önemli olduğu gibi, bankacılık sektörünün şeffaf ve güvenilir olması rekabet gücünü artırıcı unsurlardır.

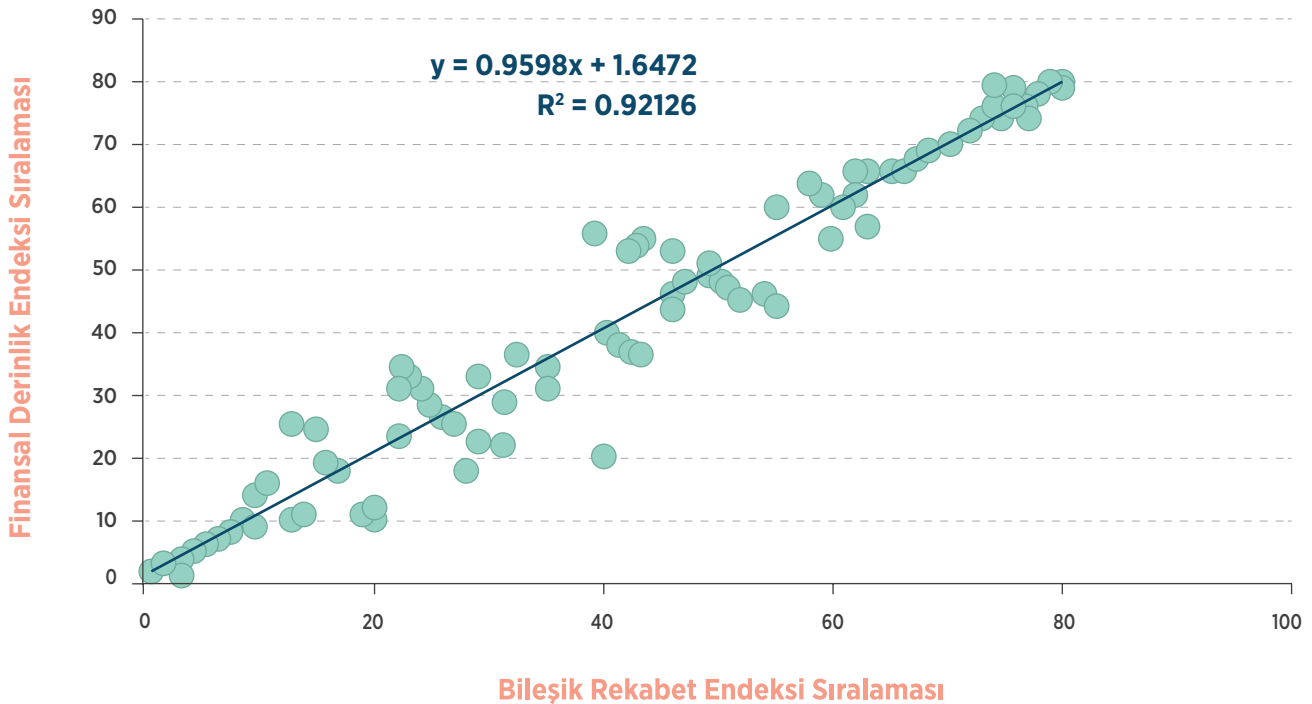
İl bazında bankacılık sektörü verileri finansal sektörün şeffaf ve güvenilirliği açısından birbirinden farklı bir bilgi içermemekle birlikte, bir ilde bankacılık hizmetlerine erişimin kolaylığı şehrin rekabet gücünü etkileyebileceği için önemlidir.

İl bazında finansal derinlik endeksini oluşturmak amacıyla, kişi başına kredi, kişi başına mevduat, işyeri başına ticari mevduat, ATM ve şube sayısı, nakdi krediler/mevduat gibi veriler kullanılmıştır. Verilere göre 2008-2014 yılları arasında en hızlı artışların kişi başına kredi ve nakdi krediler/mevduat verilerinde olduğu dikkat çekmektedir.

Diğer alt endekslere göre finansal derinlik endeksi, bileşik endeks ile daha yüksek bir korelasyona sahip olduğu ve bu korelasyonun 2008'den 2014'e daha da arttığı not edilmelidir. Bahsedilen dönemde, Türkiye'de bankacılık sektörünün geçirdiği büyüme⁹ ve ülke içindeki ağırlığı göz önüne alınırsa, finansal derinlik endeksinin bileşik rekabet endeksiyle daha yüksek bir korelasyona sahip olması şaşırtıcı değildir. Benzer bir şekilde finansal göstergelerde Türkiye ortalamasına göre daha hızlı yükselen illerin, endeks puanlarını yükseltmeleri de sektörün gelişimi ile uyumludur.

2014 Finansal Derinlik Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	İstanbul	100
2	Ankara	81.8
3	Muğla	54.7
4	İzmir	52.4
5	Antalya	50.9
6	Kocaeli	48.3
7	Denizli	43.4
8	Eskişehir	42.6
9	Bursa	40.9
10	Yalova	38.6

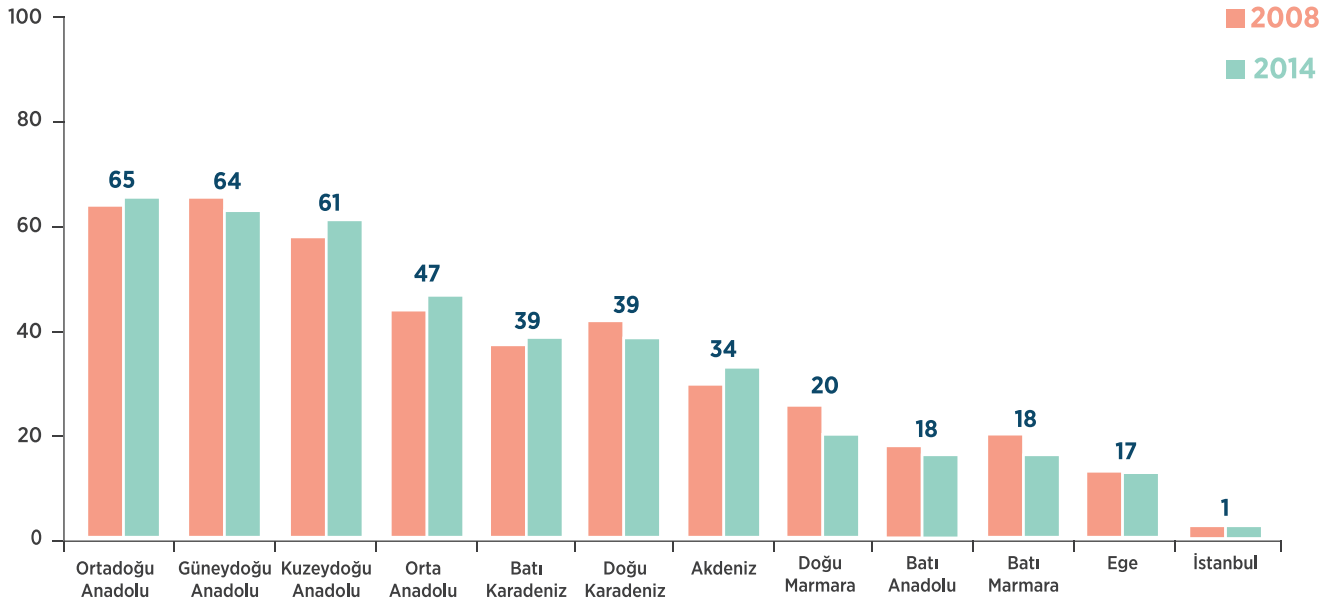

9 2008 yılında GSMH'nın %77'si olan bankacılık sektörü aktifleri, 2014 sonunda %114'e ulaşırken, krediler 367 milyar TL'den, 1241 milyar TL'ye yükseldi.

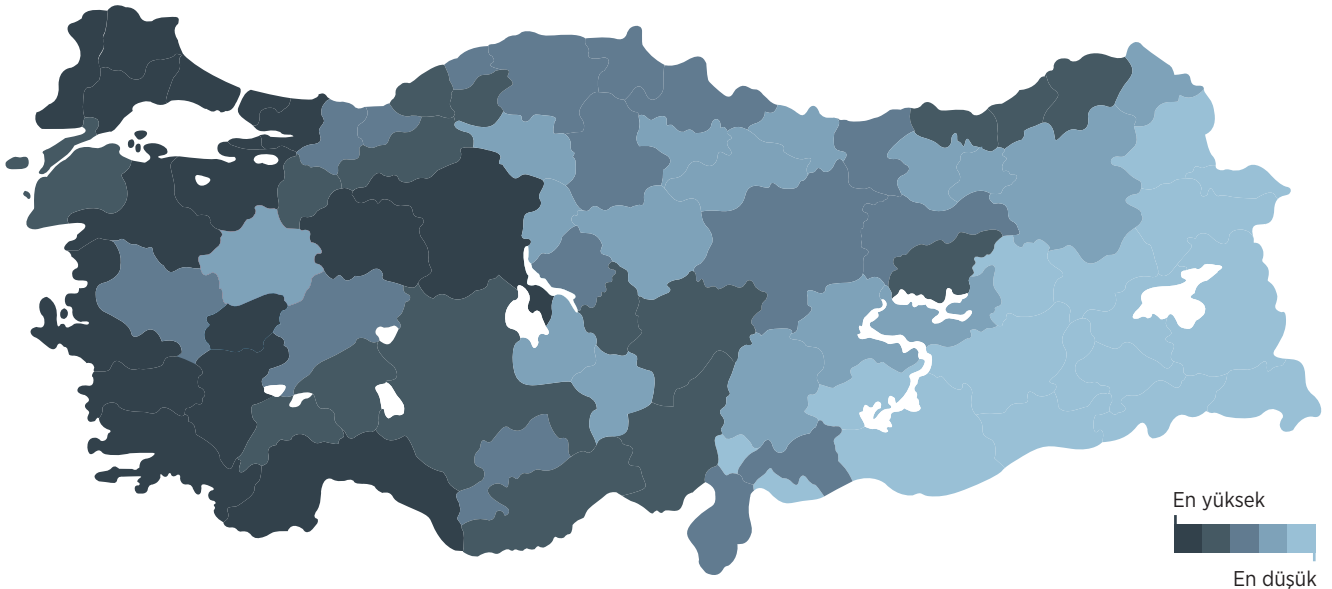
İl bazındaki verilere bakıldığında, finansal derinlik endeksinde İstanbul ve Ankara'nın endeks puanlarının diğer şehirlere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İlk on içinde hızlı yükselen iller Muğla ve Kocaeli ile ilk yirmide sıçrama yapan Tekirdağ ve Çanakkale'de kredi hacminin Türkiye ortalamasından

hızlı arttığı; fakat nakdi krediler/mevduat oranının ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Öte yandan, 2008'e göre 2014 endeksinde sıralaması gerileyen illerden Adana ve Zonguldak'ta her iki verinin de kötüleştiği görülmektedir.

Finansal Derinlik Endeksi – Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

Finansal Derinlik Endeksi – Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

IV) Emek Piyasaları Endeksi

İşgücü piyasalarının verimliliği ve esnekliği, işgücünün ekonomide etkili bir şekilde kullanabilmesi açısından önemlidir. Emek piyasalarının işgücünün esnek olarak hareket edebilmesine ve sosyal kırılmalar yaratmadan maaş dalgalanmalarına açık olması tercih edilir¹⁰. Özellikle genç işsizlik oranını artıran işgücüne giriş bariyerleri, liyakata dayalı olmayan atamalar, işgücünde kadın-erkek hak eşitsizliği gibi unsurlar, emek piyasalarında verimsizlikle sıkça bağdaştırılmaktadır.

Türkiye’de reform süreciyle ilgili konuların başında emek piyasası gelmektedir. Hem son yıllarda ekonomik büyümenin arzu edilen istihdam artışını sağlayamaması, hem de işgücünün vasıfları verimlilik tartışmalarında darboğazlar olarak görülmektedir. Ayrıca kadının işgücüne katılım oranının artmasının da, potansiyel büyümenin yükselmesine önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bütün bu konuları birleştirebilmek amacıyla, emek piyasalarındaki rekabeti ölçen bir gösterge olarak illerin beşeri sermayeleri de (ortalama bitirilen okul yılı) endekse eklenmiştir. Ayrıca, 15-24 yaş arası nüfusun toplam nüfusa oranı, işsizlik, istihdam ve işgücüne katılım oranları, sigortalı çalışanların toplam nüfusa oranı ve net göç hızı gibi veriler de, işgücü piyasasındaki niceliksel ve niteliksel farklılıkları yansıtmaları düşünülmesiyle endekse eklenmiştir. Fakat, 2009 yılında yayınlanan endekse göre kadın işgücü ile ilgili verilerin artık il bazında yayınlanmaması bir eksiklik olarak kalmıştır. Benzer bir şekilde, il bazında genç işsizlik oranı da endeksin gelişmesine yardımcı olacaktır.

Veriler arasında, net göç hızındaki yıllar arasındaki oynaklık dikkat çekicidir. Bu sorunun üstesinden gelmek için, net göç hızının üç yıllık ortalaması alınmıştır. Buna rağmen, bu verinin standart sapması halen diğerlerine göre yüksektir ve emek piyasası verilerinde iller bazında hızlı değişikliklere sebep olmaktadır. İşsizlik, istihdam ve işgücüne katılım verilerinde 2013 sonrasında il bazında veri bulunmadığında, TÜİK’in eski serisinden 2013 verileri kullanılmıştır.

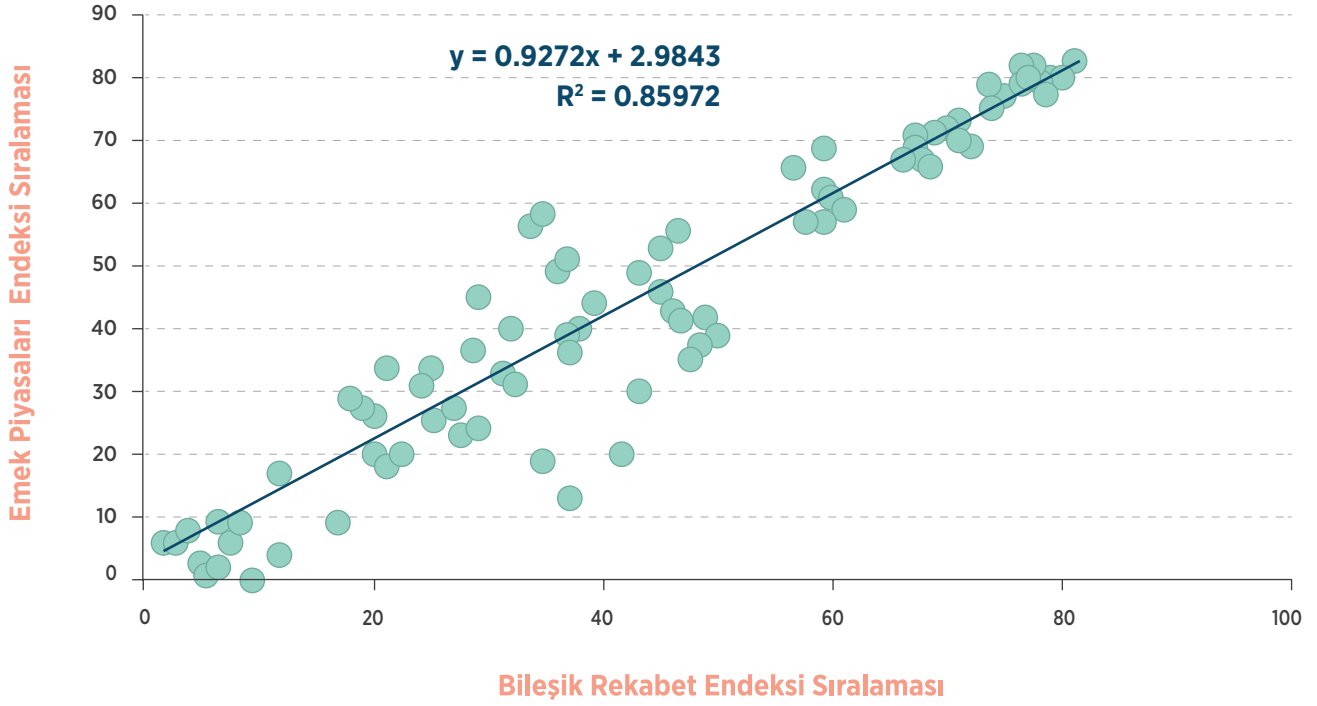
Emek piyasası endeksi toplam rekabet endeksi ile korelasyonu en yüksek alt endekslerden bir tanesidir. 2008’den 2014’e, bu korelasyonun arttığı görülmektedir. Data analizinde, hem beşeri sermayenin hem de sigortalı çalışan sayısının işsizlik ve 15-24 yaş arası nüfus oranının ters yönlü ilişki çıkması dikkat çekici bir sonuç olarak not edilmelidir.

Diğer tüm alt endekslerden farklı olarak emek piyasası endeksinde İstanbul, Ankara ve İzmir ilk beşte yer almamaktadır. Büyük illerin sıralamada diğer endeksler kadar ön sırada olmamasının sebebi, bu illerde işsizlik oranlarının yüksek olmasıdır. Emek piyasası rekabet endeksinde ilk beş sırayı Tekirdağ, Kocaeli, Antalya, Muğla ve Yalova almaktadır. Bu beş ilin beşeri sermayesi her iki dönem için Türkiye ortalamalarının üstünde yer alırken, işsizlik ve istihdam oranları Türkiye ortalamasından daha iyi seviyelere işaret etmektedir.

2008’den 2014’e sıçrama yapan illere bakıldığında, Denizli, Bolu, Aydın, Uşak ve Manisa’nın performansı dikkat çekmektedir. Bu illerin işsizlik oranlarında 6 yıllık süreçte düşüş yaşayan iller olması dikkat çekicidir. Öte yandan, endeks sıralaması gerileyen Bursa, Rize ve Trabzon gibi illerde aynı verilerde kötüleşme görülmektedir.

2014 Emek Piyasaları Endeksi İlk On İl

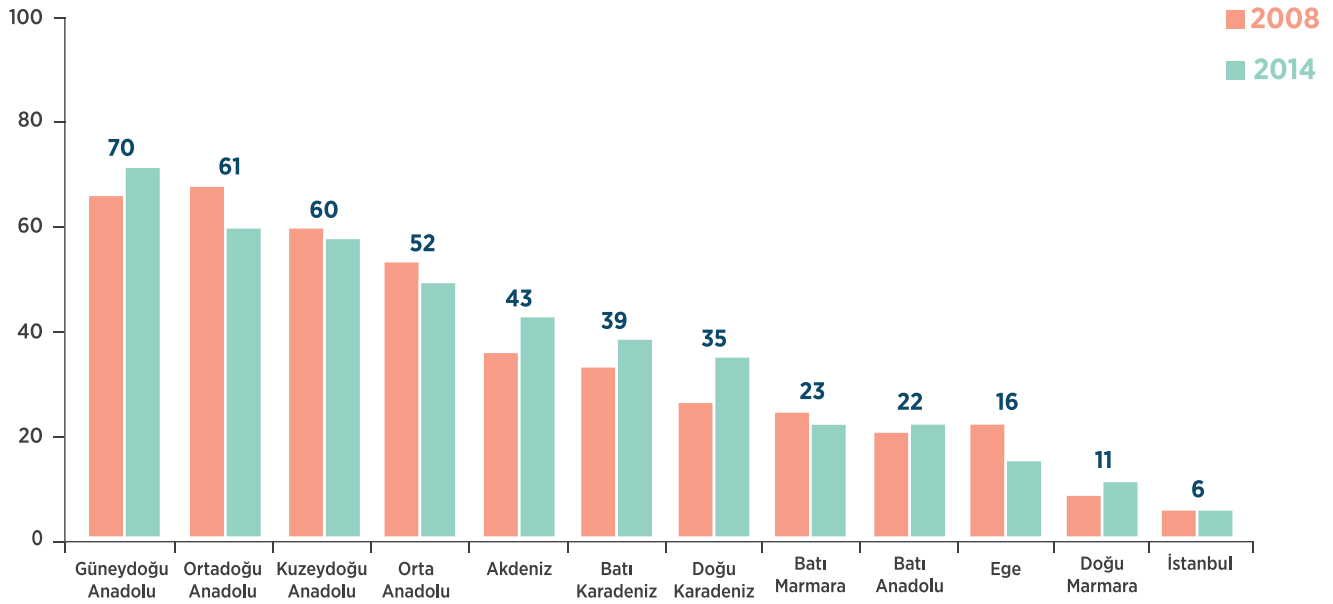
SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	Tekirdağ	100.0
2	Kocaeli	91.8
3	Antalya	91.6
4	Muğla	90.5
5	Yalova	89.5
6	İstanbul	88.0
7	Ankara	87.0
8	Bursa	86.9
9	Denizli	86.0
10	İzmir	84.5

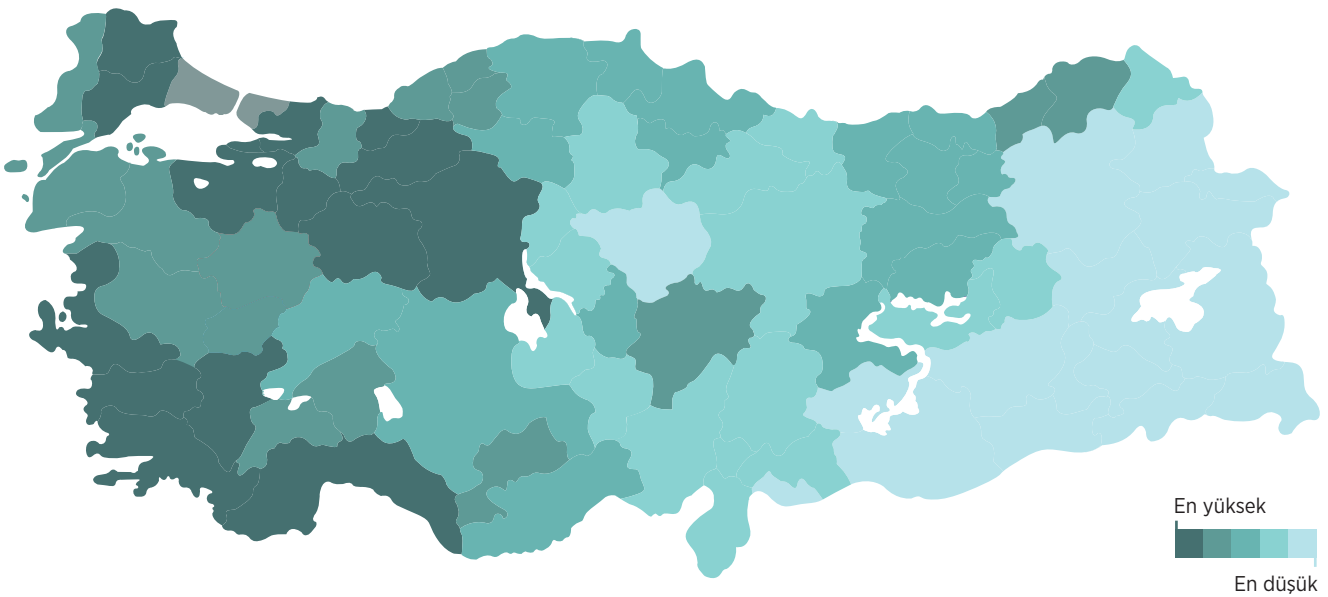
2014 endeksinin son beş sırasında Şanlıurfa, Muş, Batman, Şırnak, Mardin ve Siirt yer almaktadır. Son 15 sırada yer alan şehirlerde işsizlik oranlarının yüksekliği kadar, işgücüne katılım oranlarındaki ve sigortalı çalışan sayısındaki düşüklük dikkat çekmektedir. Bu illerde 15-24 yaş arası nüfusu Türkiye ortalamasına göre oldukça yüksektir.

Bölgesel olarak bakıldığında, Ege bölgesinin sıralamasında bir iyileşme görüldüğü, Doğu Karadeniz istihdam ve işgücü oranlarının düşmesine bağlı olarak gerilediği göze çarpmaktadır.

Emek Piyasaları Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

Emek Piyasaları Endeksi - Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

V) İnsan Sermayesi Endeksi

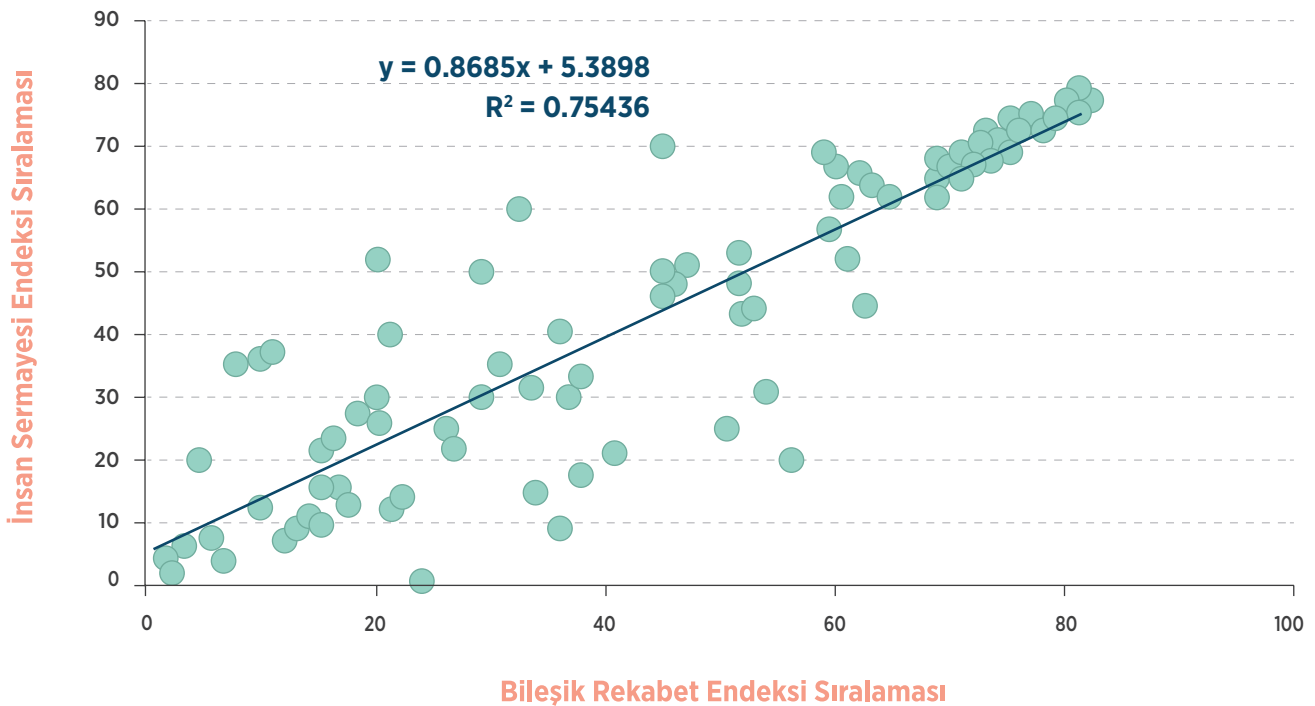
İşgücünün temel eğitim süresi ve kalitesi, ekonominin verimliliğinde önemli bir paya sahiptir. Özellikle orta-gelir tuzağında çıkış stratejilerinde eğitim kalitesi ve inovasyon ilişkisine yapılan atıflar dikkat çekmektedir¹¹.

İnsan sermayesini ölçmek için kullanılan endekste toplamda yedi veriye göre değerlendirme yapılmıştır. İlk dört veri okul öncesinden mesleki liselere öğrenci başına öğretmen sayısı ile eğitimin kalitesini ölçmeye çalışırken, EDAM'ın 2009 raporunda olduğu gibi ortalama bitirilen okul yılı da dahil edilmiştir. Farklı olarak ise üniversite okuyanların toplam nüfusa oranı ve akademisyen sayıları da insan sermayesi rekabet endeksinde eklenmiştir. Bu endeksin içinde, uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan PISA skorları gibi eğitimin kalitesine dair bir verinin bulunmaması, endeksin niceliksel verilere fazlaca dayanmasına sebep olmaktadır.

İnsan sermayesi endeksi 2008 ile 2014 arası ortalamasının bütün bölgelerde yükseldiği bir alt endeks olarak dikkat çekmektedir¹². Mecburi eğitim sürelerinin yükselmesinin, ortalama okunulan okul yılını Türkiye genelinde yukarı çıkardığı ve endeks değeri olarak bölgeler arasındaki farkın azalmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu süreçte, hem üniversite okuyanların oranında, hem de akademisyen sayısındaki artışlarda açılan yeni üniversitelerin il bazında ayrıştırıcı etkisi olmuştur.

2014 İnsan Sermayesi Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	Ankara	100
2	Tunceli	86.0
3	Eskişehir	80.1
4	İstanbul	77.7
5	Çanakkale	76.9
6	İzmir	76.7
7	Muğla	76.4
8	Isparta	75.6
9	Kırşehir	73.7
10	Edirne	70.2

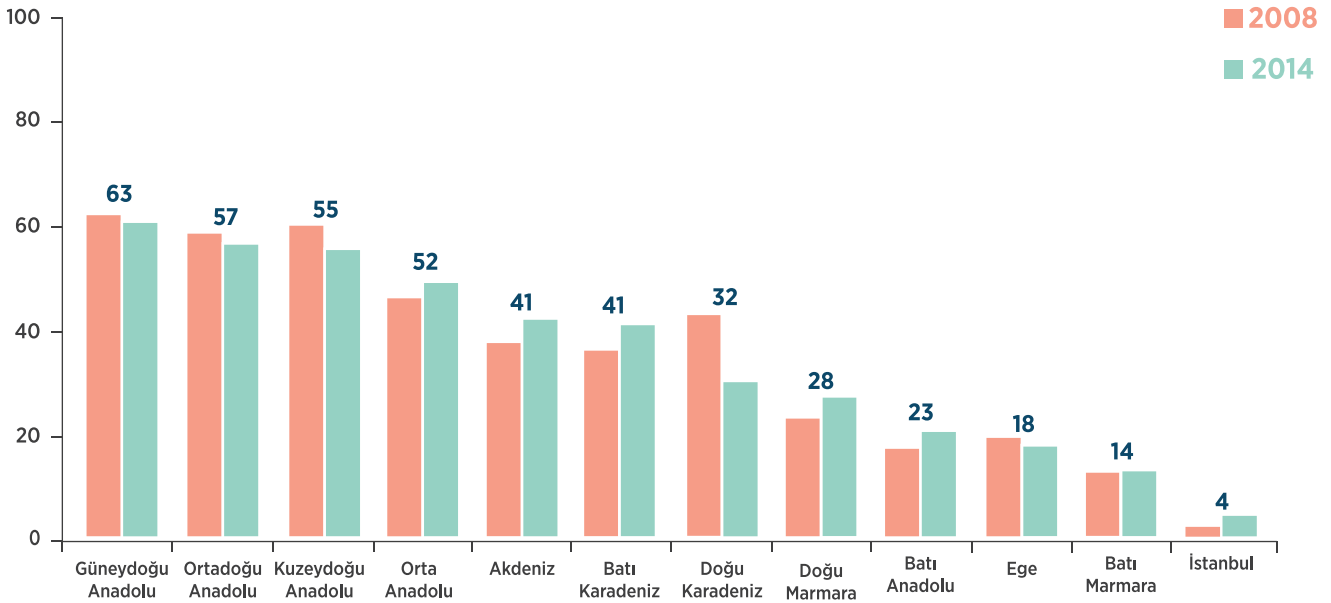
11 http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1154354760266/2807421-1353437734027/Breaking_Out_of_the_Middle-Income_Trap.pdf

12 Detay için Ek II

İnsan sermayesi, İstanbul'un birinci sırada yer almadığı üç alt endeksten bir tanesidir. Endeksin ilk sırasındaki Ankara'yı sırasıyla, Tunceli, Eskişehir, İstanbul ve Çanakkale takip etmektedir. Tunceli'nin endekste yukarı sıralarda olmasının sebebi öğretmen başına öğrenci sayısında diğer illere göre daha düşük ortalamalara sahip olması; 2014 endeksinde on sıra yükselmesinin sebebi ise üniversite okuyanların toplam nüfusa oranı ve akademisyen sayısındaki yükseliştir. Bu iki veride benzer yönlü değişikliklerin olduğu şehirlerden Tunceli'de 2008, Trabzon'da 2010, Erzincan'da 2006, Artvin'de 2007, Rize'de 2012 yılında yeni üniversiteler açılmıştır.

Bölgesel bazda bakıldığında insan sermayesi endeksinde de Doğu ve Güneydoğu bölgeleriyle Batı bölgeleri arasındaki açık fark gözükmemektedir. Öğretmen başına öğrenci verilerinin hepsinde Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde 2008'e göre iyileşme olduğu; ve buna bağlı olarak bu bölgedeki illerin sıralamalarında ufak da olsa iyileşmeler olduğu gözükmemektedir. Doğu Karadeniz bölgesinin sıralamasında görülen iyileşme, bölgede açılan üniversitelerle açıklamak mümkün gözükmemektedir.

İnsan Sermayesi Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

VI) Yaratıcı Sermaye Endeksi

Ülkelerin rekabet edebilmeleri için teknolojinin yaratıcı kullanımı gittikçe önem kazanmaktadır. Bir teknolojinin o ülkenin sınırları içinde üretildiğinden daha çok teknolojinin nasıl kullanıldığı ekonomilerin verimliliğini ve rekabet gücünü belirlemektedir¹³.

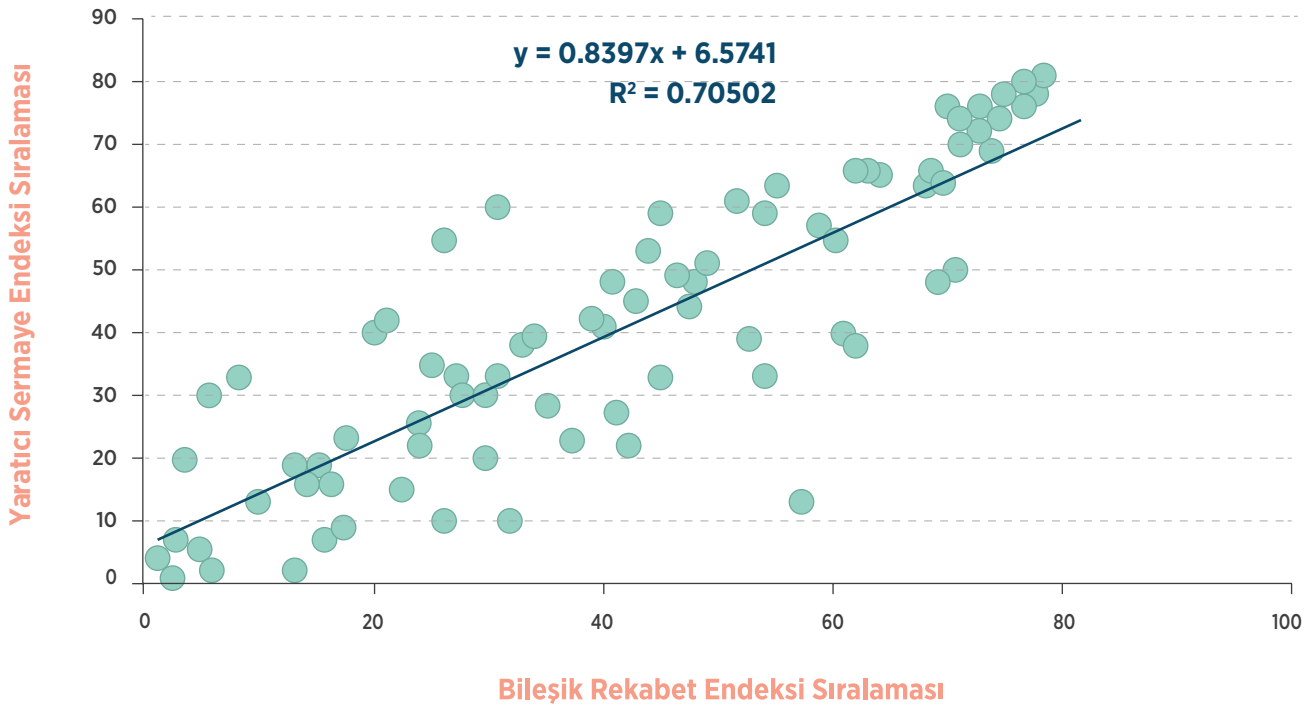
Yaratıcı sermaye endeksinde hem teknolojik gelişimine uygun altyapının varlığını, hem de inovasyon yoluyla rekabet yaratabilecek verilere bakıldı. İl bazında patent başvuru ve tescil sayıları, yaratıcı sermayenin oluşmasına katkıyı artırabilecek unsurlar olduğu için akademik yayın sayısı, öğretim görevlisi sayısı ve üniversite mezun sayıları endekse eklenmiştir. Ayrıca, bilgiye erişimin bir göstergesi olarak internet kullanıcı verileri de kullanılmıştır. Tübitak'ın il bazında AR&GE proje destek verileri de veri setine eklenmiştir. Endeksin içindeki en büyük eksiklik, özel sektörün il bazında yaptığı AR&GE harcamalarıdır.

Eğitim verilerinde olduğu gibi yaratıcılıkla ilgili seçilen verilerin hemen hepsinde 2008 ile 2014 yılları arasında iyileşme görülmektedir. Özellikle, açılan üniversitelerle birlikte artan öğretim görevlisi ve akademik yayın sayıları endeksi etkilemektedir. Fakat patent başvuruları ve patent tescil verilerindeki standart

sapmanın yüksek olması, bu endeksin farklı yaratıcılık göstergeleri ile desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Yaratıcılık endeksinin bileşik rekabetçilik endeksi ile korelasyonu kabul edilebilir seviyelerde olmasına rağmen, 2008-2014 arasında korelasyonda anlamlı bir artış olmamış ve yaratıcılık sermaye endeksinin bileşik rekabet endeksi sıralamasını etkileme oranı yükselmemiştir.

2014 Yaratıcı Sermaye Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	Ankara	100.0
2	İstanbul	71.3
3	Eskişehir	64.9
4	Isparta	58.8
5	Kocaeli	56.3
6	İzmir	53.0
7	Bolu	45.8
8	Kırıkkale	44.0
9	Tunceli	43.7
10	Trabzon	43.6

13 Dahlman C., Technology, Innovation and International Competitiveness: Challenges for Developing Countries, Industrial Development for the 21st Century, UN, 2007

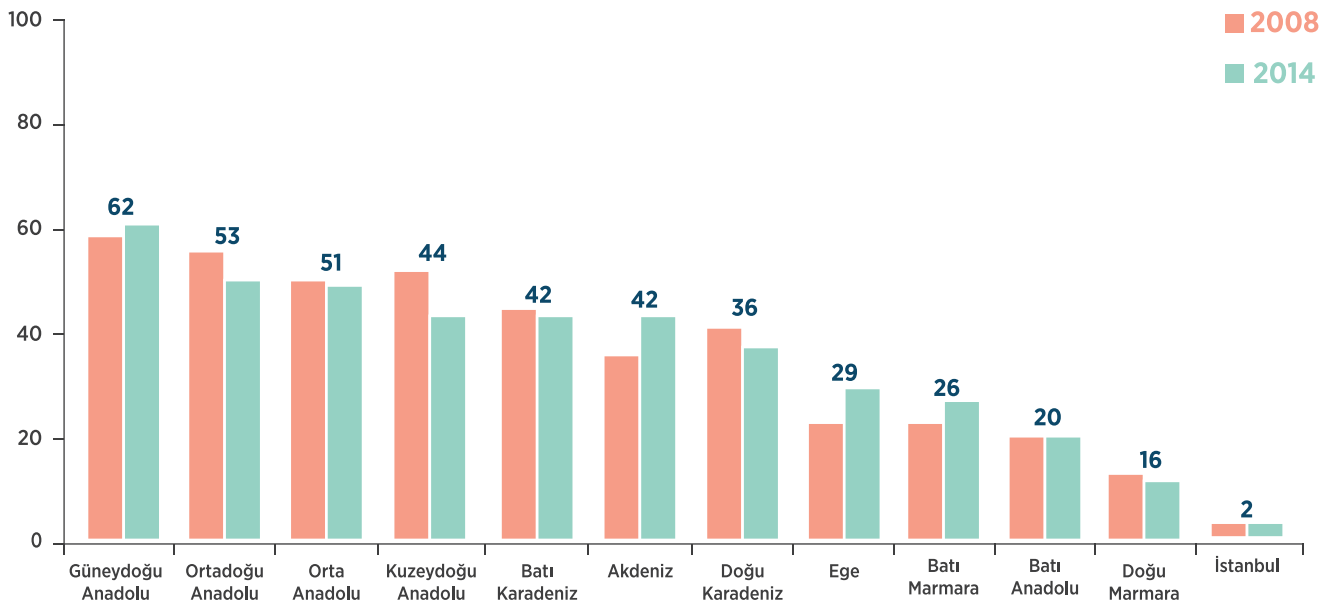
Yaratıcılık endeksinde en yüksek skorlar sırasıyla Ankara, İstanbul, Eskişehir, Isparta ve Kocaeli’ndedir. İlk üç şehir ve Kocaeli özellikle patent başvuruları ve patent tescili rakamları ile rekabetçiliklerini yükseltmektedir.

2008 yılına göre en büyük sıçrama, eğitim verilerinde olduğu gibi Tunceli’de olmuştur. Açılan üniversite akademisyen ve yayın sayısında artışa sebep olduğu

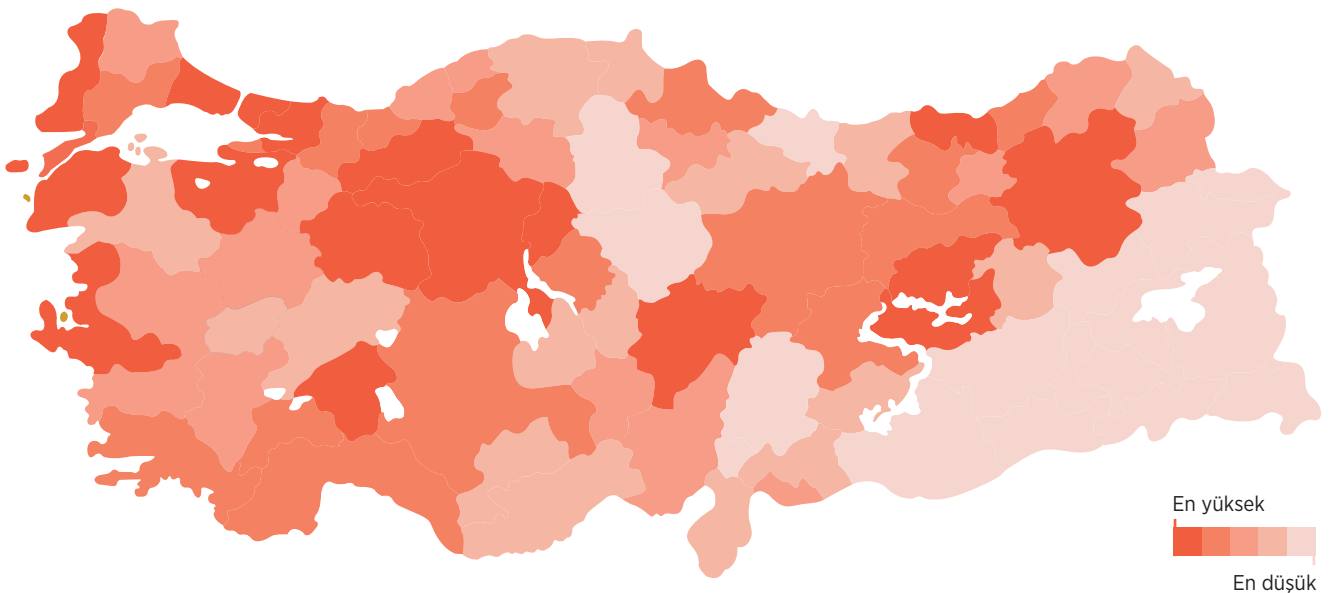
gibi patent başvurusunda da iyileşmeyi sağlamıştır. Yaratıcılık endeksinde hızlı iyileşme gösteren Düzce, Rize ve Karabük’te de aynı verilerde hızlı bir düzelme görülmektedir.

Bölge bazındaki dağılımda, Doğu ve Güney Doğu Bölgesindeki iller geri sıralarda yer alırken, 2008-2014 döneminde Ege ve Akdeniz bölgesinde bazı illerin yaratıcı sermaye endeks sıralamasındaki gerileme dikkat çekmektedir.

Yaratıcı Sermaye Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

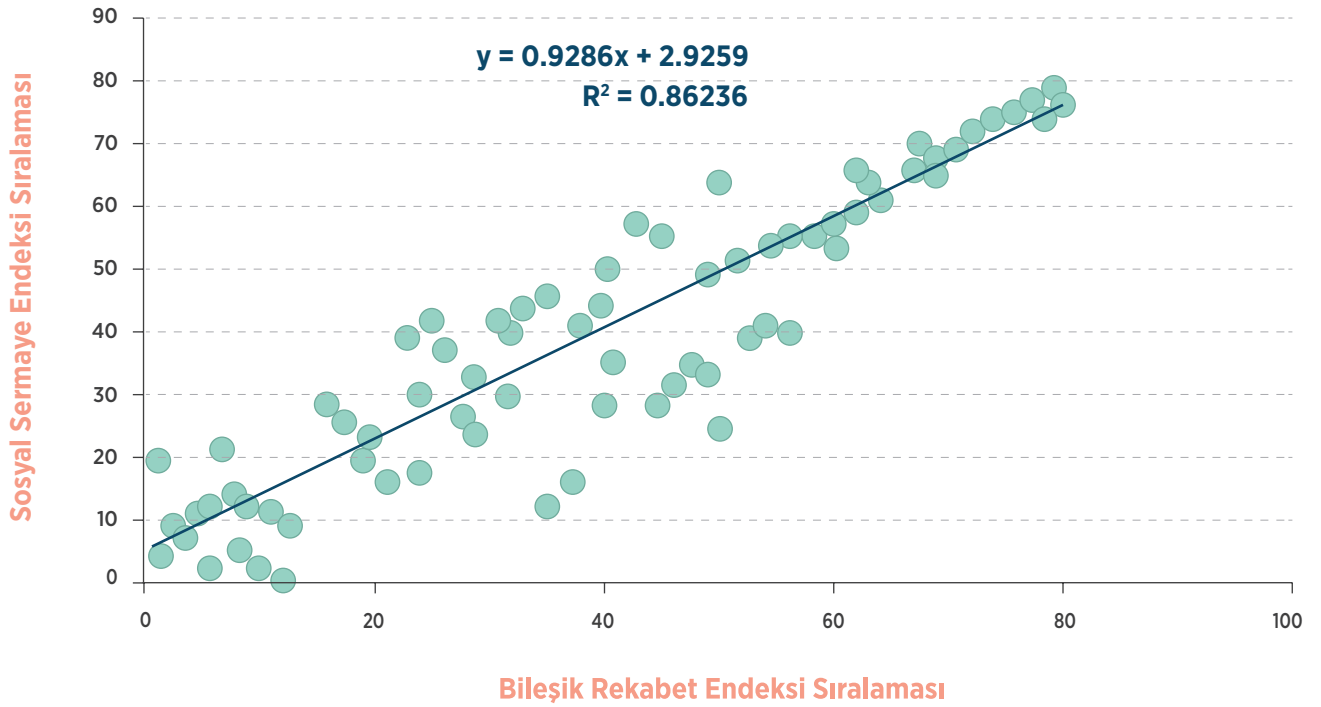
Yaratıcı Sermaye Endeksi - Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

VII) Sosyal Sermaye Endeksi

Son dönemlerde rekabet göstergelerini verimlilik ve potansiyel büyümeyi artıracak verilerin yanında, büyümenin kalitesini de gösteren sosyal ve çevresel göstergelere de bağlama eğilimi artmaktadır. Bu amaçla, Dünya Ekonomik Forumu küresel rekabet göstergelerine sürdürülebilir rekabet başlığı altında sosyal ve çevresel göstergeler de eklemiştir. Bu göstergelerle, ülkenin sadece büyüme potansiyelinin olup olmadığına değil; kalkınmanın yaşanılması istenilen bir toplum yaratıp yaratmadığına da bakılmaktadır. Eğitim, sağlık, katılım, kültür, güvenlik, gelir dağılımı, kadın-erkek eşitliği gibi unsurlar şehirlerin rekabet sıralamasında önemli bir hale gelmektedir. Sosyal sermayenin bir ülkenin kalkınmasında ve rekabetçiliğinde önemini vurgulayan ve GSMH'ya alternatif göstergelere dayanan endeksler son dönemde daha sıklıkla yaygınlanmaktadır¹⁴.

EDAM'ın 2009'a göre yapılan endeksle içerik olarak en farklı iki alt endeksten bir diğeri de sosyal sermaye endeksidir. Eldeki verilerin 10'u aşması sebebiyle, yukarıda bahsedilen başlıklar altında sosyal sermaye endeksi alt başlıklara bölünmüştür. Beşeri sermaye endeksi okuma yazma oranının dışında hem toplam beşeri sermaye oranı, hem de kadın beşeri sermaye oranına bakılmaktadır. Sağlık endeksinde ise il bazında kişi başına hekim sayısı, kişi başına hastane yatak sayısına ve bebek ölüm hızlarına bakılmıştır. Bu verilerin dışında güvenlik göstergeleri olarak göç hızı ve işlenen suç miktarı, katılım göstergesi olarak sivil toplum örgütü sayısı endekse dahil edilmiştir. Aktif sigortalı çalışan sayısı ve turizm göstergeleri de sosyal sermaye rekabet endeksinde dahil edilmiştir. Çevre ile ilgili veri olarak ise partiküler madde miktarları ve atık hizmeti verilen nüfus oranları kullanılmıştır. 2014 itibarıyla hesaplanan endekste eksiklik il bazında gelir dağılımını ve genç işsizlik oranını gösteren bir verinin bulunmamasıdır.

14 Social Progress Index ve OECD'nin Better Life Endeksi son dönemde sosyal sermaye göstergelerine göre ülkelerin rekabetçiliğini ölçen endeksler olması açısından önemlidir.

2014 Sosyal Sermaye Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	Bolu	100
2	Ankara	99.1
3	Eskişehir	98.2
4	Yalova	98.1
5	Çanakkale	97.9
6	Antalya	97.5
7	Karabük	96.8
8	İzmir	95.9
9	Edirne	94.5
10	Isparta	91.9

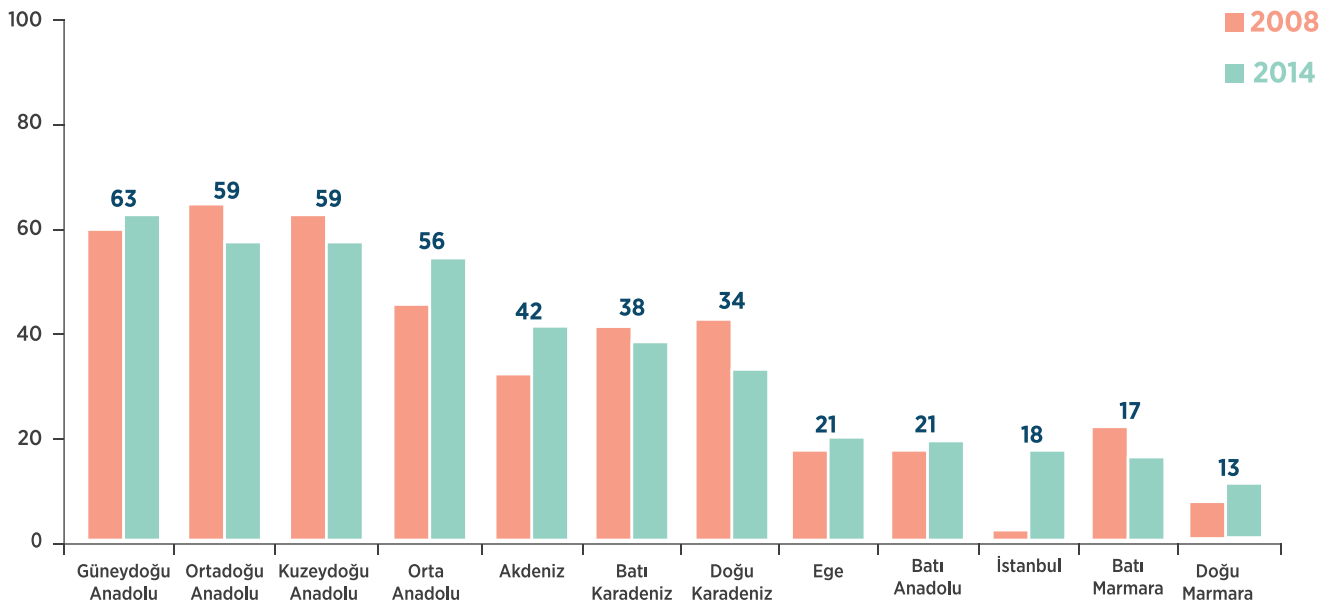
Toplu sonuçlar, sosyal sermaye endeksinin bileşik rekabetçilik endeksi ile kabul edilebilir bir korelasyonu olduğunu göstermektedir. Bütün göstergeler birbirleriyle zayıf korelasyonlar içinde bulunsalar da, suç verileri ve hava kirliliği gibi verilerin diğerleri ile ters orantılı çıkması endeksin yönünü doğrulamakta ve bu iki göstergenin sosyal sermaye rekabetçiliğini azalttığını göstermektedir.

Sosyal sermaye endeksinde hesaplanan bir alt endeks olan beşeri sermaye 2014 endeksinde Ankara, Eskişehir, İzmir ve Kırklareli, ve Çanakkale ilk beş sırada yer almaktadır. Sağlık endeksinde ise Bolu, Ankara, Edirne, Isparta, ve Trabzon hastane yatak sayıları ve hekim sayılarındaki yüksek seviyelerle ilk beş sırada yer almaktadır.

Bütün bu verilerin birleşiminden oluşan sosyal sermaye endeksinde ise en son verilerle Bolu, Ankara, Eskişehir, Yalova ve Çanakkale ilk beştedir. Bolu'nun büyük illeri geride bırakarak, en yüksek puanı almasının sebepleri sağlık endeksindeki performansı, düşük suç oranları ve yüksek aktif sigortalı çalışan oranıdır. Endeks sıralamasında 2008'e göre hızla yükselen tüm illerde suç oranlarının düşmesinin önemli bir etkisi olmuştur. Sosyal sermaye endeksinde en hızlı yükselen il olan Çanakkale'de bütün bu verilerin dışında beşeri sermaye endeksinde de hızlı bir artış göze çarpmaktadır.

Rekabet alt endeksleri arasında, İstanbul'un sosyal sermaye endeksindeki sıralaması diğer endekslere göre daha alt sıralarda yer almaktadır. Bin kişi başına işlenen suç oranı 2008 yılında İstanbul'da Türkiye ortalamasından düşükken, 2014'te üstüne çıkması da, İstanbul'un endeks sıralamasını kötüleştirilen bir veri olmuştur. Bursa ile beraber İstanbul'un 2008-2014 yılları arasında sağlık sektörü ile ilgili verilerinde bir gerileme olduğu görülmektedir.

Sosyal Sermaye Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

VIII) Fiziki Altyapı Endeksi

Bir bölgenin fiziki altyapısı, ekonominin verimli bir işleyişini sağlamak ve kalkınmaya katkıda bulunacak sektör ve işkollarının gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. İyi geliştirilmiş bir altyapı ile, bölgeler arasındaki mesafelerin önemi azaldığı gibi bölgeler arasındaki gelir farkının da azalması mümkündür.

Kullanılan fiziki altyapı endeksinde taşıma ile ilgili olarak kilometrekare başına otoyol, demiryolu uzunluğunun yanı sıra, havayolu ile taşınan yolcu ve yük miktarları kullanılmıştır. Bin kişi başına otomobil ve kamyonet veri endekse dahil edilmiştir. Ayrıca enerji ile ilgili altyapıyı gösterebilmek için elektrik tüketim verileri kullanılmaktadır. İletişim ağındaki temel veriler sabit ve mobil telefon hattı verileri ile gösterilmiştir.

2014 fiziki altyapı endeksinde, 2008'e göre sıralamada daha iyi performans gösteren illerin hemen hepsinde havalimanlarının açıldığı veya büyütüldüğü iller olduğu gözükmemektedir. Havalimanı olmayan illerin bu endekste orantısız olarak geride kaldığı fark edilmektedir. Endeksin 2008-2014 yılları arasında bileşik endeks ile gerileyen korelasyonları, il bazında türetilen farklı verilerin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

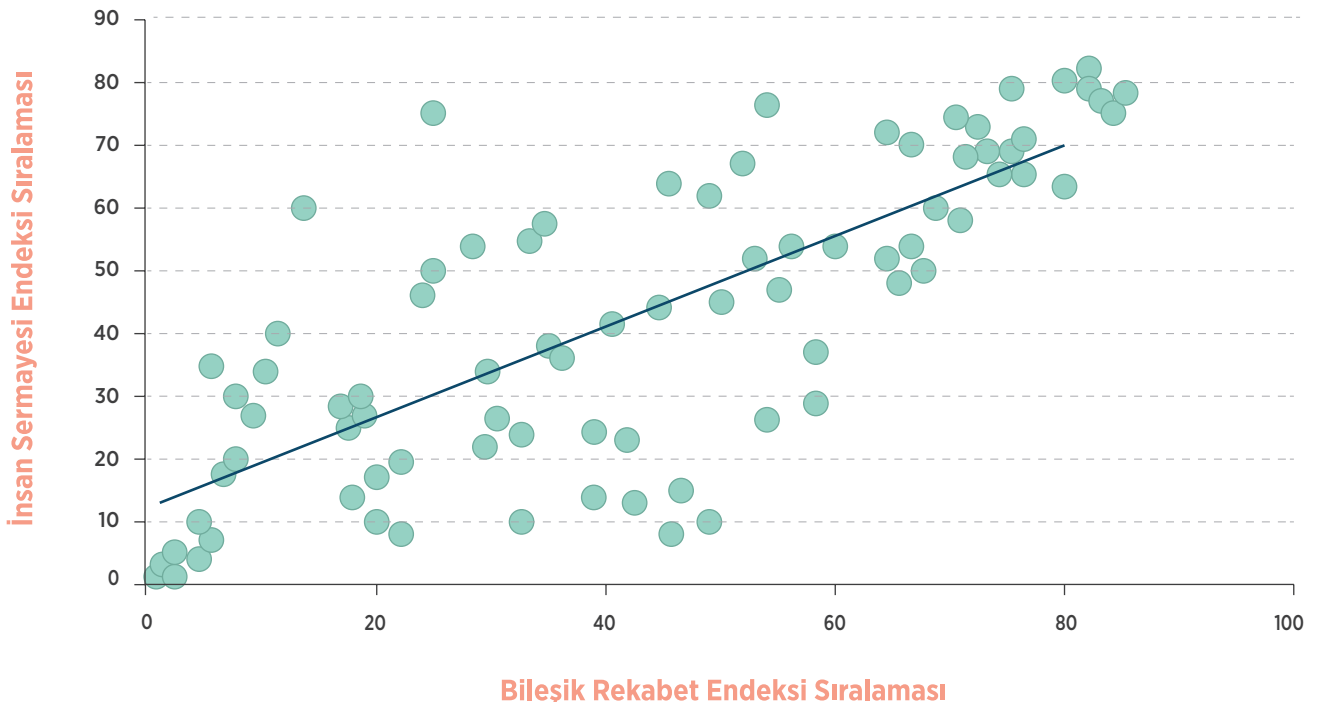
Altyapı endeksinin ilk beşinde Antalya, İstanbul, Muğla, Ankara ve İzmir bulunmaktadır. Birinciliğe yükselen Antalya ve Muğla'nın ortak yönü havayolu yolcu ve taşınan yükün hızlı bir şekilde artmış olmasıdır. 2014 endeksinde ilk onda yer alan Trabzon'da yine benzer bir durum söz konusudur. 8. sırada yer alan Eskişehir ise havayolundaki ağırlığı ile değil; demiryolu uzunluğu ve 1000 kişi başına düşen otomobil oranı ile skorunu yükseltmektedir.

2014 Fiziki Altyapı Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	Antalya	100
2	İstanbul	85.7
3	Muğla	82.4
4	Ankara	57.3
5	İzmir	54.2
6	Trabzon	46.5
7	Bilecik	45.9
8	Eskişehir	45.0
9	Kocaeli	41.9
10	Çanakkale	41.7

$$y = 0.7521x + 10.165$$

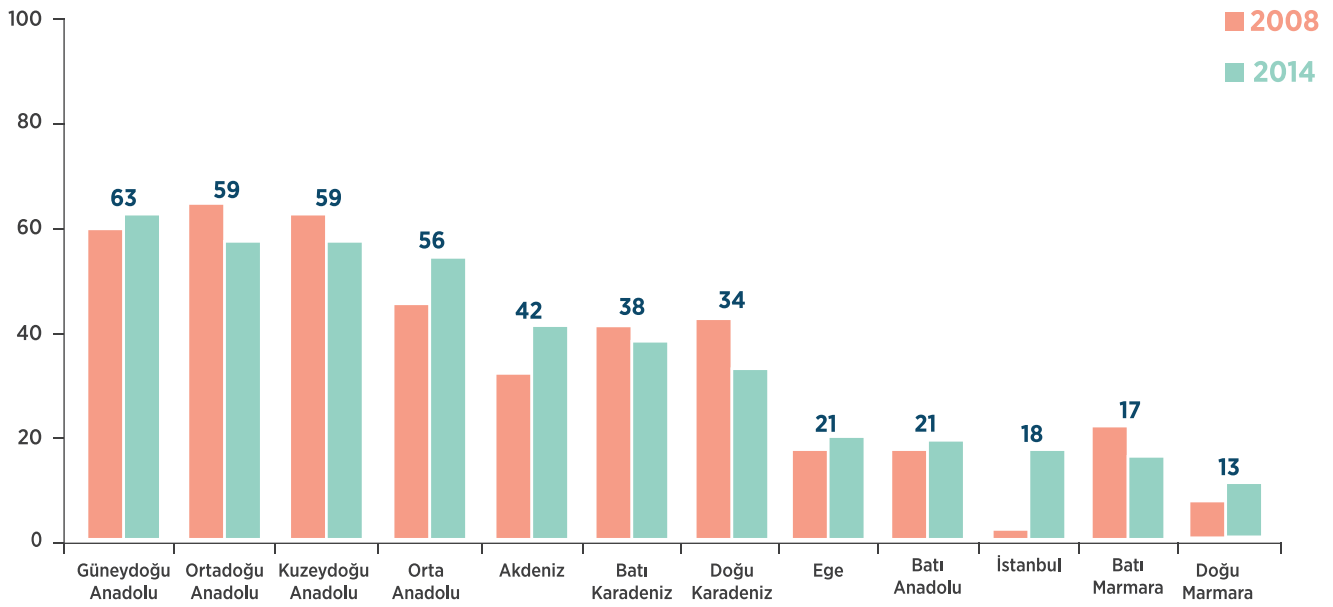
$$R^2 = 0.56562$$

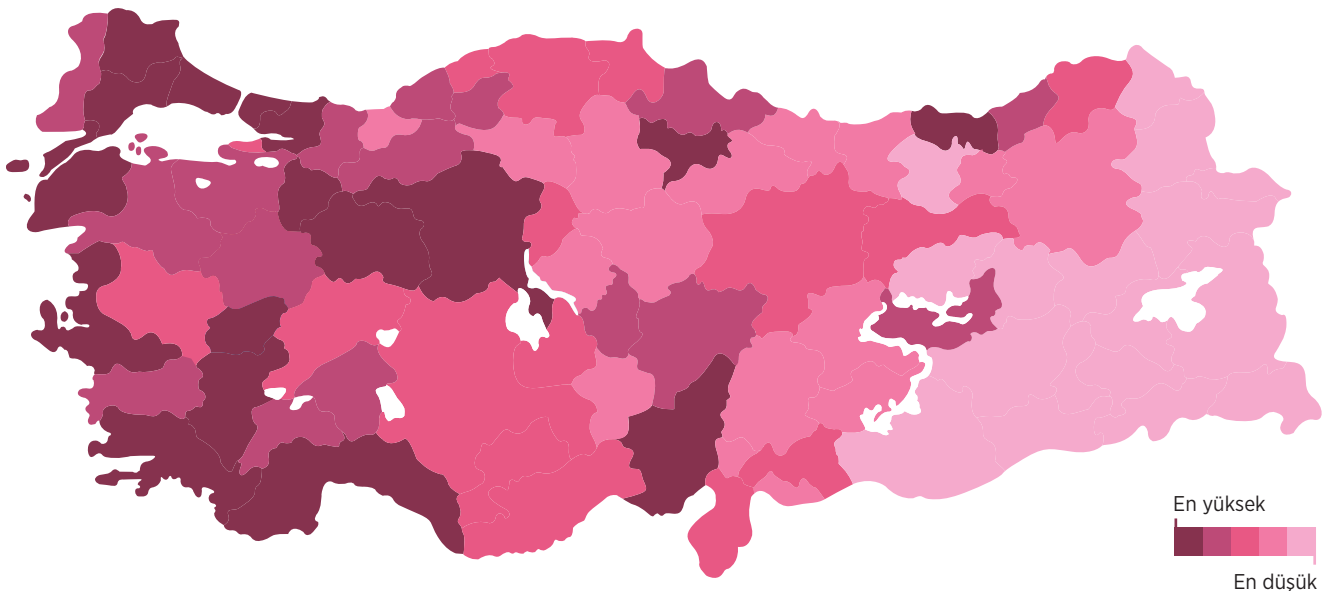
İlk 20 içinde fiziki altyapı endeksinde skorları düşen şehirlerden Bursa'da özellikle yüksek olan elektrik tüketimi verilerinin belli bir doygunluk seviyesine ulaşması ve 2008-2014 yılları arasında Türkiye ortalaması kadar artmaması etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Diğer alt endekslerde olduğu gibi fiziki altyapı endeksinde de, Doğu ve Güneydoğu illeri sıralamanın en altında yer almakta ve 2008'e göre bir fark yaratamamışlardır. Fakat, 2008'le 2014 arasında en yüksek endeks değerine sahip Antalya ile diğer illerin fiziki altyapı endeksi arasındaki fark açılmıştır. Havayolu taşımacılığı ile ilgili yatırımlar il bazında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu da il bazında fiziki alt yapı farklılığının açılmasının nedeni olarak görülebilir.

Fiziki Altyapı Endeksi - Bölge Bazında İllerin Ortalama Sıralaması

Fiziki Altyapı Endeksi - Türkiye Haritası Üzerinde %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

Bölgelerin İl Sıralama Ortalaması 2008-2014 Karşılaştırmaları

1. Kuzeydoğu Anadolu

- Bölgedeki illerin ortalama sıralaması 81 il içinde 61
- Bölgenin en düşük performansı, makroekonomik istikrar endeks sıralamasında
- Bölge en iyi rekabet performansını ise yaratıcı sermaye endeks sıralamasında gösteriyor
- Bu endeksin sıralamasında 2008-2014 arasında bir ilerleme göze çarpıyor

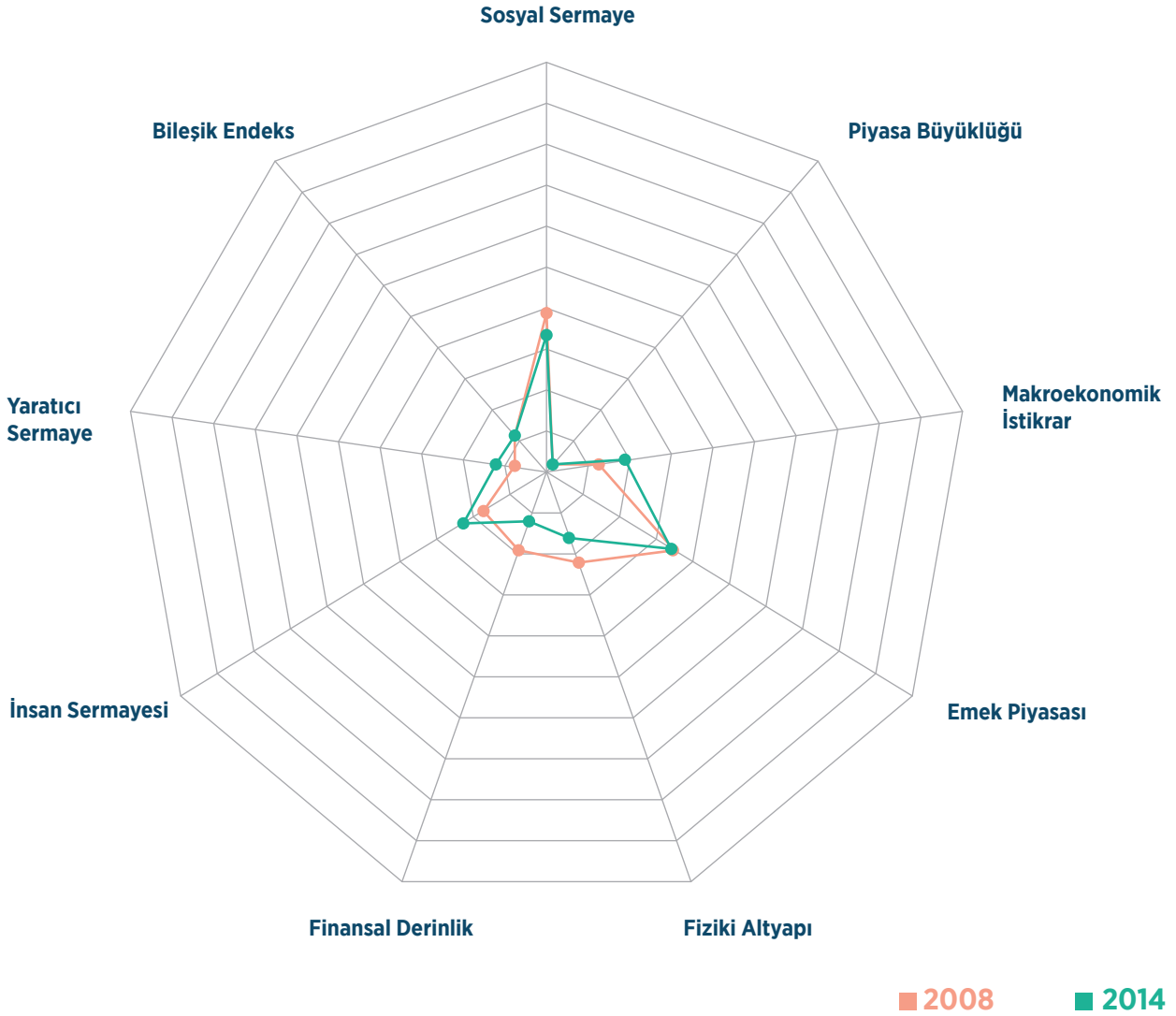
2. Ortadoğu Anadolu

- Ortadoğu Anadolu Bölgesinin 2014 sıralaması 2008'e göre bir parça iyileşme gösteriyor
- Fakat Bölgenin rekabet endeksindeki ortalama sıralaması halen 62
- İyileşmenin görüldüğü endeksler sosyal sermaye, emek piyasası ve insani sermaye endeksleri

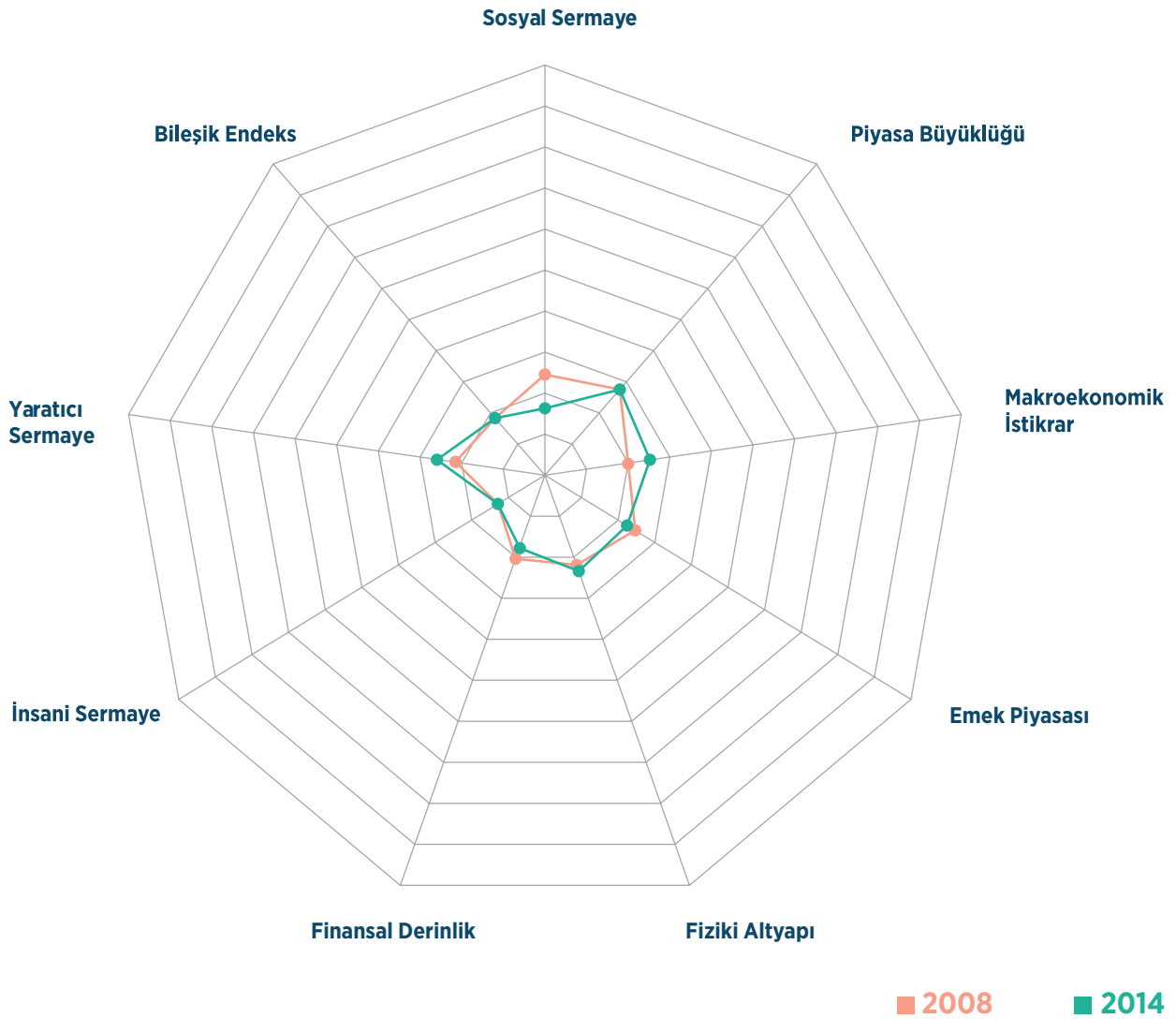
3. Güneydoğu Anadolu

- Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerin ortalama sıralaması 64
- 2008-2014 yılları arasında makroekonomik istikrar ve piyasa büyüklüğünde hafif de olsa bir iyileşme göze çarpıyor
- Fakat diğer alt endekslerde anlamlı bir değişiklik olmaması yüzünden, bölgenin bileşik endeks sıralamasında bir fark ortaya çıkmıyor

4. Batı Marmara

- Batı Marmara'daki illerin rekabet endeksi ortalama sıralaması 18
- Bölgenin en rekabetçi olduğu alt endeks, insani sermaye
- 2008-2014 arasında en fazla iyileşmenin görüldüğü endeks sosyal sermaye

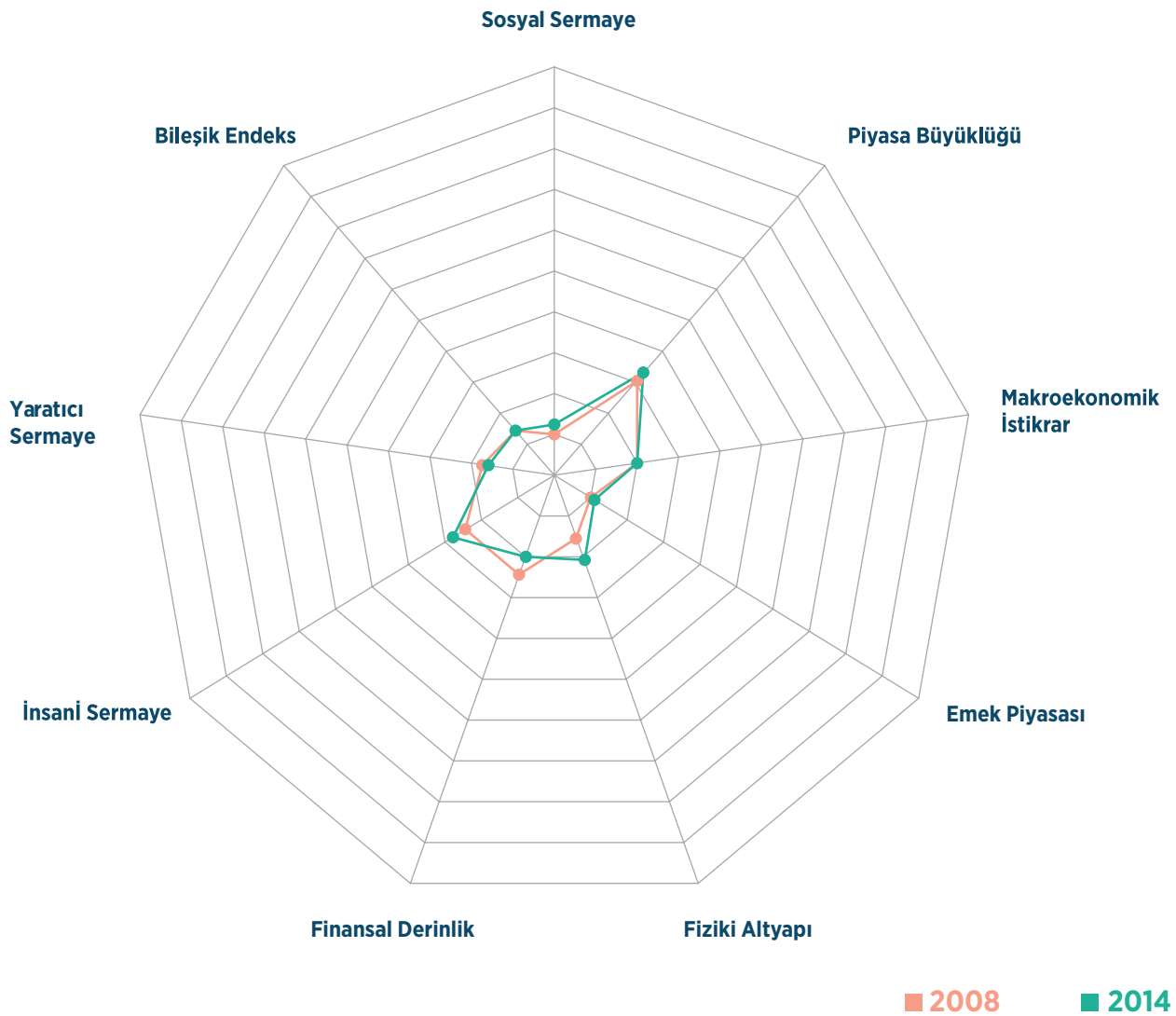
5. Ege

- Ege bölgesindeki illerin rekabet endeksindeki ortalama sıralaması 17
- 2008-2014 yılları arasında Ege Bölgesindeki iller emek piyasasında daha rekabetçi bir sıralamaya yükseldikleri görülüyor
- Öte yandan, Bölgenin yaratıcı sermaye rekabetçiliğinde gerileme göze çarpıyor

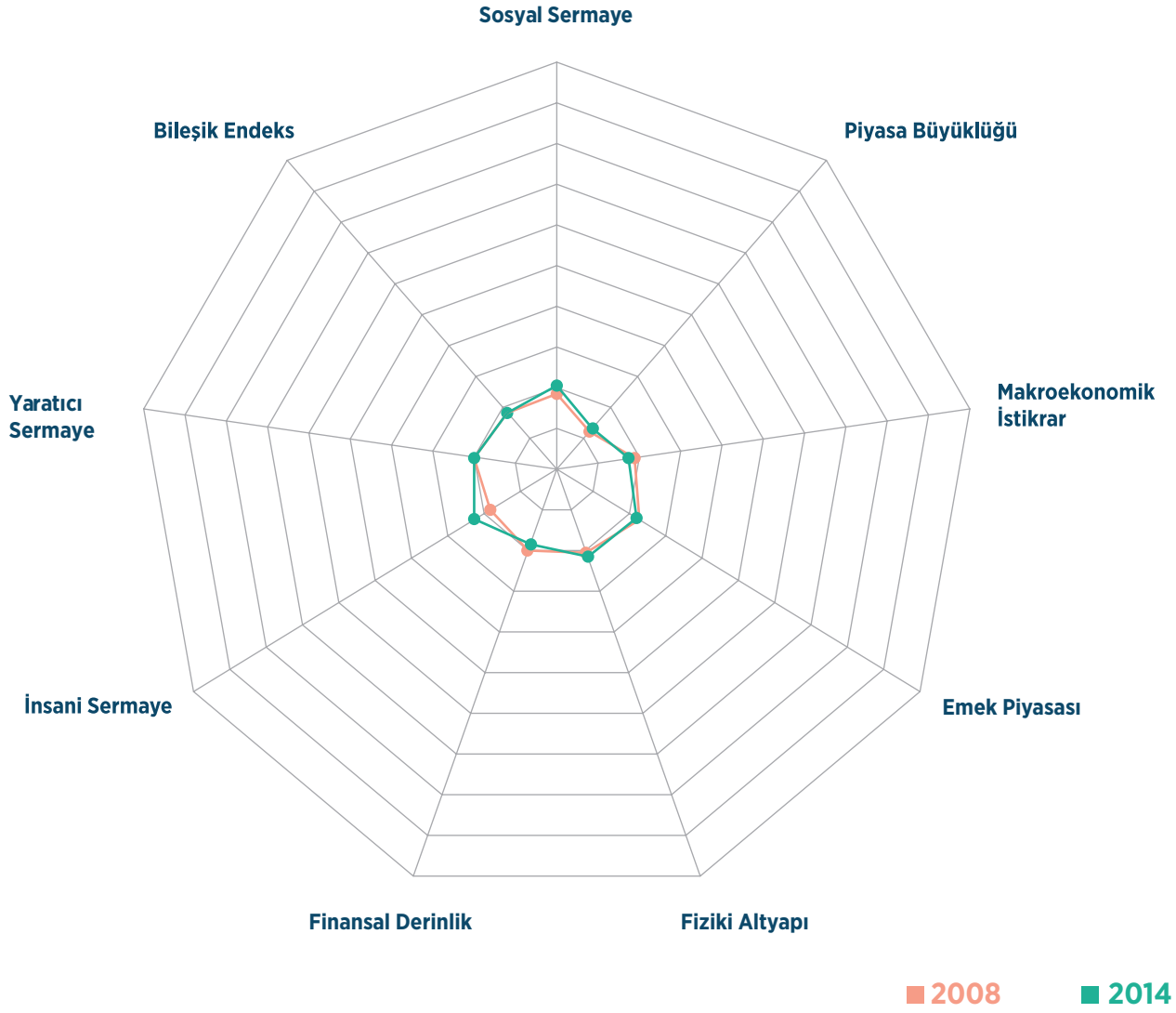
6. Doğu Marmara

- Doğu Marmara bölgesindeki illerin ortalama sıralaması 15
- Alt endeks bazında, sıralamaların en fazla farklılaştığı bölgelerden bir tanesi
- Bölgedeki iller piyasa büyüklüğünde ortalama 34. sıraya sahipken, emek piyasasında 11. sırada

7. Batı Anadolu

- Batı Anadolu bölgesindeki illerin ortalama sıralaması 18
- Bölgenin en rekabetçi olduğu alan piyasa büyüklüğü
- Fakat insani sermaye ve sosyal sermaye endekslerinde hafif de olsa gerileme göze çarpıyor

8. Akdeniz

- Akdeniz bölgesindeki illerin rekabet endeksindeki ortalama sıralaması 36
- Bölgenin en rekabetçi olduğu alt endeks piyasa büyüklüğü
- Makroekonomik istikrar endeksinde 2008-2014 yılları arasında iyileşme olmakla birlikte, diğer alt endekslerde böge rekabet gücü kaybediyor
- Bölgedeki illerin performansı farklılaşma diğer bölgelere oranla daha yüksek

9. Orta Anadolu

- Orta Anadolu bölgesindeki illerin ortalama sıralaması 51
- Piyasa büyüklüğü açısından, bölgedeki illerin ortalama sıralaması 37
- Diğer alt endekslerde benzer bir performansa sahip değil

10. Doğu Karadeniz

- Doğu Karadeniz bölgesindeki illerin ortalama sıralaması 18
- İnsani sermaye endeksinde 2008-2014 yılları arasında bölgenin sıralaması iyileşiyor
- Öte yandan piyasa büyüklüğündeki sıralama, toplam rekabetçiliği endeksini aşağı çekiyor

11. Batı Karadeniz

- Batı Karadeniz bölgesindeki illerin rekabet endeksindeki ortalama sıralaması 41
- 2008-2014 yılları arasında alt endeks sıralamalarında ciddi farklılıklar yok
- Sosyal sermaye endeks sıralamasında bir iyileşme, insani sermaye endeks sıralamasında ise gerileme göze çarpıyor

BÖLÜM IV.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

EDAM'ın ilk olarak 2009 yılında yaptığı iller bazında rekabetçilik endeksi, bölgesel rekabetçilik kavramının bir örneği olması açısından oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Bölgesel rekabet kavramı 2009 yılı raporumuzda kısaca şöyle tanımlanmıştır:

Bölgesel rekabetçilik kavramının temelinde yatan fikir, belirli bir bölgede çalışan firmaların verimlilik derecesidir ancak bölgesel rekabetçilik daha genel bir düzeyde, “bölgenin istikrarlı veya artan piyasa payı olan firmaları çekme ve tutma, aynı zamanda da bu firmaların faaliyetlerine katılanlara istikrarlı veya artan yaşam standardı sunma yeteneği” olarak tanımlanabilir.

Bölgesel rekabette, bir bölgenin yerel uzmanlaşma ve dışsal ölçek ekonomilerinden faydalanma kapasitesi bölgesel rekabeti açısından belirleyici olan unsurlardır. Bir bölgenin ne kadar rekabetçi bir ekonomik yapıya sahip olduğuna kişi başına gelir göstergesi ile bakılmakla birlikte, ekonomik başarının sürdürülebilir olması da önemlidir. Bu bağlamda gelir göstergelerinin yanında o bölgenin yaratıcı sermayesi, sosyal olanakları, altyapısı ve hatta fiziki çevre kapasite de ekonomik başarının sürdürülebilir olmasında gösterge kabul edilmekte ve rekabetçiliği etkilediği düşünülmektedir. Bu düşünceyle, 2009 yılında yapılan çalışmada ekonomik canlılık ve etkinlik alt endeksinin yanında, emek piyasası, yaratıcılık, fiziki altyapı, sosyal ve insan sermayesi gibi alt başlıklarda da rekabetçilik endeksleri hesaplanmıştır.

2014 yılının göstergelerini kullanarak yapılan EDAM Rekabetçilik Endeksinde ise, ekonomik canlılık ve etkinlik endeksi üçe bölünerek, ekonomik etkinlik ve canlılığın farklı boyutları yansıtılmaya çalışılmıştır. Özellikle dışsal ölçek ekonomilerinden ne kadar faydalandığını göstermek amacıyla, piyasa büyüklüğü

endeksi, finansal piyasaların etkisini gösterebilmek amacıyla da finansal derinlik endeksi eklenmiştir. Ayrıca il bazında ekonomilerin dayanıklılığını yansıtmaya amacıyla makroekonomik istikrar endeksi de eklenmiştir.

Öte yandan 2015/2016 yıllarında yapılan çalışmayı 2009 yılında yapılan çalışmadan ayıran en önemli özellik, 2014 endeksinin aynı verilerle 2008 yılı için de yapılmış olması ve geriye dönük olarak bölgeler arasında mukayese yapmaya imkan vermesidir. Başka bir deyişle, bu çalışma 2008-2014 yılları arasında makro düzeyde oluşan potansiyel ile mikro düzeydeki atılımların il bazında karşılaştırmasını yapmaya imkan vermektedir.

Bu bağlamda aşağıdaki birkaç sonuç makro düzeydeki potansiyel açısından öne çıkmaktadır:

- 1) Makro gelişmelerin ve makro politikaların, bazı endekslerdeki gidişatı etkilediği görülmektedir. Bankacılık sektörü kredi hacmi gelişmesi, il bazında farklı izdüşümleri olmuş ve rekabet endeksinde performansların farklılaşmasına sebep olmuştur. Öte yandan, mecburi eğitim seviyesinin uzatılması, Türkiye genelinde eğitim göstergelerinin iyileşmesine sebep olmuştur ve insan sermayesi endeksi bütün bölgelerde yükselmiştir. Açılan üniversiteler ve havayolları ise il bazında farklılaşmaların artmasına sebep olmuştur.
- 2) İl bazında 2008-2014 yılları arasında farklılaşmalar görülmesine rağmen, bölge bazında 2008-2014 yıllarında anlamlı bir farklılık meydana gelmemiştir. Ülkenin doğu ve batı bölgesindeki iller arasında bütün alt rekabetçilik endekslerinde ciddi bir farklılık bulunmaktadır ve bu fark 2008-2014 yılları arasında anlamlı bir şekilde azalmamıştır.
- 3) İstanbul, özellikle ekonomik rekabet endekslerinde öne çıkmaktadır. 2008-2014 yılları arasında, İstanbul'u takip eden diğer büyük iller ile arasındaki farkın açılmaya devam ettiği fark edilmektedir. İstanbul'un dışsal ölçek ekonomisinde diğer bölgelere göre daha fazla yararlanabildiği anlaşılmaktadır.

Bölgeler arasındaki farkın anlamlı bir şekilde değişmemesi, il bazında gruplandırmayı başka bir açıdan da ele alma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türkiye'de bölgesel kalkınma alanında 2010 sonra yapılan çalışmalar sıklıkla orta gelir tuzağı ve bölgesel farklılıklardan bahsedilmektedir. Orta gelir tuzağı en

geniş tanımıyla, kişi başına düşen gelir bakımında ülkelerin veya bölgelerin belirli bir gelir bandında sıkışık kalma; üst gelir grubuna geçememe durumunu ifade etmektedir¹⁵. TÜRKONFED'in 2012 yılında yaptığı çalışmada, bir büyüme problemi olduğu için orta gelir tuzağı ülkelerin veya bölgelerin üretim yapılarıyla doğrudan alakalı olduğu; ve orta gelir tuzağını aşmak için üretim yapısının farklı bileşenlerinin analiz edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Yine aynı çalışmada Türkiye'nin gelir grupları ve üretim yapıları açısından bir bütün olmadığı ve bölgesel bazda orta gelir tuzağı ile ilgili farklı rekabetçilik düzeylerini işaret edebilecek üç kategoriden bahsedilmektedir.

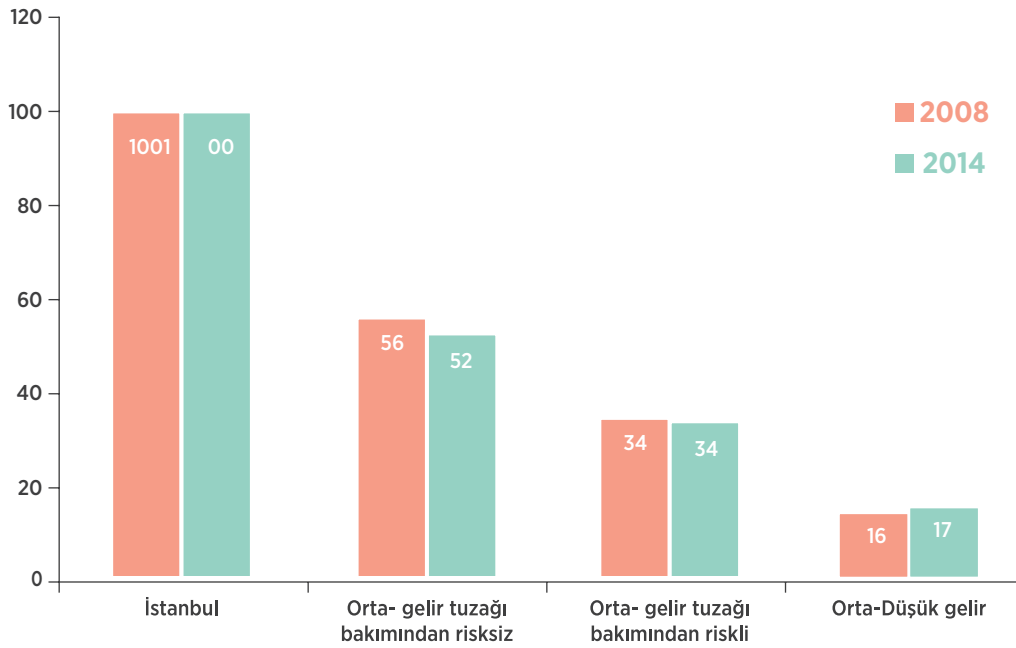
1) Orta-gelir tuzağı riskinde bulunmayan; yani gelirini belirli bir seviye üzerine çıkarmakta riski olmayan bölgeler,

2) Orta-gelir tuzağı riski bulunan bölgeler: Belirli bir gelir seviyesini yakalamış; fakat gelirini daha fazla artıramama riski altında bulunan bölgeler,

3) Orta-düşük gelir grubunda bulunan bölgeler¹⁶ Türkiye ortalama gelirinin yaklaşık %20-30'una sahip bölgeler.

EDAM'ın 2008-2014 yılları için yaptığı rekabetçilik endeksi, orta-gelir tuzağı ile ilgili riskler açısından hem bölge bazında, hem de rekabetçilik unsurları bazında nasıl bir ilerleme kaydedildiğini göstermesi açısından ilgi çekici sonuçlara işaret etmektedir. Bu sınıflandırmaya göre yapılan EDAM Rekabet Endeksi ve alt endeksleri bazında grafikler aşağıda gösterilmiştir¹⁷.

EDAM Rekabetçilik Endeksi – Gelir Gruplamasına Göre

16 Orta gelir tuzağı riski bulunmayan bölgeler: Ankara, Kocaeli, Sakarya, Bolu, Düzce, Yalova, Bursa, Eskişehir, Bilecik, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, İzmir

Orta gelir tuzağı riski bulunan bölgeler: Antalya, Isparta, Burdur, Çanakkale, Zonguldak, Karabük, Bartın, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak, Adana, Mersin, Trabzon, Ordu, Giresun, Artvin, Gümüşhane, Konya, Karaman, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Sivas, Yozgat, Kastamonu, Çankırı, Sinop

Orta-Düşük gelir grubundaki bölgeler: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye, Erzurum, Erzincan, Bayburt, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt, Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Şanlıurfa, Diyarbakır, Van, Muş, Bitlis, Hakkari

15 Erinç Yeldan, Kamil Taşçı, Ebru Voyvoda, Mehmet Emin Özsan, 'Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye?', TÜRKONFED, Aralık 2012

17 Gelir gruplamasına göre illerin endeks puanlarının ortalaması alınmıştır.

2008-2014 yılları arasında İstanbul hariç yapılan sıralamalarda, belirli bir gelir düzeyini yakalamış ve orta-gelir tuzağı riski bulunmayan bölgelerin bile İstanbul'a göre rekabetçilik düzeylerini anlamlı bir şekilde geliştiremedikleri göstermektedir. Öte yandan orta-gelir tuzağı riski içinde bulunan illerde, rekabetçilik unsurlarında İstanbul'a göre bir gerileme ortaya çıkmaktadır.

Farklı gelir gruplamasına göre yapılan EDAM rekabetçilik endeksinin bölgesel bazdaki analizi, yukarıdaki sonuçlarla birlikte şu önemli noktalara işaret etmektedir:

- Uygulanan makro politikalar ve sektörel gelişmeler, ülke genelinde bazı alanlarda rekabetçilik alt endekslerinin artmasına sebep olmakla birlikte, bölgesel farklılıkların 2008-2014 yılları arasında azalmaması makro politikaların bölgesel kalkınmada yeterliliğinde soru işaretleri oluşturmaktadır.
- İstanbul'un dışsal ölçek ekonomisi yaratmadaki başarısı, kaynakların kısıtlı olduğu göz önüne alındığında 2008-2014 döneminde özellikle ülkenin ortalama geliri yüksek diğer illeri aleyhine bir rekabetçilik kaybına sebep olduğu görülmektedir.
- Orta-gelir tuzağı riski altındaki bölgelerde, rekabetçiliğin en zayıf olduğu alanların yaratıcı sermaye ve sosyal sermaye gibi işgücü kalitesinin öne çıktığı alt endeksler olması, bölgesel reçetelerin gerekliliğini düşündürmektedir. Türkiye'nin 2011-2014 döneminde kişi başına gelirini artıramamasının, bu bölgelerin yurt içinde rekabetçiliklerini artıramamaları ile paralelliği sorgulanabilir.
- Orta-düşük gelir grubundaki bölgelerde ise, rekabetçiliğin en zayıf olduğu alanın emek piyasası olması, bu bölgelerin yüksek işsizlik, düşük istihdam ve işgücüne katılım oranlarının etkisi olarak görülebilir. Orta-gelir tuzağı riski altındaki bölgelerde olduğu gibi, emek piyasasındaki bu durum bu bölgeler için yapısal bir bozukluğa işaret etmekte olup, bölgesel olarak farklı politika tepkilerini gerekli kılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, kadınların işgücü piyasasına katılımı ile ilgili verilerin eksikliği, bu çalışmada il bazında bir öneri yapmayı zorlaştırırsa da, kadınların emek

piyasasına katılımının artırılması için mesleki eğitim kurslarına katılan kadınlara yönelik kreş ve/veya konaklama hizmetlerinin sunulması ve kadınların işgücü piyasasını sağlayacak vergisel önerilerin il bazında incelenmesi önemlidir. Öte yandan emek piyasasında verimsizliğe neden olan en önemli eksikliklerden biri de işgücünün yapacağı iş ile ilgili doğru vasıflara sahip olmasıdır. Bu anlamda mesleki eğitim veya üniversite lisans öğrencilerinin iş başında staj yapmaları ve bunun öğrenim kapsamına alınması il ve bölgesel farklılıklara göre dikkate alınacak önerilerdir.

- Türkiye'de bölgesel teşvikler muhakkak ki özel sektöre yatırımların artırımı açısından önem taşımaktadır. Büyümenin kalitesinin artması için özellikle orta gelir tuzağı riskinde olmayan illerde teknoloji yoğun alanlara odaklanması, arz yanlı teşvik politikalarının tercih edilmesi, orta gelir tuzağındaki illerde yüksek gelirli bölgelerle olan ulaşım altyapılarının geliştirilmesi ve orta-düşük, orta-ileri teknoloji üretimin desteklenmesi ve düşük gelir tuzağındaki illerde ise geçimlik ekonomiden endüstriyel üretime geçişin sağlanarak bu bölgeler tarafından üretilen ürünlere yönelik talep yönlü teşviklerin sağlanması önemlidir. Yüksek katma değerli ürünlere geçiş politikalarında, illerin orta gelir tuzağındaki yerlerine göre ekonomik, sosyal, insan sermayesi politikaları üretilmesi, ülkemizin kısıtlı kaynaklarının verimli kullanılmasına önemli olabilecektir.

Öte yandan, bölgesel politikaların belki de temel amaçlarından birinin bölgeler arasındaki gelir eşitsizliğini azaltmak olduğu bilinmektedir. 2008-2014 arasında uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının başarılı olup olmadığının değerlendirilmesi için yararlı olabilecek bir yaklaşım, dönem başlangıcı ile dönem sonunda herbir ilin medyan endeks skorundan uzaklığını ölçmek olacaktır. Örneğin her ilin eşit derecede rekabetçi olduğu yani iller arasında rekabetçilik farkının bulunmadığı bir senaryoda, herbir ilin medyan endeks skoruna uzaklığı sıfır olacaktır. Başka bir deyişle, herbir ilin endeks skoru medyan skor ile eşit olacaktır. Gelir veya rekabetçilik eşitsizliğinin artışı illerin endeks skorunun medyan skordan uzaklaşmasını da beraberinde getirecektir. Bu fark ne kadar büyük olursa, gelir veya rekabetçilik eşitsizliğinin o kadar büyük olduğu varsayılabilir.

Bu yöntemin 2008 ile 2014 sonuçları üzerinde uygulanmasından, bu dönem zarfında en azından endekste yer verilen rekabetçilik kriterleri açısından sınırlı da olsa bir iyileşme görüldüğü görülmektedir. Yani bölgesel kalkınma politikalarının bu dönemdeki etkisi iller arasındaki rekabetçilik eşitsizliğinin giderilmesine katkıda bulunmuştur. 2008 yılında illerin kümüle medyan endeks skoruna uzaklıkları 147 olarak bulunurken, 2014 yılında bu eşik 137 olarak hesaplanmaktadır¹⁸. Dolayısıyla 10 puanlık bir iyileşme görülmektedir. Öte yandan her iki yıl için de medyan skor 30'dur. Gerek 2008 yılında gerek 2014 yılında illerin yarısı bu endeks puanının altında kalmışlar, yarısı ise daha üst bir puanlama elde etmişlerdir. Medyan endeks skorunun aynı olması, rekabet eşitsizliğinde ancak sınırlı ölçüde bir iyileşme yapılabildiğinin bir diğer göstergesi olarak görülmektedir.

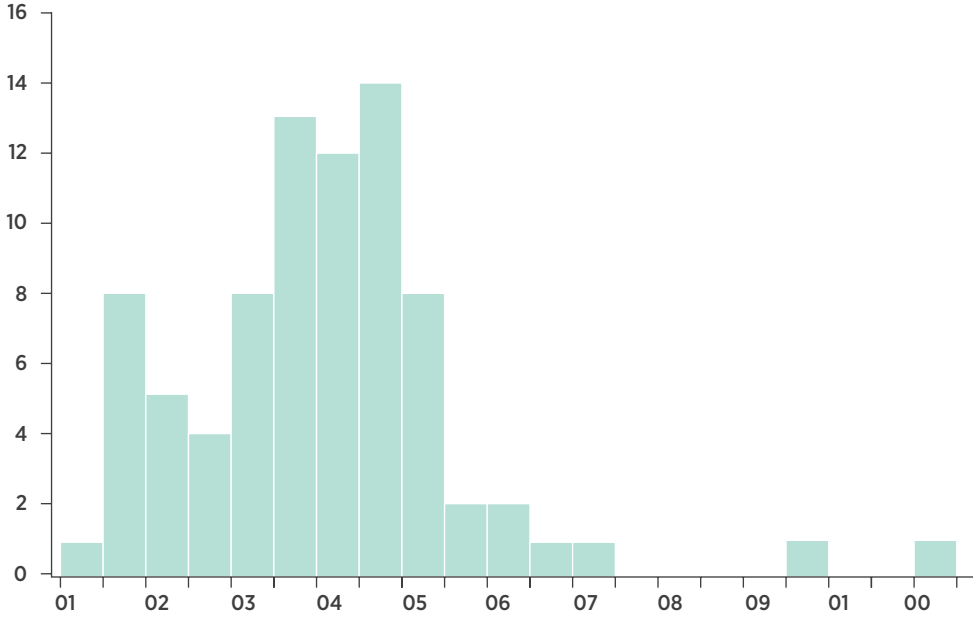
Bu yapılan analizler, bölge bazında rekabetçilik unsurlarının gözden geçirilmesinin, üretim yapılarının ve refah düzeylerinin geliştirilmesinde önemli olduğunu göstermektedir. Rekabetçilik endeksleri, farklılaşan üretim yapılarının ve refah önceliklerinin dönüşümünü göstermede kullanıldığında, bölgesel olarak politika yapıcılara farklılaşan reçeteler sunma olasılığını artırmaktadır. EDAM'ın 2008 ve 2014 yılları için yapılan Rekabetçilik Endeksi, yukarıda bahsedilen amaçlara hizmet etmede bir araç olarak kullanılacağı ümit edilmektedir.

¹⁸ Bu yöntemde ilk aşamada 2008 ve 2014 için ayrı ayrı hesaplanan illerin rekabetçilik endeksine dair medyan il ve skor bulunmuştur. Her iki veri seti için medyan skor 30 olmuştur. İkinci aşamada her bir il için medyan endeks skoruna uzaklık hesaplanmış ve nihayetinde uzaklıkların karesinin toplamının kare kökü bulunmuştur.

EK I:

İSTATİSTİKİ TABLOLAR

Bileşik Rekabet Endeksi

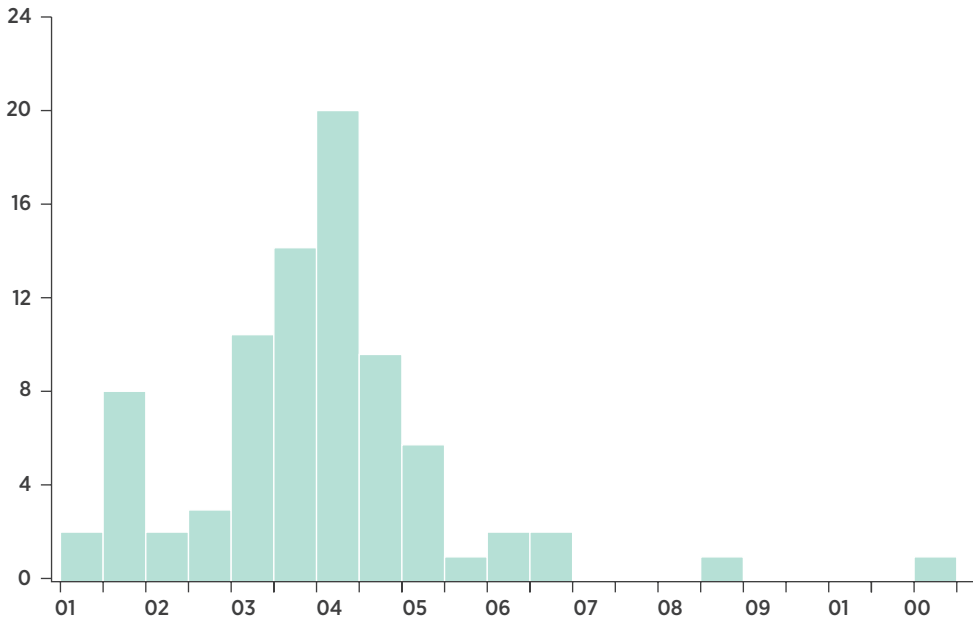

Series: COMPOSITE08

Sample 1 81

Observations 81

Mean	30.70173
Median	30.32000
Maximum	100.0000
Minimum	2.950000
Std. Dev.	16.45501
Skewness	1.296790
Kurtosis	7.117412
Jarque-Bera	79.91910
Probability	0.000000

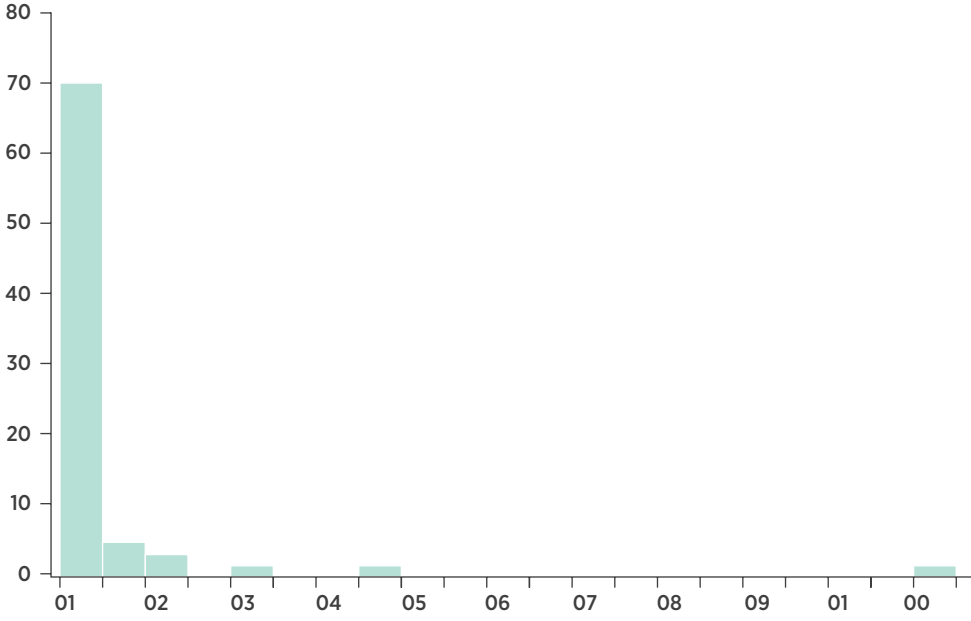
Series: COMPOSITE14

Sample 1 81

Observations 81

Mean	30.27914
Median	30.37000
Maximum	100.0000
Minimum	1.520000
Std. Dev.	15.39598
Skewness	1.268767
Kurtosis	7.795566
Jarque-Bera	99.34828
Probability	0.000000

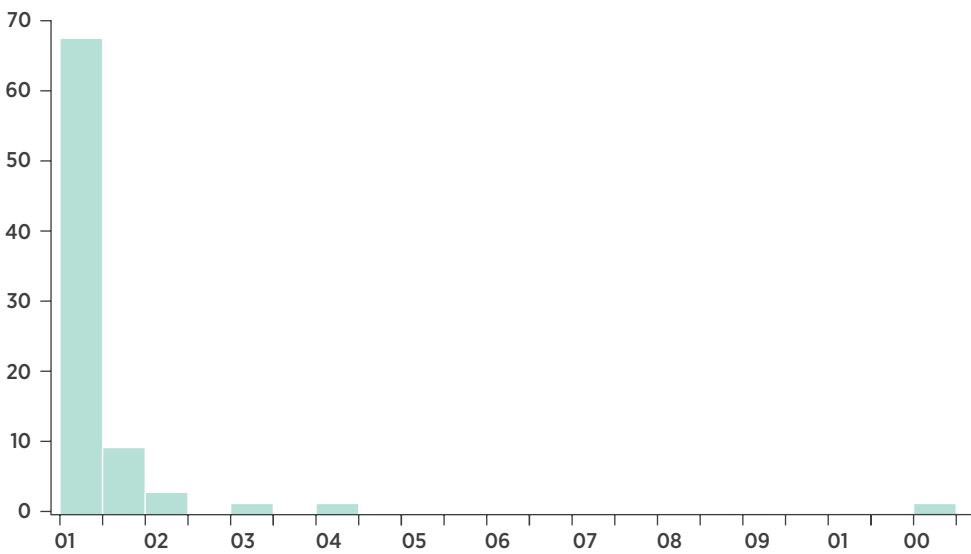
Makroekonomik Büyüklük Endeksi

Series: SIZE08
Sample 1 81
Observations 81

Mean	4.138272
Median	1.320000
Maximum	100.0000
Minimum	0.030000
Std. Dev.	11.92501
Skewness	6.840558
Kurtosis	53.68490

Jarque-Bera	9301.945
Probability	0.000000

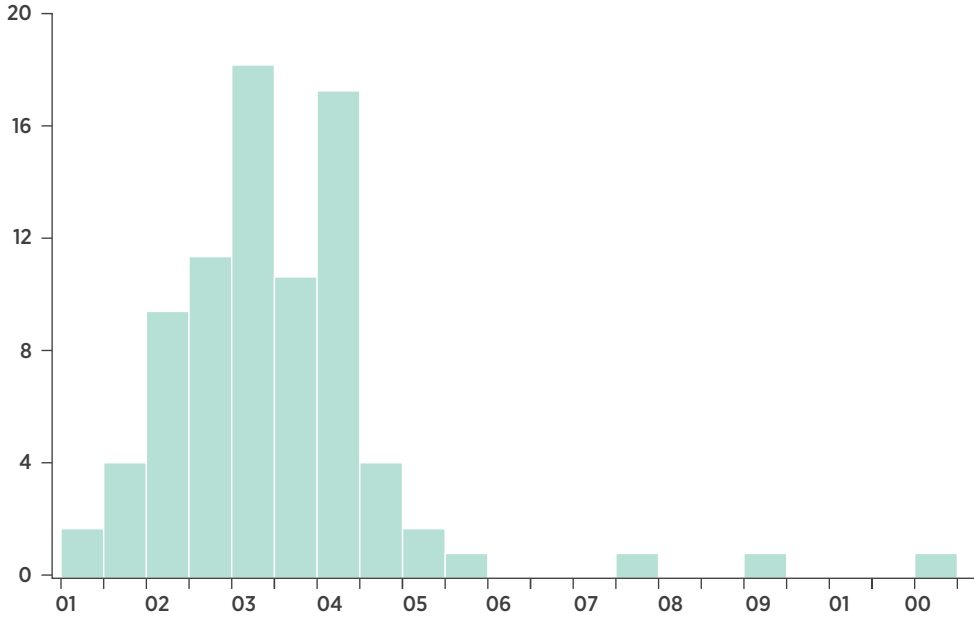

Series: SIZE14
Sample 1 81
Observations 81

Mean	4.137778
Median	1.490000
Maximum	100.0000
Minimum	0.030000
Std. Dev.	11.67625
Skewness	7.133638
Kurtosis	57.87901

Jarque-Bera	10851.51
Probability	0.000000

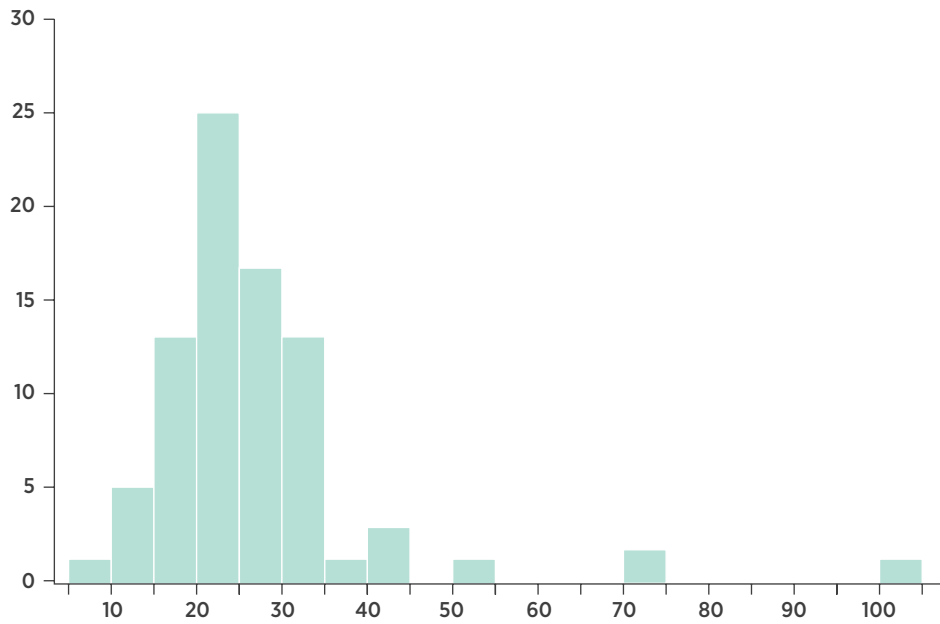
Makroekonomik İstikrar Endeksi

Series: MACENV08
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	26.12852
Median	24.28000
Maximum	100.0000
Minimum	2.270000
Std. Dev.	14.81185
Skewness	2.375827
Kurtosis	11.84864

Jarque-Bera	340.4587
Probability	0.000000

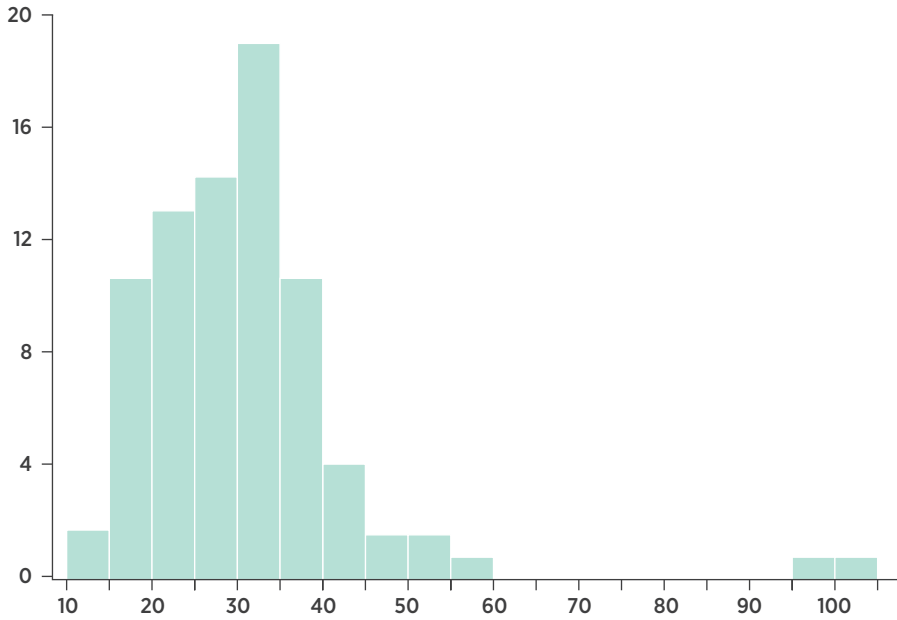

Series: MACENV14
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	26.78395
Median	23.45000
Maximum	100.0000
Minimum	6.020000
Std. Dev.	13.43075
Skewness	2.919145
Kurtosis	14.64469

Jarque-Bera	572.6846
Probability	0.000000

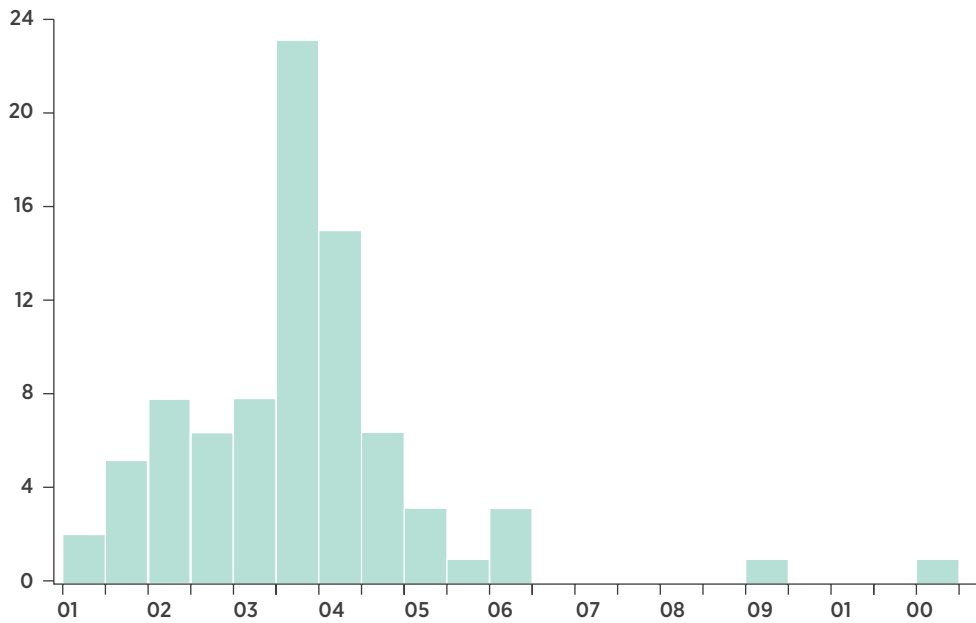
Finansal Derinlik Endeksi

Series: FINAN08
Sample 1 81
Observations 81

Mean	31.49074
Median	30.83000
Maximum	100.0000
Minimum	12.68000
Std. Dev.	14.09514
Skewness	2.728252
Kurtosis	13.76388

Jarque-Bera	491.5168
Probability	0.000000

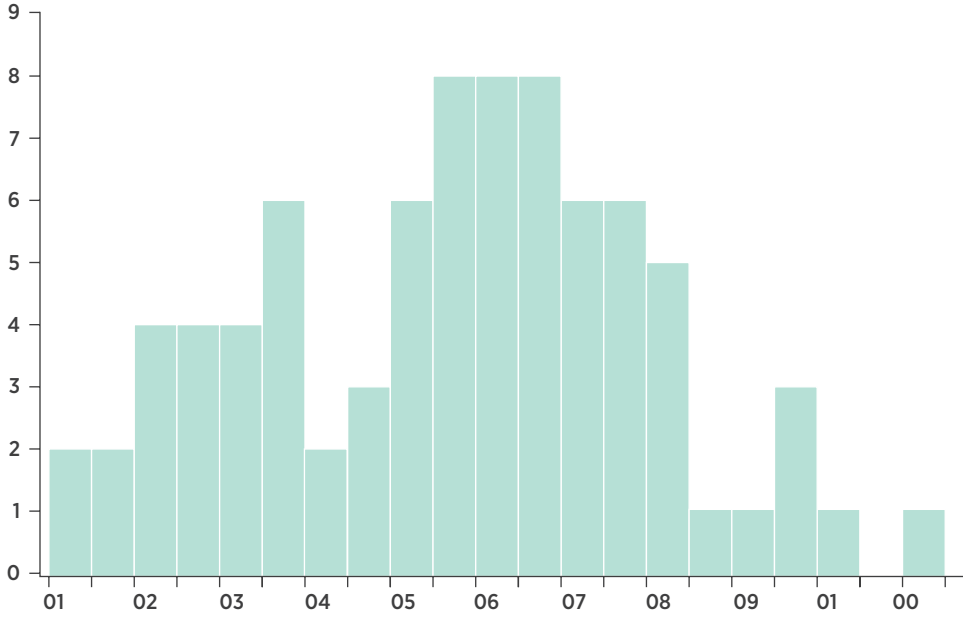

Series: FINAN14
Sample 1 81
Observations 81

Mean	27.95988
Median	27.27000
Maximum	100.0000
Minimum	2.720000
Std. Dev.	15.01442
Skewness	1.819851
Kurtosis	9.706409

Jarque-Bera	196.5038
Probability	0.000000

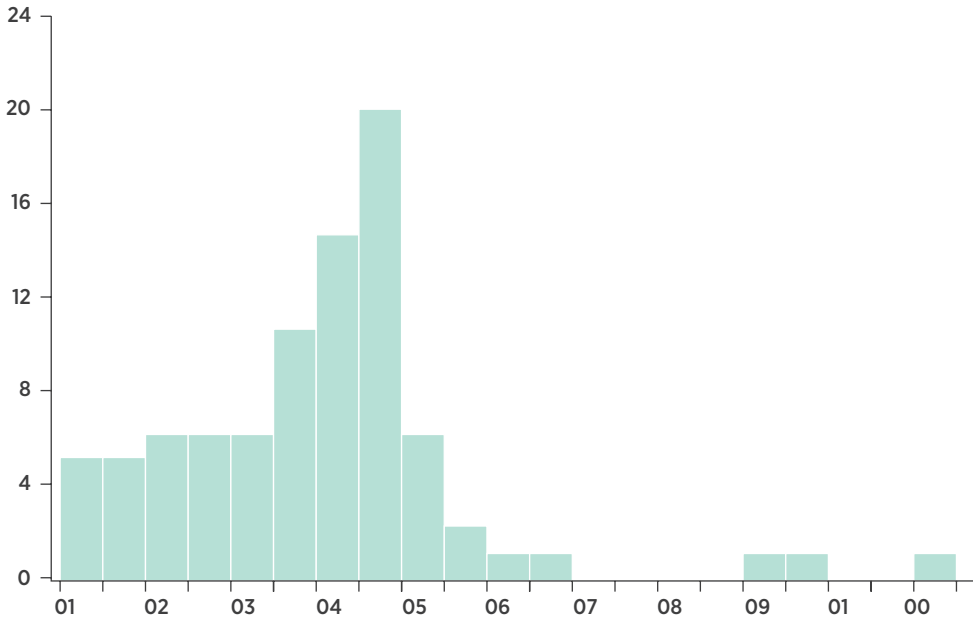
Fiziki Alt Yapı İndeksi

Series: INFRA08
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	47.37531
Median	48.45000
Maximum	100.0000
Minimum	1.760000
Std. Dev.	22.60738
Skewness	-0.031813
Kurtosis	2.420382

Jarque-Bera	1.147519
Probability	0.563403

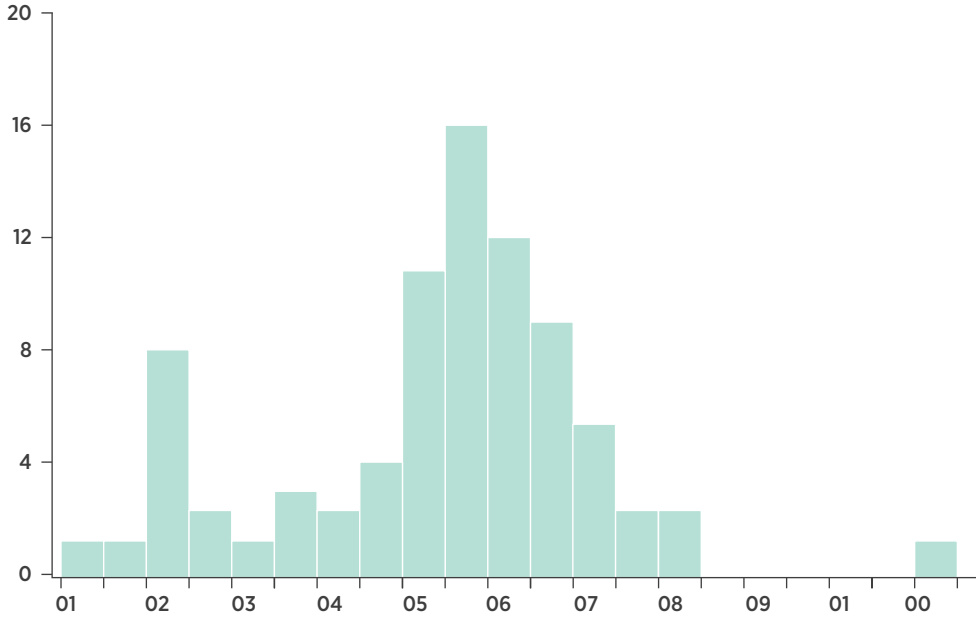

Series: INFRA14
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	31.87000
Median	31.63000
Maximum	100.0000
Minimum	5.520000
Std. Dev.	15.76936
Skewness	1.634067
Kurtosis	8.219877

Jarque-Bera	128.0064
Probability	0.000000

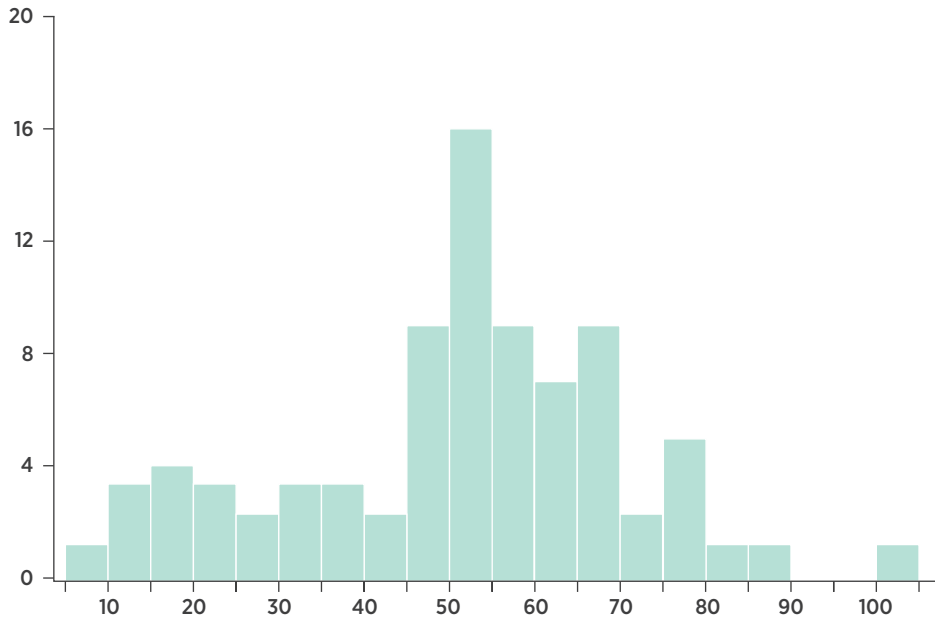
Eğitim Endeksi

Series: EDU08
Sample 1 81
Observations 81

Mean	44.38074
Median	47.26000
Maximum	100.0000
Minimum	4.490000
Std. Dev.	17.58529
Skewness	-0.369107
Kurtosis	3.648637

Jarque-Bera	3.259203
Probability	0.196008

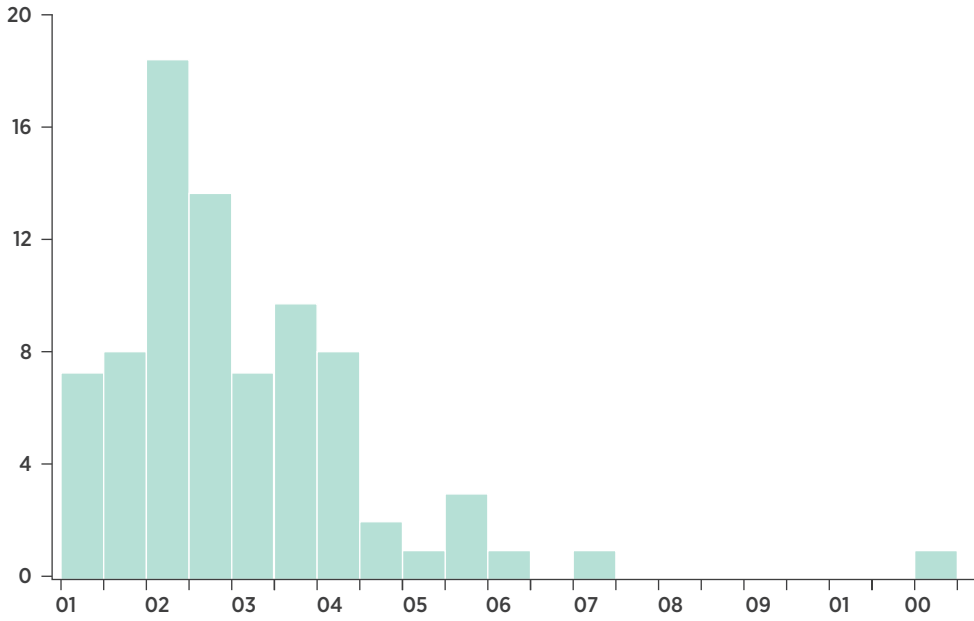

Series: EDU08
Sample 1 81
Observations 81

Mean	51.44012
Median	54.13000
Maximum	100.0000
Minimum	7.630000
Std. Dev.	18.80007
Skewness	-0.411408
Kurtosis	3.039230

Jarque-Bera	2.290156
Probability	0.318199

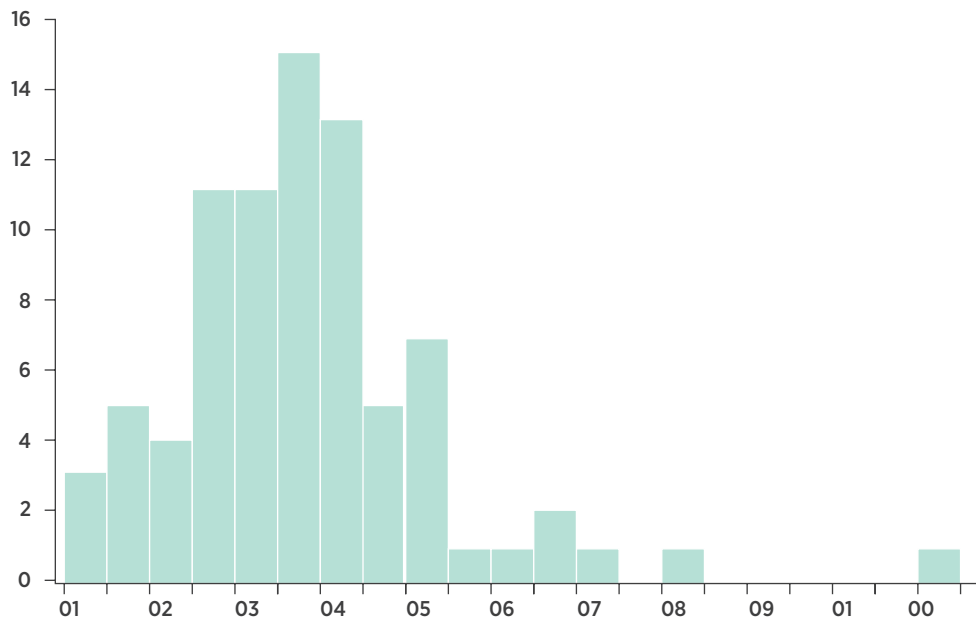
Yaratıcılık Endeksi

Series: CREA08
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	20.98198
Median	17.44000
Maximum	100.0000
Minimum	0.460000
Std. Dev.	15.38604
Skewness	2.091061
Kurtosis	10.39763

Jarque-Bera	243.7257
Probability	0.000000

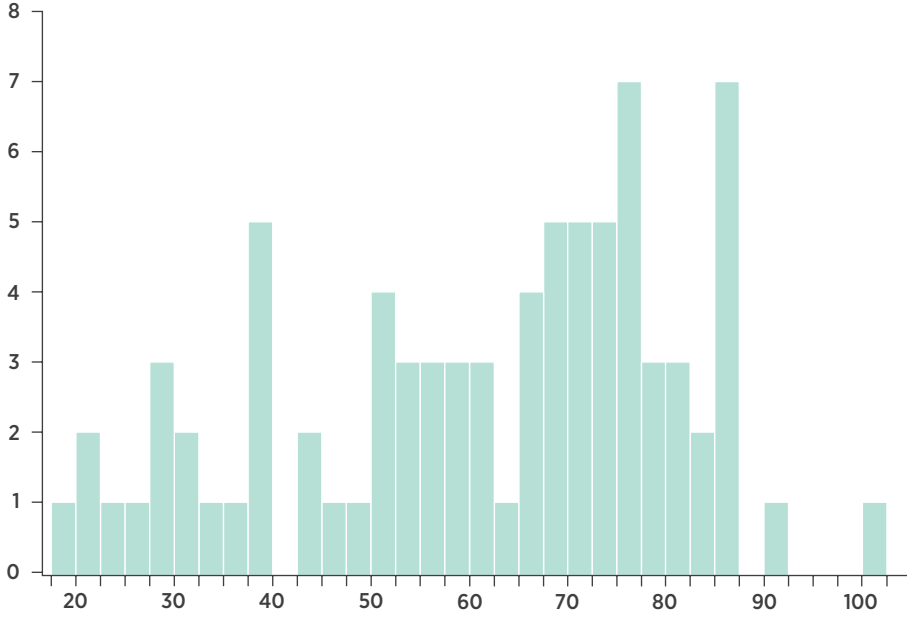

Series: CREAT14
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	28.40988
Median	26.63000
Maximum	100.0000
Minimum	3.600000
Std. Dev.	15.70479
Skewness	1.500424
Kurtosis	7.541683

Jarque-Bera	100.0079
Probability	0.000000

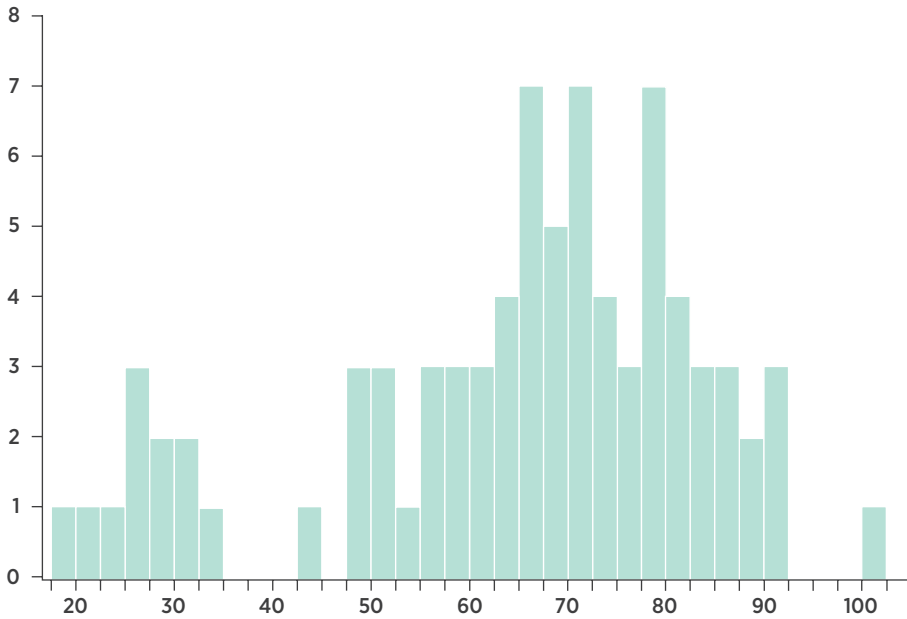
İşgücü Piyasası Endeksi

Series: LABOR08
Sample 1 81
Observations 81

Mean 61.52469
Median 66.66000
Maximum 100.0000
Minimum 19.86000
Std. Dev. 19.58089
Skewness -0.455544
Kurtosis 2.256845

Jarque-Bera 4.665473
Probability 0.097030

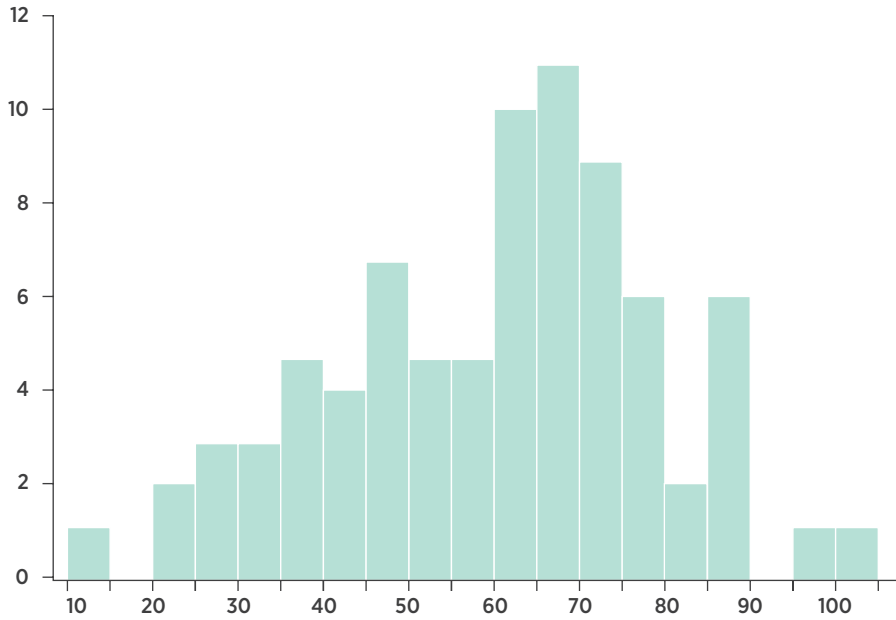

Series: LABOR14
Sample 1 81
Observations 81

Mean 64.82593
Median 67.79000
Maximum 100.0000
Minimum 19.80000
Std. Dev. 18.97650
Skewness -0.779946
Kurtosis 2.930406

Jarque-Bera 8.228609
Probability 0.016337

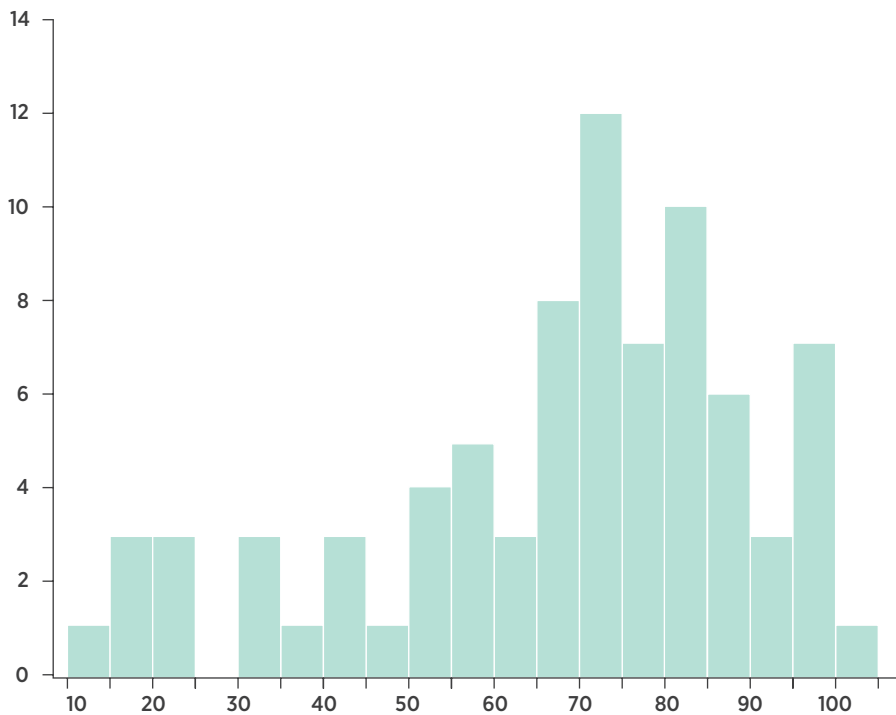
Sosyal Sermaye Endeksi

Series: SOCIAL08
 Sample 1 81
 Observations 81

Mean	59.66765
Median	62.35000
Maximum	100.0000
Minimum	13.79000
Std. Dev.	18.84200
Skewness	-0.215634
Kurtosis	2.540033

Jarque-Bera	1.341768
Probability	0.511256

Series: SOCIAL14
 Sample 1 81
 Observations 81

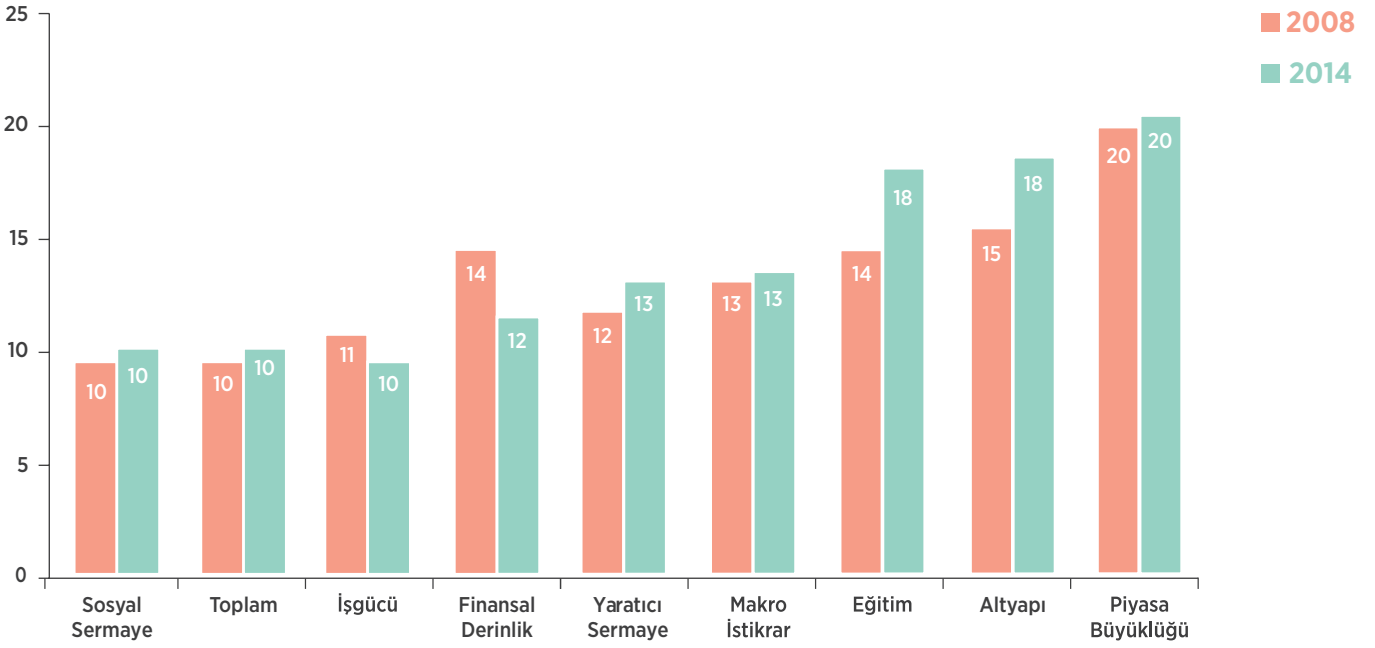
Mean	67.90284
Median	73.37000
Maximum	100.0000
Minimum	10.52000
Std. Dev.	22.44060
Skewness	-0.830524
Kurtosis	2.949054

Jarque-Bera	9.320663
Probability	0.009463

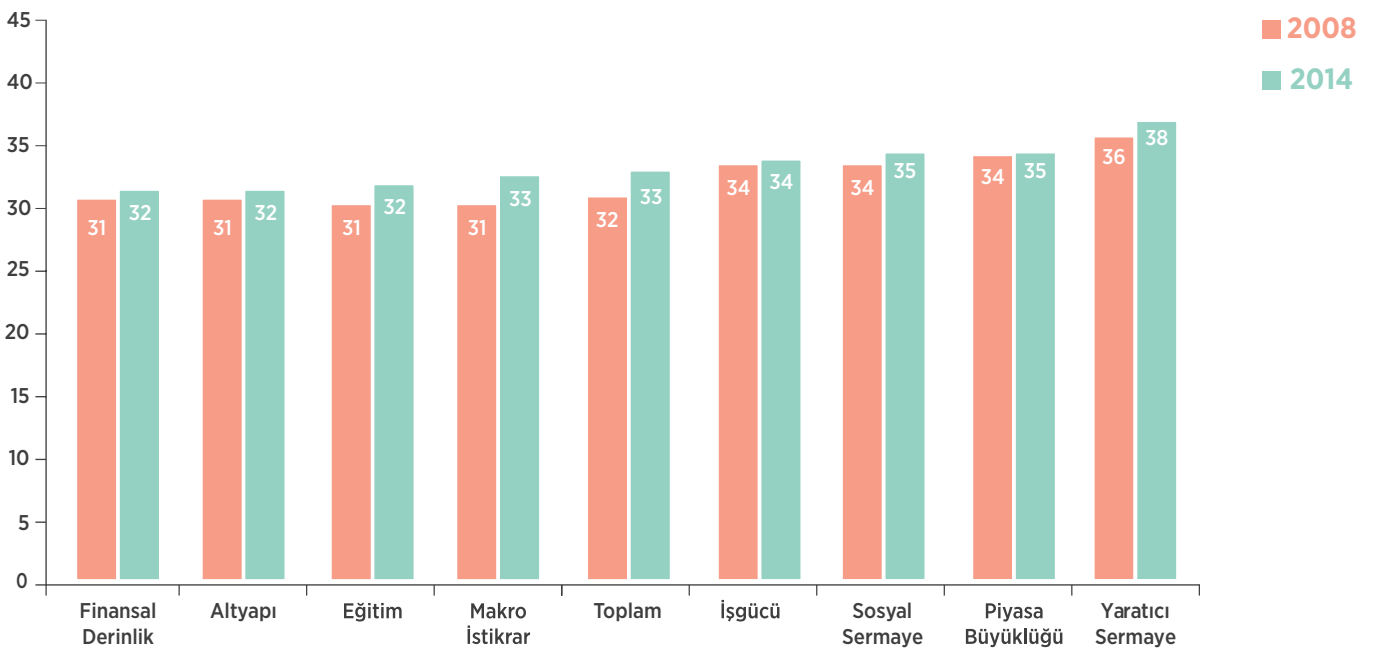
EK II:

GELİR GRUBU SINIFLAMASINA GÖRE İLLERİN ORTALAMA SIRALAMALARI

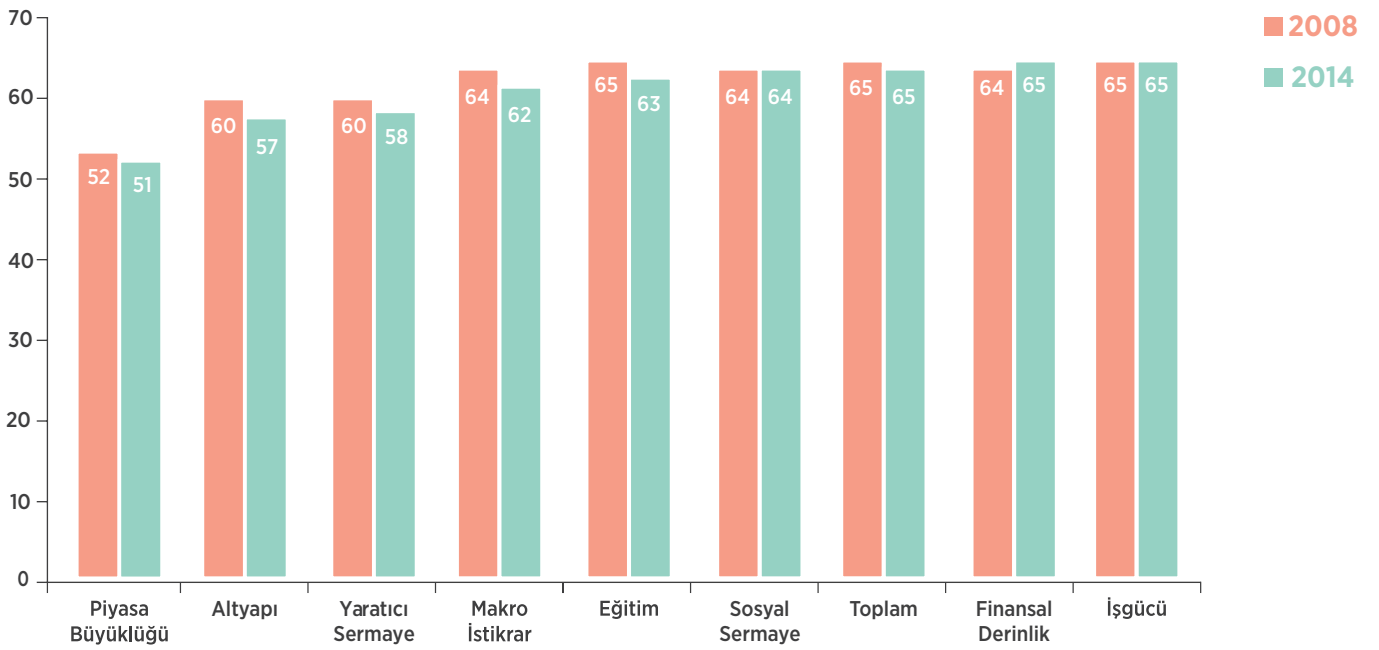
Orta Gelir Tuzağı Riski Bulunmayan İllerin Ortalama Sıralaması

Orta Gelir Tuzağı Açısından Riskli İllerin Ortalama Sıralaması

Orta-Düşük Gelir Grubu İllerin Ortalama Sıralaması

EK III:

İLLERİN ALT ENDEKSLERE GÖRE SIRALAMASI

1. Makroekonomik İstikrar Endeksi

2008	2014
İstanbul	1 - İstanbul
Kocaeli	2 ↑ Ankara
Ankara	3 ↓ Kocaeli
İzmir	4 - İzmir
Bursa	5 ↑ Gaziantep
Antalya	6 ↓ Bursa
Muğla	7 ↑ Denizli
Zonguldak	8 ↓ Antalya
Edirne	9 ↑ Hatay
Denizli	10 ↑ Karabük
Bolu	11 ↑ Tekirdağ
Mersin	12 - Mersin
Aydın	13 ↑ Sakarya
Çanakkale	14 ↑ Manisa
Eskişehir	15 - Eskişehir
Sakarya	16 ↑ Kayseri
Balıkesir	17 ↓ Muğla
Tekirdağ	18 ↑ Adana
Adana	19 ↓ Zonguldak
Kayseri	20 ↑ Konya
Gaziantep	21 ↑ Yalova
Kırıkkale	22 - Kırıkkale
Manisa	23 ↓ Edirne
Hatay	24 ↓ Aydın
Burdur	25 ↓ Balıkesir
Karabük	26 ↑ Samsun
Samsun	27 ↓ Çanakkale
Artvin	28 ↑ Trabzon
Yalova	29 ↑ Bilecik
Isparta	30 ↑ Kilis
Konya	31 ↓ Bolu
Bilecik	32 ↑ Uşak
Kastamonu	33 ↑ Kahramanmaraş
Trabzon	34 ↑ Rize
Çankırı	35 ↓ Artvin
Kilis	36 ↑ Kırklareli
Karaman	37 ↓ Burdur
Rize	38 ↓ Isparta
Çorum	39 ↑ Kütahya
Uşak	40 ↓ Çorum
Amasya (M)	41 ↑ Ordu (M)
Ardahan	42 ↓ Kastamonu
Afyonkarahisar	43 ↑ Bartın
Ordu	44 ↑ Siirt
Kırklareli	45 ↓ Karaman
Siirt	46 ↓ Amasya
Kütahya	47 ↓ Çankırı
Bartın	48 ↑ Giresun
Bayburt	49 ↓ Afyonkarahisar
Tokat	50 ↑ Nevşehir
Nevşehir	51 ↑ Osmaniye
Giresun	52 ↑ Düzce
Niğde	53 ↑ Sinop
Sinop	54 ↑ Malatya
Gümüşhane	55 ↑ Tunceli
Kars	56 ↓ Gümüşhane
Yozgat	57 ↓ Tokat
Kahramanmaraş	58 ↑ Aksaray
Aksaray	59 ↓ Yozgat
Düzce	60 ↑ Erzurum
Erzincan	61 ↑ Adıyaman
Erzurum	62 ↓ Niğde
Malatya	63 ↑ Diyarbakır
Tunceli	64 ↑ Elazığ
Bitlis	65 ↓ Erzincan
İğdır	66 ↓ Bayburt
Kırşehir	67 ↓ Ardahan
Ağrı	68 ↓ Kırşehir
Elazığ	69 ↓ Kars
Osmaniye	70 ↓ Bitlis
Diyarbakır	71 ↑ Hakkari
Muş	72 ↓ Iğdır
Adıyaman	73 ↑ Sivas
Van	74 - Van
Bingöl	75 ↓ Ağrı
Şanlıurfa	76 - Şanlıurfa
Sivas	77 ↑ Mardin
Hakkari	78 ↓ Muş
Mardin	79 ↓ Bingöl
Batman	80 - Batman
Şırnak	81 - Şırnak

2008		2014
İstanbul	1	- İstanbul
Ankara	2	- Ankara
İzmir	3	- İzmir
Antalya	4	- Antalya
Bursa	5	- Bursa
Kocaeli	6	- Kocaeli
Mersin	7	↑ Konya
Konya	8	↓ Mersin
Adana	9	- Adana
Balıkesir	10	- Balıkesir
Manisa	11	↑ Gaziantep
Samsun	12	↑ Kayseri
Kayseri	13	↓ Manisa
Hatay	14	↑ Aydın
Gaziantep	15	↑ Denizli
Denizli	16	↑ Tekirdağ
Aydın	17	↓ Hatay
Eskişehir	18	↓ Samsun
Muğla	19	- Muğla
Sakarya	20	↑ Sivas
Sivas	21	↓ Sakarya
Diyarbakır	22	↓ Eskişehir
Tekirdağ	23	↓ Diyarbakır
Afyonkarahisar	24	- Afyonkarahisar
Çanakkale	25	- Çanakkale
Trabzon	26	↑ Kahramanmaraş
Bolu	27	↓ Trabzon
Kahramanmaraş	28	↑ Erzurum
Çorum	29	↑ Sinop
Malatya	30	↑ Edirne
Edirne	31	↓ Çorum
Ordu	32	- Ordu
Erzurum	33	↑ Kütahya
Tokat	34	↑ Isparta
Sinop	35	↓ Malatya
Elazığ	36	↓ Tokat
Isparta	37	↑ Aksaray
Zonguldak	38	↑ Kırıkkale
Kütahya	39	↑ Niğde
Karaman	40	↓ Elazığ
Amasya (M)	41	↑ Mardin (M)
Aksaray	42	↓ Zonguldak
Kırıkkale	43	↑ Yozgat
Kastamonu	44	↓ Karaman
Giresun	45	↓ Bolu
Uşak	46	↑ Van
Yozgat	47	↑ Burdur
Van	48	↓ Uşak
Niğde	49	↓ Kastamonu
Burdur	50	↑ Osmaniye
Rize	51	↓ Amasya
Osmaniye	52	↓ Rize
Nevşehir	53	↑ Adıyaman
Kırklareli	54	↑ Kars
Mardin	55	↓ Nevşehir
Düzce	56	↓ Giresun
Adıyaman	57	↑ Yalova
Muş	58	↓ Düzce
Kars	59	↑ Ağrı
Erzincan	60	↓ Muş
Bilecik	61	↓ Kırklareli
Kilis	62	- Kilis
Çankırı	63	↑ Batman
Ağrı	64	↓ Bilecik
Yalova	65	↓ Erzincan
Artvin	66	↑ Şanlıurfa
Bartın	67	↑ Karabük
Batman	68	↓ Çankırı
Siirt	69	- Siirt
Karabük	70	↑ Iğdır
Ardahan	71	↑ Bitlis
Iğdır	72	↓ Artvin
Bingöl	73	- Bingöl
Bitlis	74	↓ Bartın
Şanlıurfa	75	↑ Şırnak
Gümüşhane	76	↓ Ardahan
Şırnak	77	↑ Kırşehir
Hakkari	78	- Hakkari
Kırşehir	79	↓ Gümüşhane
Tunceli	80	- Tunceli
Bayburt	81	- Bayburt

3. Finansal Derinlik Endeksi

2008		2014
İstanbul	1	- İstanbul
Ankara	2	- Ankara
İzmir	3	↑ Muğla
Eskişehir	4	↓ İzmir
Antalya	5	- Antalya
Bursa	6	↑ Kocaeli
Muğla	7	↑ Denizli
Denizli	8	↓ Eskişehir
Kocaeli	9	↓ Bursa
Adana	10	↑ Yalova
Uşak	11	↑ Kırıkkale
Zonguldak	12	↑ Edirne
Kırıkkale	13	↑ Aydın
Edirne	14	↑ Tekirdağ
Yalova	15	↑ Balıkesir
Aydın	16	↓ Uşak
Kayseri	17	↑ Çanakkale
Balıkesir	18	↑ Trabzon
Isparta	19	↑ Karabük
Bartın	20	↑ Nevşehir
Trabzon	21	↓ Zonguldak
Mersin	22	↓ Adana
Kırklareli	23	↓ Kayseri
Tekirdağ	24	↑ Tunceli
Çanakkale	25	↑ Bolu
Nevşehir	26	↓ Isparta
Aksaray	27	↑ Burdur
Tunceli	28	↑ Rize
Bolu	29	↑ Artvin
Burdur	30	↓ Mersin
Karabük	31	↑ Bilecik
Giresun	32	↑ Konya
Hatay	33	↓ Kırklareli
Erzincan	34	↑ Samsun
Siirt	35	↑ Sakarya
Samsun	36	↑ Karaman
Konya	37	↓ Bartın
Sinop	38	↑ Manisa
Karaman	39	↓ Erzincan
Afyonkarahisar	40	↑ Çorum
Artvin (M)	41	↑ Gaziantep (M)
Kastamonu	42	- Kastamonu
Manisa	43	↓ Hatay
Amasya	44	↓ Giresun
Rize	45	↓ Sinop
Elazığ	46	↓ Siirt
Sakarya	47	↓ Afyonkarahisar
Çorum	48	↑ Düzce
Bilecik	49	↓ Amasya
Gaziantep	50	↑ Çankırı
Kütahya	51	↓ Aksaray
Malatya	52	↓ Kütahya
Yozgat	53	↑ Kilis
Düzce	54	↓ Elazığ
Ordu	55	↓ Yozgat
Niğde	56	↓ Ordu
Çankırı	57	↓ Malatya
Kilis	58	↑ Gümüşhane
Bayburt	59	↓ Niğde
İğdir	60	↓ Bayburt
Ardahan	61	↑ Tokat
Gümüşhane	62	↑ Erzurum
Tokat	63	↓ Ardahan
Erzurum	64	↑ Kahramanmaraş
Kars	65	- Kars
Osmaniye	66	- Osmaniye
Kahramanmaraş	67	↑ Kırşehir
Kırşehir	68	↓ Iğdir
Batman	69	↑ Adıyaman
Diyarbakır	70	- Diyarbakır
Hakkari	71	↑ Şanlıurfa
Şırnak	72	↓ Batman
Adıyaman	73	↑ Mardin
Şanlıurfa	74	↑ Bitlis
Bingöl	75	- Bingöl
Mardin	76	↓ Hakkari
Van	77	↑ Ağrı
Ağrı	78	↓ Van
Bitlis	79	↓ Şırnak
Muş	80	↑ Sivas
Sivas	81	↓ Muş

4. Emek Piyasaları Endeksi

2008	2014
Tekirdağ	1 - Tekirdağ
Antalya	2 ↑ Kocaeli
Kocaeli	3 ↓ Antalya
Bursa	4 ↑ Muğla
Yalova	5 - Yalova
İstanbul	6 - İstanbul
Ankara	7 - Ankara
Muğla	8 ↓ Bursa
Eskişehir	9 ↑ Denizli
Bilecik	10 ↑ İzmir
İzmir	11 ↓ Eskişehir
Burdur	12 ↑ Bolu
Düzce	13 ↑ Kırıkkale
Rize	14 ↓ Düzce
Denizli	15 ↓ Bilecik
Kırıkkale	16 ↑ Aydın
Çanakkale	17 - Çanakkale
Trabzon	18 ↓ Burdur
Bolu	19 ↑ Uşak
Sakarya	20 ↑ Manisa
Bartın	21 ↓ Sakarya
Artvin	22 ↓ Bartın
Zonguldak	23 ↑ Karabük
Balıkesir	24 ↓ Artvin
Karabük	25 ↑ Edirne
Isparta	26 ↓ Balıkesir
Kastamonu	27 ↓ Rize
Çankırı	28 ↓ Isparta
Karaman	29 ↓ Zonguldak
Siirt	30 ↑ Kayseri
Uşak	31 ↓ Karaman
Aydın	32 ↑ Kütahya
Giresun	33 - Giresun
Ordu	34 ↓ Trabzon
Edirne	35 ↑ Tunceli
Manisa	36 ↓ Kastamonu
Amasya	37 - Amasya
Samsun	38 ↑ Gümüşhane
Erzincan	39 ↑ Nevşehir
Gümüşhane	40 ↑ Afyonkarahisar
Kayseri (M)	41 ↓ Samsun (M)
Mersin	42 ↑ Malatya
Kütahya	43 ↓ Çankırı
Konya	44 - Konya
Nevşehir	45 ↓ Erzincan
Afyonkarahisar	46 ↓ Mersin
Tokat	47 ↓ Siirt
Malatya	48 ↑ Bayburt
Çorum	49 ↑ Kırklareli
Adana	50 ↓ Çorum
Osmaniye	51 ↑ Elazığ
Kırklareli	52 ↓ Ordu
Kahramanmaraş	53 ↓ Adana
Hatay	54 ↑ Sinop
Gaziantep	55 ↑ Aksaray
Niğde	56 ↑ Kilis
Kilis	57 ↓ Niğde
Elazığ	58 ↓ Gaziantep
Aksaray	59 ↑ Ardahan
Bayburt	60 ↓ Tokat
Kırşehir	61 ↓ Kahramanmaraş
Erzurum	62 ↓ Osmaniye
Sinop	63 ↓ Hatay
Ardahan	64 ↑ Bingöl
Kars	65 ↑ Iğdır
Tunceli	66 ↑ Yozgat
Adıyaman	67 ↓ Kırşehir
Yozgat	68 ↓ Erzurum
Iğdır	69 ↓ Kars
Batman	70 ↓ Adıyaman
Bingöl	71 ↑ Bitlis
Sivas	72 ↑ Ağrı
Van	73 - Van
Şırnak	74 ↑ Diyarbakır
Diyarbakır	75 ↑ Hakkari
Ağrı	76 ↓ Batman
Bitlis	77 ↓ Sivas
Şanlıurfa	78 ↑ Muş
Mardin	79 - Mardin
Hakkari	80 ↓ Şanlıurfa
Muş	81 Şırnak

5. İnsan Sermayesi Endeksi

2008	2014
Ankara	1 - Ankara
Eskişehir	2 - Eskişehir
Kırklareli	3 ↑ İzmir
İzmir	4 ↓ Kırklareli
Tekirdağ	5 ↑ Çanakkale
Bilecik	6 ↑ Muğla
Yalova	7 - Yalova
Muğla	8 ↓ Tekirdağ
İstanbul	9 ↓ Bilecik
Isparta	10 ↑ Antalya
Edirne	11 ↓ İstanbul
Bursa	12 ↓ Edirne
Çanakkale	13 ↑ Kocaeli
Antalya	14 ↑ Denizli
Kocaeli	15 ↑ Balıkesir
Bolu	16 ↓ Isparta
Balıkesir	17 ↓ Bursa
Burdur	18 ↑ Aydın
Sakarya	19 ↑ Artvin
Denizli	20 ↑ Kırıkkale
Artvin	21 ↑ Kütahya
Karabük	22 ↓ Bolu
Kırıkkale	23 ↓ Burdur
Aydın	24 ↑ Uşak
Mersin	25 - Mersin
Kütahya	26 ↓ Sakarya
Zonguldak	27 ↑ Rize
Uşak	28 ↑ Karaman
Kırşehir	29 ↑ Kayseri
Trabzon	30 ↑ Samsun
Amasya	31 ↓ Karabük
Karaman	32 ↓ Amasya
Kayseri	33 ↓ Kırşehir
Düzce	34 ↑ Manisa
Konya	35 ↑ Tunceli
Nevşehir	36 ↓ Trabzon
Tunceli	37 ↓ Düzce
Manisa	38 ↓ Konya
Rize	39 ↓ Nevşehir
Adana	40 ↑ Gümüşhane
Afyonkarahisar (M)	41 ↓ Adana (M)
Çankırı	42 ↓ Afyonkarahisar
Erzincan	43 ↑ Tokat
Samsun	44 ↓ Erzincan
Gümüşhane	45 ↓ Çankırı
Malatya	46 ↑ Hatay
Osmaniye	47 ↓ Zonguldak
Niğde	48 - Niğde
Bartın	49 ↑ Giresun
Sinop	50 - Sinop
Hatay	51 ↑ Elazığ
Tokat	52 ↓ Bartın
Bayburt	53 ↓ Malatya
Giresun	54 ↑ Sivas
Aksaray	55 ↓ Bayburt
Kastamonu	56 ↓ Osmaniye
Çorum	57 - Çorum
Ordu	58 ↑ Yozgat
Yozgat	59 ↑ Kilis
Elazığ	60 ↓ Aksaray
Kahramanmaraş	61 ↓ Kastamonu
Erzurum	62 ↓ Ordu
Ardahan	63 ↑ Gaziantep
Gaziantep	64 ↓ Kahramanmaraş
Kilis	65 ↓ Erzurum
Sivas	66 ↓ Ardahan
Kars	67 ↑ Adıyaman
Adıyaman	68 ↓ Kars
Bingöl	69 - Bingöl
İğdir	70 - İğdir
Şırnak	71 ↑ Hakkari
Batman	72 - Batman
Diyarbakır	73 ↑ Bitlis
Mardin	74 ↓ Diyarbakır
Bitlis	75 ↑ Van
Hakkari	76 ↑ Siirt
Siirt	77 ↓ Mardin
Van	78 ↑ Muş
Şanlıurfa	79 ↓ Şırnak
Muş	80 ↑ Ağrı
Ağrı	81 ↓ Şanlıurfa

2008	2014
Ankara	1 - Ankara
İstanbul	2 - İstanbul
Eskişehir	3 - Eskişehir
İzmir	4 ↑ Izmir
Kocaeli	5 - Kocaeli
Isparta	6 ↓ Isparta
Bolu	7 - Bolu
Elazığ	8 ↑ Elazığ
Edirne	9 ↑ Edirne
Trabzon	10 - Trabzon
Kilis	11 ↑ Kilis
Bursa	12 - Bursa
Erzurum	13 ↓ Erzurum
Antalya	14 ↑ Antalya
Çanakkale	15 ↓ Çanakkale
Kayseri	16 - Kayseri
Tekirdağ	17 - Tekirdağ
Manisa	18 ↑ Manisa
Denizli	19 ↓ Denizli
Konya	20 ↑ Konya
Samsun	21 ↓ Samsun
Sakarya	22 ↑ Sakarya
Malatya	23 ↑ Malatya
Yalova	24 ↑ Yalova
Sinop	25 ↑ Sinop
Muğla	26 ↓ Muğla
Adana	27 ↑ Adana
Zonguldak	28 ↓ Zonguldak
Niğde	29 ↓ Niğde
Mersin	30 ↓ Mersin
Aydın	31 ↑ Aydın
Bilecik	32 ↓ Bilecik
Balıkesir	33 ↓ Balıkesir
Afyonkarahisar	34 ↓ Afyonkarahisar
Düzce	35 ↑ Düzce
Kırklareli	36 ↓ Kırklareli
Tokat	37 ↑ Tokat
Rize	38 ↓ Rize
Karabük	39 ↓ Karabük
Kütahya	40 ↓ Kütahya
Kırıkkale (M)	41 ↓ Kırıkkale (M)
Erzincan	42 ↓ Erzincan
Burdur	43 ↑ Burdur
Gaziantep	44 ↓ Gaziantep
Amasya	45 ↑ Amasya
Artvin	46 ↑ Artvin
Kars	47 ↑ Kars
Gümüşhane	48 ↓ Gümüşhane
Uşak	49 ↓ Uşak
Giresun	50 ↑ Giresun
Kahramanmaraş	51 ↓ Kahramanmaraş
Hatay	52 ↑ Hatay
Siirt	53 ↓ Siirt
Neveşehir	54 ↓ Neveşehir
Bartın	55 ↓ Bartın
Van	56 ↑ Van
Karaman	57 ↑ Karaman
Ordu	58 ↓ Ordu
Tunceli	59 ↓ Tunceli
Bayburt	60 ↑ Bayburt
Çorum	61 ↑ Çorum
Diyarbakır	62 ↓ Diyarbakır
Aksaray	63 ↑ Aksaray
Kastamonu	64 ↑ Kastamonu
Çankırı	65 ↓ Çankırı
Osmaniye	66 ↑ Osmaniye
Yozgat	67 ↓ Yozgat
Kırşehir	68 ↓ Kırşehir
Iğdır	69 ↑ Iğdır
Şanlıurfa	70 ↓ Şanlıurfa
Adıyaman	71 ↓ Adıyaman
Bingöl	72 ↓ Bingöl
Ardahan	73 ↓ Ardahan
Sivas	74 ↑ Sivas
Batman	75 ↑ Batman
Bitlis	76 - Bitlis
Mardin	77 - Mardin
Hakkari	78 ↑ Hakkari
Şırnak	79 ↑ Şırnak
Ağrı	80 ↓ Ağrı
Muş	81 ↓ Muş

7. Sosyal Sermaye Endeksi

2008		2014
Ankara	1	↑ Bolu
Antalya	2	↓ Ankara
İstanbul	3	↑ Eskişehir
Kocaeli	4	↑ Yalova
Eskişehir	5	↑ Çanakkale
Tekirdağ	6	↓ Antalya
Yalova	7	↑ Karabük
İzmir	8	- İzmir
Bursa	9	↑ Edirne
Muğla	10	↑ Isparta
Bolu	11	↓ Tekirdağ
Denizli	12	↓ Kocaeli
Isparta	13	↓ Muğla
Düzce	14	↑ Kilis
Bilecik	15	↓ Denizli
Karabük	16	↓ Bilecik
Kayseri	17	↑ Artvin
Edirne	18	↓ İstanbul
Sakarya	19	↑ Kırıkkale
Trabzon	20	↓ Düzce
Uşak	21	- Uşak
Kilis	22	↓ Bursa
Zonguldak	23	↑ Tunceli
Burdur	24	↑ Balıkesir
Aydın	25	- Aydın
Çanakkale	26	↑ Çankırı
Rize	27	- Rize
Manisa	28	↓ Trabzon
Nevşehir	29	↓ Sakarya
Kırıkkale	30	↑ Elazığ
Balıkesir	31	↑ Kütahya
Konya	32	↑ Samsun
Mersin	33	↑ Karaman
Afyonkarahisar	34	↑ Siirt
Adana	35	↑ Sinop
Karaman	36	↓ Burdur
Çankırı	37	↑ Erzincan
Erzincan	38	↑ Giresun
Artvin	39	↑ Gümüşhane
Kırklareli	40	- Kırklareli
Elazığ (M)	41	↑ Kastamonu (M)
Gaziantep	42	↓ Kayseri
Samsun	43	↓ Manisa
Amasya	44	- Amasya
Kütahya	45	↓ Konya
Osmaniye	46	↓ Zonguldak
Malatya	47	↓ Adana
Niğde	48	↓ Mersin
Aksaray	49	↓ Afyonkarahisar
Kastamonu	50	↑ Bartın
Bartın	51	↓ Nevşehir
Hatay	52	↑ Ordu
Sinop	53	↓ Malatya
Kahramanmaraş	54	↑ Bayburt
Giresun	55	↑ Çorum
Çorum	56	↑ Erzurum
Tokat	57	- Tokat
Erzurum	58	↓ Osmaniye
Gümüşhane	59	↑ Kırşehir
Siirt	60	↑ Ardahan
Ordu	61	↓ Hatay
Tunceli	62	↓ Niğde
Bayburt	63	↓ Gaziantep
Kırşehir	64	↓ Kahramanmaraş
Diyarbakır	65	↓ Aksaray
Yozgat	66	- Yozgat
Batman	67	↑ Bingöl
İğdır	68	↑ Kars
Adıyaman	69	↓ İğdır
Şirnak	70	↓ Diyarbakır
Kars	71	↑ Bitlis
Van	72	- Van
Bingöl	73	↓ Adıyaman
Şanlıurfa	74	↓ Batman
Ardahan	75	↑ Mardin
Hakkari	76	↑ Sivas
Sivas	77	↓ Hakkari
Ağrı	78	↓ Şanlıurfa
Bitlis	79	↓ Ağrı
Mardin	80	↓ Şirnak
Muş	81	- Muş

8. Fiziki Altyapı Endeksi

2008		2014
İstanbul	1	↑ Antalya
İzmir	2	↓ İstanbul
Kocaeli	3	↑ Muğla
Antalya	4	↑ Ankara
Ankara	5	↓ İzmir
Muğla	6	↑ Trabzon
Bilecik	7	- Bilecik
Eskişehir	8	- Eskişehir
Tekirdağ	9	↓ Kocaeli
Zonguldak	10	↑ Çanakkale
Karabük	11	↑ Denizli
Çanakkale	12	↑ Adana
Kırıkkale	13	↑ Amasya
Uşak	14	↓ Kırıkkale
Denizli	15	↓ Tekirdağ
Bursa	16	↓ Uşak
Balıkesir	17	↑ Bolu
Yalova	18	↑ Isparta
Aydın	19	↑ Nevşehir
Burdur	20	↓ Balıkesir
Isparta	21	↓ Zonguldak
Sakarya	22	↓ Karabük
Bolu	23	↑ Kayseri
Edirne	24	↑ Kütahya
Kütahya	25	↓ Burdur
Sinop	26	↓ Bursa
Adana	27	↑ Samsun
Elazığ	28	↓ Sakarya
Manisa	29	↓ Aydın
Rize	30	↓ Elazığ
Mersin	31	↓ Edirne
Kayseri	32	↓ Rize
Trabzon	33	↑ Artvin
Nevşehir	34	↑ Konya
Konya	35	↑ Gaziantep
Samsun	36	↓ Yalova
Gaziantep	37	↑ Erzincan
Artvin	38	↑ Afyonkarahisar
Karaman	39	↓ Mersin
Amasya	40	↓ Manisa
Afyonkarahisar (M)	41	↓ Sinop (M)
Hatay	42	↑ Aksaray
Bartın	43	↓ Hatay
Erzincan	44	↓ Karaman
Kilis	45	- Kilis
Düzce	46	↓ Bartın
Kastamonu	47	↑ Siirt
Malatya	48	↓ Kastamonu
Osmaniye	49	- Osmaniye
Siirt	50	↓ Düzce
Niğde	51	↑ Kırklareli
Çankırı	52	↓ Niğde
Giresun	53	↓ Malatya
Kırklareli	54	↑ Çorum
Ordu	55	↓ Çankırı
Çorum	56	↑ Kırşehir
Tokat	57	↓ Giresun
Kahramanmaraş	58	↓ Tokat
Aksaray	59	↑ Erzurum
Yozgat	60	↓ Kahramanmaraş
Erzurum	61	↓ Yozgat
Bayburt	62	↓ Ordu
Gümüşhane	63	↑ Adıyaman
Kırşehir	64	↓ Bayburt
Tunceli	65	↑ Kars
Adıyaman	66	↑ Iğdır
Kars	67	↑ Ardahan
Şanlıurfa	68	↓ Gümüşhane
Batman	69	↓ Tunceli
Bingöl	70	↑ Mardin
Mardin	71	↓ Bingöl
Diyarbakır	72	↓ Batman
Sivas	73	↓ Diyarbakır
Ardahan	74	↓ Sivas
Iğdır	75	↑ Van
Van	76	↑ Ağrı
Bitlis	77	↑ Muş
Muş	78	↓ Şanlıurfa
Ağrı	79	↓ Bitlis
Hakkari	80	↑ Şırnak
Şırnak	81	↓ Hakkari

EK IV:

KAYNAKÇA

I. MAKROEKONOMİK İSTİKRAR ENDEKSİ

1. Kamu yatırımları içindeki pay
2. Kişi başına kredi miktarı
3. Kişi başına dış ticaret hacmi
4. Kişi başına vergi tahsilatı
5. Kişi başına tarımsal üretim
6. 10 kişiden az çalışanlı işyerlerinin toplama oranı

2015
2014
2014
2014
2014
2014

Maliye Bakanlığı
Türkiye Bankalar Birliği
Türkiye İstatistik Kurumu
Maliye Bakanlığı
Türkiye İstatistik Kurumu
Sosyal Güvenlik Kurumu

II. PİYASA BÜYÜKLÜĞÜ ENDEKSİ

7. Kredi hacmi
8. Tasarruf mevduatı
9. Ticari mevduat
10. Vergi gelirleri
11. Dış ticaret hacmi
12. İşyeri sayısı
13. Konut satışları
14. Toplam tarımsal üretim

2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014

Türkiye Bankalar Birliği
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - FinTürk
Türkiye Bankalar Birliği
Maliye Bakanlığı
Türkiye İstatistik Kurumu
Sosyal Güvenlik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu

III. FİNANSAL DERİNLİK ENDEKSİ

15. Kişi başına kredi
16. Kişi başına tasarruf mevduatı
17. İşyeri başına ticari mevduat
18. Bin kişi başına ATM sayısı
19. Şubeye düşen nüfus
20. Nakdi krediler/mevduat

2014
2014
2014
2014
2014
2014

Türkiye Bankalar Birliği
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - FinTürk
Türkiye Bankalar Birliği
Türkiye Bankalar Birliği
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - FinTürk
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - FinTürk

IV. EMEK PİYASASI ENDEKSİ

21. 15-24 arası nüfusun toplam nüfusa oranı
22. Okullaşma oranı (beşeri sermaye)
23. İşsizlik oranı
24. İstihdam oranı
25. İşgücüne katılım oranı
26. Sigortalı çalışan sayısının toplam nüfusa oranı
27. Net göç hızı

2014
2014
2013
2013
2013
2014
2014

Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)
Türkiye İstatistik Kurumu

V. İNSAN SERMAYESİ ENDEKSİ

28. Okul öncesi eğitimde öğretmen başına öğrenci sayısı
29. İlköğretimde öğretmen başına öğrenci sayısı
30. Ortaöğretimde öğretmen başına öğrenci sayısı
31. Meslek okullarında öğretmen başına öğrenci sayısı
32. Üniversite okuyanların toplam nüfusa oranı
33. Akademisyen sayısı
34. Okuma yazma bilen oranı
35. Okullaşma oranı (Beşeri Sermaye)

2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014

Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu

VI. YARATICI SERMAYE ENDEKSİ

36. Milyon kişi başına patent başvurusu
37. Milyon kişi başına patent sicili
38. Bin kişi başına akademisyen sayısı
39. Üniversite mezunlarının nüfusa oranı
40. Bin kişi başına akademik yayın
41. Mobil internet kullanıcılarının nüfusa oranı
42. Tübitak akademik AR-GE

2014
2014
2014
2014
2014
2014
2013

Türkiye Patent Enstitüsü
Türkiye Patent Enstitüsü
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)
Tübitak

VII. SOSYAL SERMAYE ENDEKSİ

43. Partiküler madde miktarı
44. Atık hizmeti verilen nüfusun toplama oranı
45. Aktif sigortalı sayısının toplam nüfusa oranı
46. Bin kişi başına işlenen suç oranı
47. Net göç hızı
48. Bin kişi başına sivil toplum örgütü sayısı
49. Turizm işletmelerinde konaklanan gece sayısı
50. Okuma yazma bilmeyen kadın/erkek oranı

2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014

Çevre Bakanlığı
Türkiye İstatistik Kurumu
Sosyal Güvenlik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
TÜİK
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu

• Beşeri Sermaye Endeksi

51. Okullaşma oranı
52. Kadın okullaşma oranı
53. Okuma Yazma Oranı
- Sağlık Endeksi 2014
54. Yüzbin kişi başına hastane yatak sayısı
55. Bin kişi başına hekim sayısı
56. Bebek ölüm hızı

2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014

Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu

VIII. FİZİKİ ALTYAPI ENDEKSİ

57. Km2 başına asfalt yol uzunluğu
58. Km2 başına demiryolu uzunluğu
59. 1000 kişi başına hava yolu yolcu sayısı
60. Hava yolu ile taşınan yük (kg)
61. 1000 kişi başına otomobil sayısı
62. 1000 kişi başına kamyonet sayısı
63. 1000 kişi başına sabit hat sayısı
64. 1000 kişi başına mobil hat sayısı
65. Kişi başına elektrik tüketimi

2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014
2014
2013

Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)
Türkiye İstatistik Kurumu

EDAM HAKKINDA

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM) İstanbul merkezli bağımsız bir düşünce kuruluşudur. EDAM'ın ana çalışma alanları:

- Dış siyaset ve güvenlik,
- Türkiye-AB ilişkileri,
- Enerji ve iklim değişikliği politikaları,
- Ekonomi ve küreselleşme,
- Silahların kontrolü ve silahların yayılmasının önlenmesi,
- Siber politikalar programını kapsamaktadır.

EDAM, Türkiye'nin yeni dünya düzeni içinde alacağı yeri belirleyecek politika alanlarına dair görüş oluşturmak suretiyle Türkiye içinde ve dışında karar alma süreçlerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. EDAM bu çerçevede araştırmalar yapmasının yanı sıra düzenli yuvarlak masa toplantıları ve konferanslar düzenlemektedir. EDAM aynı zamanda çeşitli kuruluşlar ile ortak araştırma ve yayın konularında işbirliği yapmaktadır.

KURUMSAL YAPI

EDAM, akademi, sivil toplum, iş dünyası ve medya gibi Türk toplumunun farklı sektörlerinden oluşan bir üye ağını bir araya getirmektedir. Çeşitlilik arz eden bu yapı, farklı öngörü ve bakış açılarının karşılıklı etkileşimine açık, etkin bir platform oluşturmada EDAM'a önemli bir katkı sağlamaktadır.

EDAM'ın Yönetim ve Denetim Kurulu akademi, iş dünyası, sivil toplum ve medya mensuplarından oluşmaktadır. Kurul üyeleri, araştırma projelerinin akademik ve edebi kalitesini temin etmek için, projeleri denetleme görevini üstlenirler. EDAM sürekli bünyesinde çalışan ufak sayıda profesyonel bir ekip istihdam etmekle birlikte, yürüttüğü projelerde proje bazlı araştırma ekipleri kurmak amacıyla seçkin Türk ve uluslararası araştırmacılara da erişmektedir. EDAM projelerini gerçekleştirmek amacıyla proje bazlı fonlar, kurumsal bağışlar ve ilgili ödeneklere dayanmaktadır ve böylelikle edebi bağımsızlığını korumaktadır. Buna ek olarak, EDAM birçok farklı sivil toplum örgütü ve uluslararası kuruluşlar ile ortak finansman prensibi temelinde ortak proje ve araştırmalar yapmaktadır.